

ВІДЛУННЯ

№ 3

שיבת ציון

ЗИМА 2017-2018

Буйгашева Алла Борисівна,

професор кафедри образотворчого мистецтва
Інституту мистецтв Київського університету
імені Бориса Грінченка, народний художник Украї-
ни, член Національної спілки художників України

Творчий шлях народного художника України Алли Буйгашевої насичений мистецькими пошуками і відкриттями. Унікальність її творчої особистості полягає у масштабності мистецького таланту. Створені Аллою Буйгашевою гобелени, монументальні розписи у техніці фрески й енкаустики, вітражі, мозаїки та живописні полотна демонструють не тільки високу художню майстерність, а й глибину та самобутність роздумів про світ і незмінні цінності людського життя.

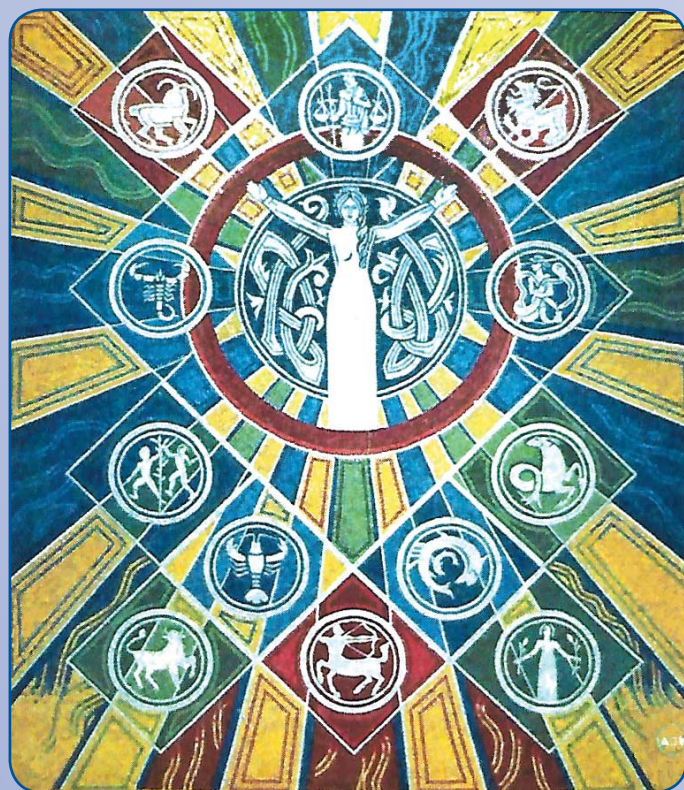
Кожна творча робота — це щоденна зосередженість на праці, будь то обережне й енергійне накладання енкаустики чи ретельне й кропітке плетіння гобелену. Масштабність площин монументальних розписів, для створення яких потрібна неабияка енергетика, перетинається із зосередженістю й тишею ткацтва. У майстерності Алли Буйгашевої немає просторових та енергетичних меж, творчий задум художниці може охопити масштабні інтер'єри, а може концентруватися на різнобарвних точках гобеленових площин. Витонченість та спокій у натурі майстрині органічно поєднуються з її темпераментом і рішучістю.

Таку унікальну творчу харизму має Алла Борисівна Буйгашева — митець, педагог, філософ і просто чудова жінка, яка створила свій мистецький простір, де є місце і для родини, і для колег, і для учнів.

Шлях до мистецтва майбутньої художниці починався з художньої школи і продовжився у Ворошиловградському (Луганському) державному художньому училищі. Удосконалення творчої майстерності відбувалося на живописному факультеті Київського художнього інституту, в майстерні станкового живопису професора В.Т. Пузирьова. Після закінчення інституту у 1974 році

Алла Буйгашева вийшла у мистецький простір з нестримним бажанням надавати краси і витонченості буденності. Майстер станкового живопису опанує такі техніки як енкаустика, вітраж, мозаїка, зацікавлюється гобеленом.

Природний темперамент дає наснагу та енергію для створення панорамних монументальних творів. Водночас, масштабність задумів та їх втілення в інтер'єрний простір поєднуються з майстерністю художника-станковиста, умінням гармонізувати композицію і тонко відчувати колір. Так починає формуватися унікальний талант художниці, в якому парадоксально поєднується масштабне і камерне, динамічне і потаємне.

З 1980-х років Алла Буйгашева працює над монументальними розписами для санаторіїв Криму в місті Саки. У техніці енкаустики нею були створені композиції «Море» (1986), «Нептун» (1987-1988). Відома ще з часів античності техніка замахтіла на грандіозних панно кінця ХХ століття, відтворюючи образи богів та героїв. Складна і «примхлива» техніка енкаустики вимагає від художника енергійності, зосередженості і певної спритності у нанесенні фарби на площину, віртуозного володіння мо-

вою монументального мистецтва.

Фрескові розписи кінця 1980-х початку 90-х років демонструють подальший розвиток таланту художниці.

Продовження на стор. 74

Леонід СОРОКА

Кишеньковий дракон

У СЕЛІ

У селі ми.
За вікном
поряд з нами радо
ходять коні табуном,
а корови — стадом.
Не заплутаюсь, мабуть —
роздивляюсь старанно:
сім гусей шнурком ідуть,
сто овець — отарою.
А птахи летять гуртом,
діти мчать юрмою.
Лиш з наструненим хвостом
котик — сам з собою.

ЧОВНИК

Човника я вирівав
Із кори
І пустив я човника
У ріку
Розігнався човник мій
Мов з гори
В течію потрапив він
У прудку
І ускочив човник мій
Ген у вир
І за ним розвіявся
Навіть слід
Якщо раптом стрінете його ви
Ну то переказуйте
Мій привіт

Закінчення. Поч. на стор. 78

Колонка редактора

*Відомо, що пісні – душа народу,
Я вірю, що її не зрадить він.
Хай надають сьгодні насолоду
Пісні та гумор наших двох країн.
Роки летять пташиним клином,
В них має ціну кожна мить.
В моєму серці Україна
Чудовим наспівом звучить.
Там доли і барвисті квіти,
В Ізраїлі Свята Земля.
Зв'язкам обох країн міцніти,
В це безумовно вірю я.*

Щиро вітаю редакційну колегію, авторів та читачів часопису «Відлуння»!

Цьогорічний номер вже традиційно радує нас добіркою чудових текстів на надзвичайно важливі теми. Сторінки видання розкажуть читачам про видатних особистостей нашої спільної історії, порадують витонченими віршовими та захоплюючими прозовими творами, нагадають про трагічні сторінки недалекого минулого...

Я надзвичайно вдячний редакційній колегії часопису за важливий внесок у поширення друкованого українського слова в Ізраїлі, а численним вихідцям з України на Святій Землі – за любов до української держави та української мови.

Перекоаний, що саме наш спільний внесок – офіційної та народної дипломатії – сприяє розвитку та підтримці дружніх відносин між Україною та Державою Ізраїль.

Хотів би побажати редакційній колегії та творчому колективу часопису «Відлуння» натхнення та подальших успіхів, а читачам журналу та усій громаді вихідців з України в Ізраїлі миру, злагоди та благополуччя!

З повагою,

Надзвичайний та Повноважний Посол України
в Державі Ізраїль
Геннадій Надоленко

Редколегія:

Головний редактор Ігор Барач

Заст. гол. редактора

Сергій Подражанський

Редакційна колегія: Ефраїм Баух,

Ян Гальперін, Світлана Глаз, Олександр

Каневський, Анатолій Крим, Давид Левін,

Іван (Йоханан) Потьомкін,

Юрій Рибчинський, Григорій Усач,

Валентина Чайковська, Юрій Щербак

Підготовка до друку та поліграфічні

послуги Studio «Click», Єрусалим

«Відлуння»:

P.O.B. 36656, Jerusalem 9136601

E-mail: igbarach@gmail.com

Ці строки прозвучали на концерті української пісні під назвою «З любов'ю до України», який відбувся 11 жовтня в Арт-ресторані «ДЕЛЮКС», розташованому на мальовничій набережній Бат-Яма (Ізраїль).

Організатором концерту був співвласник ресторану, композитор і співак Алекс Ческіс. Цей ресторан приваблює відвідувачів не тільки доброзичливою, затишною атмосферою та дуже смачною їжею, але й вечорами, присвяченими зустрічам з журналістами, поетами, виконавцями. Так тільки за останній місяць у ньому відбулись зустрічі з журналістом і поетом Ф. Зоріним, журналісткою Т. Барскою, поетом В. Гіном.

В цей вечір у залі панувала українська пісня. Поряд з добре знайомими народними піснями, такими як «Гандзя», «Чорні брови, карії очі», гості почули улюблені пісні минулих літ: «Рушник», «Очі волошкові», «Лаванда», та сучасні, більшість з яких зі створеного в Ізраїлі диска «Подаруй» у виконанні автора музики Алекса Ческіса та співачки Надії Синенко.

У концерті прийняв участь відомий ізраїльський оперний співак Ф. Лівшиц, оперна співачка С. Бендікова, відома естрадна співачка А. Резнікова, композитор і піаніст Ю. Поволоцкій, композитор і співак М. Бендіков, актор і співак П. Кравецькій, Заслужений артист України Д. Гершензон та Нік Кишеневській.

Присутні з задоволенням підхоплювали пісні та співали разом з виконавцями. Серед гостей був Голова об'єднання вихідців з України Д. Левін. Наприкінці вечора всіх наділили диском «Подаруй».

В Ізраїлі проживає більш ніж півмільйона репатріантів з України, і більшість з них не пориває стосунків з країною виходу. Вони тремтливо спостерігають за всім, що там діється, особливо в останні роки, коли часто виникають драматичні і, на жаль, трагічні події.

Міністр абсорбції та інтеграції Софа Ландвер і Надзвичайний та Повноважний Посол України в Ізраїлі Геннадій Надоленко привітали всіх присутніх та побажали миру обом країнам.

Головний редактор часопису

Ігор Барач

Зміст

Зброя судного дня	3	Юрій Щербак
Пам'яті Іона Дегена	15	Ігор Барах
Пилипівна	17	Світлана Глаз.
Переклади з ідиш	20	Абрам Кацнельсон
Політ назустріч долі	31	Валентина Чайковська
Осип Мандельштам і українські поети	36	Микола Сулима
У простоті, у щирості, у вірі	41	Іван Потьомкін
Світлана Глаз	61	Оперний геній з України
Притча	63	Сергій Владич
Переклади	65	Давид Левін
Повернення	66	Веніамін Білявський
Спитайте у Аліка	69	Ігор Барах
Юрій Токарев,	71	Валентина Купріна
Композиції	74	Буйгашева Алла
Кишеньковий дракон	78	Леонід СОРОКА
Байки	92	Віктор Левінштейн
Інформація	94	Нам – 40 років!

ЗБРОЯ СУДНОГО ДНЯ

Документально-фантастичний роман

Дія нового документально-фантастичного роману Юрія Щербака «Зброя Судного Дня» відбувається в 2014-2015 роках, коли вирішується доля України: щоб зупинити російську агресію, група українських патріотів намагається таємно створити ядерну зброю – бомбу для Путіна.

Це гостросюжетний політичний трилер, персонажі якого – вищі очільники України, Росії та США; тут ведеться безжальна боротьба розвідок, діє п'ята колона зрадників, а перемоги досягаються ціною великої крові і страждань.

Загроза застосування ракетно-ядерної зброї примушує Звіра з безодні зупинити наступ на Україну. Чи надовго? І чи можна вірити Звіру? Роман написано в суворій, епічній стилістиці апокаліптичного пророцтва: фантазія автора може стати реальністю історії.

2

Юрій Брихт відчинив дверцята свого «Хюндаю Акцент-1400» кольору «металік»: ізсередини війнуло як з розпеченої газової духовки, ще й смерділо чимось гидотним. Можливо, тхнула темно-коричнева пляма від «Пепсі-коли», розлитої на світло-сірій оббивці заднього сидіння. «Що за бардак», – із відразою подумав Брихт, побачивши захаращену кабінку і уявивши, що їхати доведеться довго до центру міста, повзучи в повільних тягучках і задихаючись у пробках.

Брихт лайнув себе за те, що не поставив «Хюндай» на звичне місце у тінь каштанів, які стояли перед адмінкорпусом інституту, а кинув авто посеред безладної парківки, на самому сонці.

Весь раціональний механізм його існування, його самотності й відчуженості від людей, його захищеності від зовнішнього галасу і суєти, все зупинилося – наче чутливий годинник брязнув на бетонну підлогу: вчора, першого вересня, з Майдану ховали найближчого Брихтового друга Василя Нечерду.

Брихт ледь пізнав Василя у вигостреній сіро-жовтуватій масці обличчя, стягнутій бинтами, ніби лялечка – від чола до підборіддя – щоб приховати відсутність задньої частини голови, знесеної кулею снайпера.

Вузька видовжена частина обличчя, відкрита на загальний огляд, належала іншій істоті, яка не мала нічого спільного з Нечердою – галасливим здорованем-жартуном, випивайлом і запеклим сперечальником, ладним битись об заклад з

будь-якого приводу. Стоячи поряд з труною, від якої йшов запах фенолу, змішаний з погребеними ароматами осінніх квітів, Брихт згадував, як привіз одного дня взимку на Майдан запалювальну суміш в пластикових каністрах і передав Василеві, що стояв на передній лінії боїв біля стадіону «Динамо». Разом у під'їзді розливали суміш у пляшки і Василь хвальковито розповідав, як поцілів пляшкою в шолом однієї з бестій, що чорною стіною перекривали дорогу повстанцям до Кабінету Міністрів.

Згадавши запах фенолу, Брихт ледве стримав блювотний рефлекс. Йому здалося, що цей запах назавжди завис у салоні. Вийшов на хвилинку з машини, проковтнув в'язку слину і зупинив на мить дихання.

День над Києвом щемливо і урочисто розгортався у своїй первозданності й золотій осінній утихомиреності: день для школярів – щоб відбити їх від нудної науки, і для закоханих, щоб повірили у вічну любов. Авжеж.

Брихт на першій передачі виповз на проспект Науки – але не повернув, як зазвичай, наліво, аби стрімко скотитися вниз із Багринової гори у напрямі Обухівського шосе, а звернув праворуч і почав повільно та обережно, об'їжджаючи вибоїни, рухатись до автовокзалу й кондитерської фабрики «Рошен». Проїжджаючи повз старий корпус Інституту кібернетики, знову згадав Василя – і знову відчув, як серце зависло в порожнечі. «Може, перебрав учора на поминках?» – подумав.

Посувався знехотя, немовби навмисно бажаючи спізнитися, хоч відзначався пато-

логічною пунктуальністю. Пригальмував перед переморгуванням світлофорів, терпляче вистоював у довгих пробках, що починалися поблизу розв'язки, при в'їзді в Червоноармійську вулицю, в напрямі руху до Олімпійського стадіону. Зліва жовтувато вимальовувалася бетонна «літаюча тарілка» псевдомодерної київської споруди Інституту інформатики та антрацитовою брилою тьмяно виблискував суперсучасний торговельно-розважальний центр «Оушн-плаза».

Вранці йому подзвонив батько і попросив зустрітися зі своїм давнім знайомим Іваном Васильовичем, який чекатиме Брихта в кафе в Пасажі на Хрещатику: окремих столик зліва від входу. Іван Васильович. Рідкісне ім'я.

Залишивши автівку біля театру імені Франка, Брихт повільно, хоч і спізнювався вже на двадцять хвилин, подався до Пасажу: якби не батько, не його настирливе прохання зустрітися з невідомим Іваном Васильовичем, Брихт нізащо б не погодився. З роками ставав усе більшим відлюдьком, навіть Василеві Нечерді не завжди вдавалося похитнути цю крем'яну холостяцько-буддійську байдужу споглядальність Брихта.

– Вся причина в його мізках, – пояснював Нечерда друзям. – Замість двох півкуль у Юрка – один куб. Моноліт. Зі спресованих формул. Він – однолюб, однодум, однодій.

У Пасажі, наче в каньйоні, було прохолодно. Все занурювалося в тінь, у розкішних магазинах Louis Vuitton, Helen Marlen, Prada та Gucci увімкнули електрику, яка відкривала нові сутності задзеркалля вітрин, глибоко байдужих Брихту – так само, як чужі йому були численні меморіальні дошки – наче місця поховання незнайомих людей.

Брихт побачив попереду, з правого боку, не доходячи до дитячої аптеки, подіум, схожий на річковий причал, на якому сиділи люди, що споживали ілюзію свіжого повітря. Хтось послужливо відчинив двері кафе, Брихт ступив усередину. Тут було прохолодно, притемнено і розкішно: темне дерево, неіржавіюча сталь кавоварних апаратів, зелені й оранжеві виблиски пляшок у барі, на фоні яких величний молодий бармен виглядав як справжній дворецький. Брихт не любив цих новокапіталістичних гламурних місць і надавав перевагу каві-еспreso за 8 гривень з пересувних вуличних автокав'ярень.

Зліва від входу, під стіною на лавці за невеличким столиком на дві персони сидів

незнайомий чоловік, який привітно помахав Брихтові.

«Здрасте-здрасте», – похмуро й нечутно пробурмотів Брихт, наближаючись до незнайомого.

Той підвівся й привітно всміхнувся.

– Радий вас бачити, Юрію Леоновичу. Що питимете?

Перед незнайомим стояв черевастий чайник з білої порцеляни й чашка, наповнена зеленуватою гарячою рідиною.

– Американо, – в'яло потиснув Брихт руку незнайомця. Це був опасистий, міцної будови чоловік років шістдесяти, з повнявим, але не драглистим обличчям свіжого рожевого кольору і з причіпливим поглядом блакитних невеличких оченят. Сиве волосся тонзурою оточувало засмаглу лисину.

– Мене зовуть Іван Васильович, прізвище – Неселовський. Я генерал-лейтенант у відставці, колишній начальник військової розвідки України. Перед тим працював у СБУ.

«Здрасте-здрасте, – ще раз подумки повторив Брихт. – Генерали є, розвідки немає».

Генералові принесли смачні сирники, від яких відмовився Брихт. В окремому блюдечку – біла сметана. Брихтова кава виявилася не такою смачною, як в автокав'ярні.

Генерал наштрикнув на виделку невеличкий сирничок і рішуче втопив його в сметані.

– Вдячний вам, що погодилися зустрітися в цей непростий час. Прийміть мої співчуття з приводу загибелі Василя Нечерди. Я знаю – ви друзі...

Кондиціонер вихолодив приміщення в кав'ярні.

– На нього не вистачило каски, – сказав Брихт. – Вони розстрілювали наших, як кролів у загоні.

– Знаю, – похилив голову генерал. – Я був учора на Майдані, слухав промови. – І, нібито вловивши німе запитання Брихта, відповів. – Ні. Ні. Я не стежив за вами. Я давно знав Василя. Він співробітничав з нами...

І зітхнув:

– Золота людина.

Брихт пошкодував, що не замовив сирники. Вдома – крім ковбаси, кабачкової ікри та кефіру – в холодильнику нічого не було.

– Наша могутня промисловість каску не

може зробити? Металу не вистачає?

Генерал знову обмацав Брихта кольким синім поглядом.

– У нас до вас пропозиція. Запрошуємо приєднатися до групи «Марс». Василь Нечерда був членом «Марсу».

– Що означає «Марс»? Бог війни? Чи є життя на Марсі?

– Не тільки. Щось типу «міжнародна асоціація розробників стратегій». Назва не має значення.

– А що має значення?

– «Марс» – це закритий дискусійний клуб. Елітний. Дуже невеличкий. Можна розшифрувати і так: «Можливі альтернативні раціональні стратегії». Сприяє виробництву касок. І не тільки касок.

Брихт допив каву.

– Навряд чи від мене буде велика користь. Я не політик, не публічна людина. Які альтернативи? Які стратегії? Ви не бачите, що коїться? Ми – в глибокій дупі.

– Даремновитак, Юрію Леоновичу, – генерал розчаровано копирсався у коричневій шкіряній папці. Нарешті, знайшовши, подав Брихту ксерокопію статті.

«Собака, – лайнувся подумки Брихт. – Звідки він дізнався?»

Перед ним лежала копія його статті, надрукованої 1992 року в уже неіснуючій газеті «Український погляд» під назвою «Чому Україна повинна мати ядерну зброю?», підписаної псевдонімом Ганс Шпреєр.

– Нам у «Марсі» здається, – вагомо (тут проявилися його владні манери) мовив генерал Неселовський, – що ваша стаття не втратила своєї актуальності. Хотілося б обговорити. Не відмовляйтеся, прошу вас.

– Де і коли? – похмуро спитав Брихт, розуміючи, що марно опиратися під тиском батька, цього генерала і – головне – давньої статті, яка тоді, в 1992 році, здавалася безглуздою, а сьогодні – в 2014 році – набула рис одкровення.

– Післязавтра о 17 годині. Засідання навпроти – генерал жестом показав на вхідні двері будинку, біля яких прилаштувався банкомат. – Це поряд з «Пузатою хатою».

Генерал подав йому металеву пластинку розміром 2,5 x 1 см у формі рибки, схожу на блешню, до якої було причеплено два ключі. – Відкриєте двері під'їзду «рибкою», потім

ліфтом на третій поверх, двері праворуч. Дуже вас чекаємо.

– Яка тема?

– Ваша стаття. Будуть цікаві люди. Повірте. З вашого дозволу я ще залишуся. Дякую, що прийшли. Привіт Леону Казиміровичу.

Брихт, вийшовши на Заньковецьку подивився на ключі. На «рибці», пофарбованій у сірий колір, виднівся дрібний напис: VIZIT MARS. HOME AUTO.

3

Текст статті Ганса Шпреєра (Юрія Брихта) «Чому Україна повинна мати ядерну зброю?», газета «Український погляд», 17 січня 1992 р.

«Розпад Радянського Союзу в 1991 р і виникнення на його території ряду незалежних держав стали подією всесвітньо-історичного значення і поставили світ перед новою геополітичною дійсністю, наслідки якої сьогодні важко збагнути і передбачити.

Якщо Радянський Союз був «Імперією Зла» – а в цьому не може бути жодного сумніву, – то виникає питання: де криється серцевина (core) цього зла? В комуністичній партії, в КГБ, у Збройних силах, ВПК чи в якихось інших державно-політичних структурах? Хто носії цього зла? Твердолобі сталіністи, російські націоналісти, кремлівські номенклатурники чи радянські генерали, що націлювали ракети на США, готували і здійснювали вторгнення радянських військ до Угорщини, Чехо-Словаччини, Польщі, Афганістану та інших країн? Відповідь на це питання належить дати політологам, історикам, соціологам, психологам.

Ми ж можемо запропонувати лише попередню гіпотезу:

1. Імперія Зла не загинула й ніколи не зникне разом із розпадом Радянського Союзу. Вона безсмертна. Вона існує з часів Івана Грозного й існуватиме безмежно довго.

2. Кордони, виміри і конкретні політико-державні форми Імперії Зла будуть змінюватись залежно від історичних обставин, але її сутність залишатиметься незмінною: це споконвічна агресивна ідеологія російського самодержавства, побудована на месіанській вірі в панування Росії над світом шляхом поневолення як свого, російського, так і інших народів за допомогою збройного вторгнення, ядерної війни чи інших агресивних актів.

3. Конкретними персонажами вічної і незнищенної Імперії Зла є російські шовіністи, збагачені технологіями сталінського й гітлерівського насильства та більшовицької всесвітньої гегемонії, озброєні ядерно-ракетною зброєю і тому глобально небезпечні.

4. Першорядним завданням Імперії Зла є повернення втрачених територій, в першу чергу території України, Білорусії, Казахстану. Згодом будуть знову захоплені країни Балтії, Східної та Центральної Європи. Імперія Зла має дивовижну здатність до реінкарнації і самовідтворення. Всі відомі на сьогодні технології рабства, придушення свободи, знищення духу незалежності будуть використані в ім'я повернення величі Росії.

Головна ідея Імперії Зла – перевага колективної рабської Росії над індивідуалістичним вільним Заходом. Ненависть і заздрість до Заходу – ось головні рушійні сили реалізації цілей Імперії Зла.

У світлі вищесказаного Україні слід усвідомити, що від першої хвилини проголошення незалежності над нею нависла смертельна загроза повернення Імперії Зла, вторгнення її військ та історичний реванш за тимчасову поразку Росії.

Ось чому Україні в жодному разі не можна втрачати шансу, даного їй історією: ядерна зброя, насамперед тактична і оперативно-тактична, повинна стати власністю Збройних Сил України, так само, як і засоби її доставки – ракети середньої і малої дальності дії, стратегічні бомбардувальники і крилаті ракети. Для гарантування національної безпеки України потрібно мати мінімум 100 ядерних боезарядів.

Юридичною підставою для цього має стати Закон України від 10 вересня 1991 року «Про підприємства, установи та організації союзного підпорядкування, розташовані на території України», який визнає власністю України все, що перебуває на території України на момент проголошення незалежності, – відповідно до норм Віденської Конвенції про правонаступництво держав від 1978 року.

Що стосується стратегічних ядерних сил, то тут можливі варіанти:

а/ частина ядерних боезарядів може бути демонтована, а зброєвий плутоній та високозбагачений уран складовані для подальшого використання їх у нових

боезарядах чи в ядерних реакторах.

в/ частина ядерних боеголовок та МБР може бути продана США за відповідну ціну (до 10–20 млрд доларів), враховуючи американські витрати на ПРО і ліквідацію загрози території США з боку ядерних ракет, розміщених в Україні.

с/ частина МБР (за домовленістю) має бути конвертована в цивільні засоби запуску супутників зв'язку.

Україна має достатній науково-технологічний потенціал для виготовлення, зберігання та утилізації ядерної зброї. Наявних запасів урану достатньо для налагодження замкнутого циклу з виробництва ядерного пального, включно з наробком високозбагаченого урану для забезпечення як потреб виробництва ядерної зброї, так і діяльності українських АЕС.

Якщо вся сьогоднішня зовнішньополітична стратегія України спрямована лише на юридичну «втечу» від Імперії Зла (боротьба за визнання України суб'єктом міжнародного права, участь України в різних міжнародних угодах та режимах і т.п.), то слід визнати, що це – хибна, обмежена в часі стратегія, бо Україна нікуди не втече від Імперії Зла, яка вкоренилася не лише на безмежних просторах Росії, в Москві, на Уралі, в Сибіру – всюди, де живуть носії цієї божевільної ідеї, але також існує всередині України – в душах комуністів, ветеранів НКВД, відставних військових, членів уряду, парламенту, силових структур. Всі, хто сповідує філософію насильства над інакодумцями, служать Імперії Зла. Полум'я реваншу за програму Червону Утопію спалює їм душі. Прийде час, коли ракові клітини Імперії Зла знову почнуть розростатися, розповзатися по державному організму Росії, перекинуться в Україну і стануть новою загрозою для Європи і світу.

Найбільш ідіотським і злочинним з погляду національної безпеки політичним рішенням останнього часу, прийнятим під тиском малограмотного і безвідповідального українського поета, який оспівував Леніна і компартію, було проголошення принципів без'ядерності в Декларації про державний суверенітет УРСР (16 липня 1990 року) – «не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї».

Ця Декларація, прийнята завдяки голосам

комуністів – палких прихильників Імперії Зла, – фактично обеззброїла український народ, позбавила його суверенного права на захист. Характерно, що нікому в Росії не спав на думку такий ідіотизм – відмовитись від ядерної зброї.

Президентові Л. Кравчуку і Раді національної безпеки слід:

- денонсувати угоду СНД від 31 грудня 1991 року, що містить зобов'язання країн-учасників сприяти ліквідації ядерної зброї в Україні, Білорусії й Казахстані;

- негайно зупинити вивезення з території України тактичної ядерної зброї й поставити її на озброєння української армії;

- проголосити юридичне і політичне право України на володіння ядерною зброєю, а Україну – ядерною державою, тим самим відкинувши шантаж з боку США, Росії та інших ядерних держав;

- провести загальнонародний референдум на підтримку проголошення України ядерною державою;

- створити «Ядерний Комітет України» – вищий орган державного управління ядерною галуззю у військовій та цивільній сферах;

- створити науково-технологічний «Ядерний центр» України на базі Чорнобильської АЕС із метою відпрацювання конкретних технологій, необхідних для вирішення поставлених завдань.

Якщо Україна хоче зберегти свою незалежність і свободу геополітичного вибору і не стати знову частиною Імперії Зла, що поставить український народ на межу загибелі, треба зробити непростий вибір і стати ядерною державою.

Озброєна ядерними боєзарядами і оперативно-тактичними ракетами власного виробництва Україна не збирається нікому погрожувати і нікого шантажувати. Але і не дасть шантажувати себе.

Як показує досвід ХХ століття, у світі найбільше важать не палкі слова і полум'яні запевнення, а – реальна сила зброї.

Тільки ядерна зброя здатна стати гарантом справжньої, а не паперової незалежності України».

4

Спочатку Бріхт недбало пробіг очима по бляклій ксерокопії власної статті, написаної двадцять два роки тому. Не вдумуючись у її

смысл, він намагався зрозуміти, звідки цей кагебіст – генерал Неселовський (всі, хто мав відношення до розвідки, були в очах Бріхта «кагебістами», тобто катами і жандармами) дізнався про Бріхтове авторство. Знали про це двоє: мила, старенька інтелігентна друкарка Поліна Максимівна з видавництва «Наукова думка» та сам редактор газети «Український погляд» Максим Подоляк, що називав себе «вічним революціонером» і був постійним завсідником київських демократичних тусовок. Максимовим ідеалом був Микола Міхновський, а гаслом – «Україна для українців». Гаркавий, як Ленін, з ленінською сірою борідкою Максим буквально вимучив з Бріхта цю статтю, до якої дочепив фотографію американської уранової А-бомби «Little Boy», підірваної 1945 року в Хіросімі.

Це фото наробило чи не більше галасу, ніж сама стаття – бо невігласи-журналісти подумали, що оприлюднено таємне зображення справжньої «української» атомної бомби.

Тираж газети «Український погляд» різко зріс, а Подоляка задовбали питаннями – де він знайшов якогось німецького недобитого фашиста-русифоба, який посягнув на священну дружбу слов'янських народів-братів. Більшості читачів, незважаючи на актуальність теми, стаття Ганса Шпеєра здалася упереджено надуманою, ворожо провокативною щодо великої напівзруйнованої сусідньої братської держави, яка відпустила ціни у вільне плавання, знищивши рубль і залишивши мільйони українців без грошей, з жалюгідними купоно-карбованцями в кишенях перед пустими полицями магазинів.

Про яку Імперію Зла, про яку ядерну зброю могло йтися в Україні, яка була безсилим сіамським близнюком Росії, котрий не пережив ще криваву операцію розділення, від'єднання свого тіла від гігантського тулуба північного сусіда? Хто знав тоді, що від'єднання України потребуватиме великої війни – і не одної?

Статтю свою Бріхт написав під впливом шкільного друга Василя Нечерди: палка Василева антимосковська риторика переважила всі раціональні сумніви Юрія, його скепсис щодо можливостей України організувати

власну економіку і створити боєздатне військо на базі розваленої, деморалізованої мілітарної советської машини.

...Брихт сів на витеплену вересневим сонцем лавку в скверику навпроти театру Франка і став уважно перечитувати давню статтю, наче повертаючись до тих часів, коли люди ще жили ілюзіями про мирне і щасливе майбутнє обох вільних народів. Слова власної статті видалися йому незнайомими, жорстокими, наче не він їх писав – а той вигаданий персонаж, чийм іменем прикрився.

Чому не підписав статтю власним іменем? Либонь, із вродженого небажання бути в центрі публічних скандалів, – розмірковував Брихт, прислухаючись до тихого плюскоту фонтанної води.

До пам'ятника актору Яковченку – бронзової лавки, на якій сидів бронзовий комік, біля ніг котрого умостилася бронзова такса, – підійшла парочка: дівчина одразу усілася на коліна, відполіровані сідницями любителів «селфі», а поруч зі старим актором уместився молодик: піднявши пляшку шампанського, він цокнувся з носом Яковченка; від знайомого запаху той всміхався блаженно. Молодик ковтнув шампанське, що полилося йому на підборіддя й шию, і передав пляшку дівчині, яка була вже добряче напідпитку, бо хихотіла безтямно.

Брихтові стало гидко і він зрозумів: текст статті прийшов до нього, наче Одкровення до Івана Богослова згори, немовби послання з майбутнього, смислу якого він не зрозумів тоді. А не підписав статтю власним іменем він тому, що злякався. Якраз наближався час захисту докторської дисертації, а головним Брихтовим опонентом був професор Муратов з «курчатника»¹ – один з тих, хто створював радянську ядерну зброю і цим пишався, вважаючи Росію рятівницею людства від американського шантажу. Невисокий на зріст, із великими м'ясистими вухами, схожими на бронзові вуха актора Яковченка, Муратов зі своїм гострим московським акцентом здивував усіх, коли на банкеті після успішного захисту Брихтової дисертації запропонував тост за російську ядерну бомбу. «Росія, – сказав Муратов, – стоїть на трьох китах: на християнській довготерплячості народу, на

горілці й картоплі та – на ядерній зброї». Він запропонував випити за це стоячи.

Парочка хлебтала шампанське, обливаючи солодким алкоголем бронзову постать.

Брихт зрозумів, що стаття, яку надиктував йому Хтось, була шансом, змарнованим бездарно, – через його боягузтво та пофігізм. Він згадав мертве обличчя – наче зжовкле дерево – Нечерди. Відчув голод, втому і роздратування й подався до свого «Хюндая».

Але кому і навіщо знадобилася його давня стаття сьогодні?

5

...

6

Стрижук наказав водієві «Тойоти-Камрі» з козирними номерами АА9999АА припаркуватися на Пушкінській, біля службового вход до театру імені Лесі Українки. Але сам подався не до театру – аби виявити турботу Банкової до розвитку російського мистецтва у такі важкі часи протистояння з Росією, а повернув назад у напрямі бульвару Шевченка. Вересневе тепло знесилювало Стрижука – хоча, можливо, це не тепло діяло так паралізуюче, а хвилювання, як знак радісного передчуття. Подивився на всі боки, перш ніж увійти з сонця до темного під'їзду, але маршрут Стрижука нікого не обходив. На другому поверсі дав умовний сигнал – три коротких і два довгих дзвінки – і двері негайно відчинились. Голі дівочі руки обплели його шию і пристрасний поцілунок, що нагадав молодість, зустрів його. Він почав скидати легкий, мабуть, прозорий халатик, накинутий на дівчину, але вона прошепотіла: «не поспішай».

Дівчина взяла його за руку, наче поводитир сліпого, й повела довгим, захаращеним меблями коридором. Стрижук покірливо йшов, нічого не бачачи, наче справді осліп від бажання. Вони увійшли до великої кімнати з темними шторами на вікнах, схожої на фотостудію: стояли освітлювальні ліхтарі різної потужності, металева драбинка, кілька легких стільців. На стінах – крім однієї, що служила тлом для зйомок, – розвішані були рекламні плакати з фотографією дівчини та одним словом: АЛІСА. На плакатах дівчина виглядала набагато дорослішою, звабливою жінкою з коротким, у стилі епохи чарльстону,

1 «Курчатник» – російський атомний центр ім. Курчатова (Москва).

чорним волоссям і великими карміновими вустами – насправді ж, наживо, в режимі on-line, зблизька вона здавалася маленькою і непримітною. Як Стрижук здогадався, на ній був прозорий, світло-зелений халатик, за яким проглядалося голе тендітне тіло підлітка.

АЛІСА – зростаюча зірочка українського шоу-бізнесу, «заслужена курва України», як охрестила її жовта преса, епатажна співачка «інтим-року», скандалістка і авторка власних пісень. Вона часто повторювала слово «Вау!» – яке заміняло їй усе багатство виразів захоплення, запитання, розгубленості.

Стрижук познайомився з Алісою випадково на якомусь прийнятті: веселий і слизький адміністратор Валера, схожий на сутенера, підвів Алісу до Стрижука, сказав, тицяючи йому вказівним пальцем у черево, що це – майбутній президент України, а вона – українська Мадонна, і пішов, кинувши їх у галасливому безладі тусовки. Аліса подарувала Стрижуку диск записів своїх пісень, а він – візитну картку; розійшлися без жодного короткого замикання і лише згодом, прослухавши пісні Аліси, Стрижук вимріяв собі повернення у бурхливу молодість; особливо зачепила його пісня «Назавжди»: «назавжди відходять роки, назавжди зникає кохання, назавжди вмирають кроки нашого прощання». Він майже забув, як виглядала на тому прийнятті маленька, крихка дівчина, але думав про неї весь час, проклинаючи себе за те, що не взяв номера її телефону, але невдовзі озвалася вона й вони коротко перетнулися в скверіку перед театром імені Франка – з Банкової тут було рукою подати. Аліса сказала, що їде до Дніпропетровська, де дасть не тільки концерти для поранених із зони АТО, а й приєднається до групи волонтерів, які допомагають вести обмін полоненими, Стрижук млів від щастя – що слухає дивний голос цієї дівчини, чує її сміх – раптовий, нічим не викликаний, і страждав від страху, що його побачать колеги з адміністрації, чи подруги дружини, чи – що найстрашніше – дружина, яка могла тут іти на роботу. Але, незважаючи на всі фобії, він устиг сказати Алісі, що щасливий її бачити і що хоче зустрітись у затишнішому місці й послухати її пісні; вона засміялася, наче почула щось дотепне, й спитала: «тепер це

називається слухати пісні? Вау!» І додала, споважнівши: «Я теж хочу. Я подзвоню, коли повернуся». Він відчув легкий доторк її вуст на щоці – наче метелик сів на старе дерево – й побачив, як вона віддаляється легко й сідає у великий чорний джип, що стояв на Ольгинській. Номерів джипу Стрижук не спромігся запам'ятати...

У кімнаті-ательє, куди привела його Аліса, було напівтемно – світився лише один маленький ліхтар, слабке точкове світло якого впиралося в підлогу, на якій лежала пухнаста чорна шкура якогось звіра – ведмедя? верблюда? яка? Зоологічні пізнання Стрижука на цьому вичерпалися; його увага була прикута до Аліси, яка під пісню «Назавжди» повільно скинула з себе халатик, сіла на чорну шкуру, схрестила ноги й почала гладити груди тонкими пальцями, наче хотіла переконатись, чи на місці вічні жіночі атрибути – не такі вже й малі, як міг уявити Стрижук, дивлячись на одягнену тендітну співачку; щоб краще роздивитися цю потаємну картину, Стрижук став на коліна й наблизився до Аліси на відстань дихання – і тоді вона лягла на спину й розсунула перед ним ноги. На внутрішній частині правого стегна, недалеко від розчухнутого її пальцями входу до Алісиного тіла, помітив татуювання: троянда з руків'ям меча. Стрижук майже уткнувся обличчям у малюнок, вдихаючи збудливий запах, вона прошепотіла «Вау...», але в ту ж мить у кімнаті спалахнули всі ліхтарі й з'явилися два чоловіки: один – слоноподібний костолом – скинув зі Стрижука розстібнуті штани й тримав його так, щоб обличчя лежало на животі Аліси, а другий фотографував, засліплюючи Стрижука й Алісу потужними спалахами професійної камери.

– Що ви робите? – скрикнув Стрижук, хоча ясно і притомно розумів, ЩО ці люди РОБЛЯТЬ. Аліса мовчала, втративши дар сміху і забувши сказати «Вау!», бо за цю сцену їй було обіцяно три тисячі євро.

Той, хто тримав Стрижука, нарешті відпустив його й витягнув голу Алісу до коридора.

Фотограф сів на стілець перед Стрижуком, який знерухомлено лежав без штанів на чорній шкурі, й чітко вимовив:

– Господин Стрижук, я – полковник

главного розведуправлення Генерального штаба Росії Козлов. Сейчас вы подпишете соглашение о сотрудничестве с нами. Я буду вашим куратором.

– Як ви смієте! Я повідомлю... – спробував піднятися Стружук, але Козлов пхнув його ногою в плече – брутально і боляче.

– Никого вы не поведомите. Это мы поведомим. Вашей жене, вашим детям, вашему начальству. Вы будете уничтожены. Подписывайте!

Козлов простягнув Стрижуку пластиковий прямокутник – підкладку для паперів з двома металевими затискачами – і подав ручку. Стрижук побачив віддрукований аркуш паперу з емблемою ГРУ. Подумав, що шерсть на підлозі належить чорному смердючому козлу. Як він не здогадався раніше.

7

Цього разу Брихт не запізнився – прийшов до Пасажу за десять хвилин до п'ятої. У дверях квартири на третьому поверсі його зустрів молодий міцний хлопець із тим уважно чіпким поглядом, що відрізняє працівників спецслужб і охоронних агентств від звичайних «качків». Документів не питав, але звірився з планшетом, що світився в напівсутінках передпокою.

– Проходьте, – ворухнувся хлопець. – Прямо і направо.

Брихт опинився у просторій залі, опроміненій сонцем: вікна й балконні двері виходили не в Пасаж, а в бік станції метро «Хрещатик». У залі стояв великий овальний стіл з темного дерева й шість офісних крісел на коліщатах. За столом сиділо четверо: генерал Неселовський, поруч з ним – чорнява дівчина з лептопом «HP», літня людина з невдало пофарбованим рудим волоссям – сиві пасма стирчали впереміж із рудими – і, нарешті, похмурий згорблений чоловік, утуплений в якісь папери.

Обличчя цього учасника групи «Марс» здалося Брихтові знайомим.

– Знайомтесь, – Неселовський уважно обмацав Брихта своїм волошковим поглядом. – Наш гість – Брихт Юрій Леонович, завідуючий лабораторією Інституту ядерної фізики. Доктор фізико-математичних наук.

За зовнішністю Брихта – лисого, худор-

лявого, але міцного чолов'яги невизначеного віку, з сіро-сталевою щіточкою ледь помітних вусів, вдягнутого в старі джинси, стоптані кросівки «Найк», чорну майку з білим написом «Georgetown» та сіру куртку з капюшоном, – міг ховатися будь-хто: інтелектуальний бомж, американський кореспондент, донбаський повстанець, майстер з обслуговування принтерів, інструктор школи бойових мистецтв, невдаха-композитор. Таким був головний тренд епохи, її дрес-код. Хоча й такий тип вбрання почав стрімко поступатися місцем камуфляжним костюмам та різномасним **берцям**.

Тепер Неселовський представляв завідників «Марсу»:

– Це Ляля. Вона веде документацію і шифрує деякі папери. З усіма оргпитаннями звертатися до неї.

Дівчина, не піднявши очей на Брихта, нахилила голову над лептопом. На ній були окуляри у важкій чорній оправі.

– Поруч із нею генерал-полковник Голубко, – продовжував Неселовський. Неголені щоки, недофарбоване волосся й розстібнута на два гудзики смугаста сорочка з тих, що давно вийшли з моди, свідчили про старече недбальство генерал-полковника.

– І, нарешті, почесний голова групи «Марс» Андрій Павлович Глобин.

«Ось звідки я його знаю. Колись він не сходив з екранів телевізорів. Цього похмуро мовчазного, налитого важкою думою чоловіка називали найближчим другом президента Кучми, його правою рукою. Обидва вийшли з «Південмашу». Глобин – колишній радник президента з питань національної безпеки».

Брихт думав навіть, що Андрій Павлович помер – так раптово той зник з усіх екранів. На сцену вийшли нові актори. Проте ні доля Глобина, ні суєта нових кандидатів на владний ешафот його не цікавили.

Не цікавили до вчорашнього дня. Коли ховали Василя Нечерду.

Глобин з-під лоба, не підносячи голови, глянув на Брихта, пожував губами повітря і кволо підняв руку на знак привітання. Відчувалося, що його втомило життя – колишні надмірності та сьогоднішні обмеження, хвороби, тягар влади – влада полишила його, а тягар залишився.

Брихт знав, що Глобин – академік, але гадки не мав, яка в нього конкретна професія – what is his field?: теорія вибуху? керований хаос? ракетні двигуни? системи управління? тверде паливо для ракет?

Наче відповідаючи на німе Брихтове питання, Неселовський пояснив:

– Андрій Павлович очолює Інститут проблем міжнародної безпеки. Вони працюють над новою концепцією національної безпеки України у світлі нинішньої війни з Росією.

«Не у світлі, а в темряві», – подумав Брихт.

За спиною Неселовського, на освітленій сонцем стіні висів календар на 2014 рік «Мальовнича Україна»: сторінку вересня прикрашало велике фото – на скелі, білосніжній, наче головка цукру, стояли білі казкові церкви, над якими здіймалися лісисті гори, промальовані першою позолотою осені. Напис: «Донецька область, Свято-Успенська Святогірська лавра».

«Це туди їздив молитись Янукович, – подумав Брихт. – Щоб убити Василя».

Праворуч від календаря висів приклеєний до стіни смужками скотча плакат, мальований від руки, схожий на стіннівку:

МАРС – MARS

міжнародна асоціація революціонерів-синергетиків;

максималісти астронавти радіють сонцю;

мала аргентинська рада свинопасів;

музей архітектури ракетних систем;

мальтійська асамблея рицарів середньовіччя;

майдан асиметричних революційних сил.

Не встиг Брихт подумати, що таке міг вигадати лише Василь Нечерда, як до нього звернувся генерал Неселовський:

– Юрію Леоновичу, ви не поміняли своїх поглядів? – він підняв ксерокопію статті.

Брихт знизав плечима:

– На жаль, стаття застаріла. З недоказової гіпотези вона перетворилася на тривіальний факт. Сьогодні потрібні нові ідеї, нові прогнози. Нові рішення. Але від головної ідеї не відмовився.

– Дуже добре, – задоволено всміхнувся Неселовський. – Гадаю, вам буде приємно дізнатися, що всі члени групи МАРС – а їх більше, ніж тут зібралось, – поділяють вашу думку.

Генерал-полковник Голубко розстібнув ще

одного гудзика (відкрилася сива шерсть на грудях) і провів носовичком по обличчю, щоб прибрати рясний піт.

– У жовтні дев'яносто першого року за наказом президента Кравчука я очолив таємну групу експертів. Ми вивчали питання – що робити з ядерною зброєю, розташованою на території України.

Голубко налив у склянку мінеральну воду й жадібно випив одним ковтком.

– Вже напередодні нового, 1992 року ми подали доповідь президенту, де наполягали на ядерному статусі нашої держави. Пропонували негайно припинити вивезення тактичних ракет в Росію. Але наш президент як завжди вагався, прослизав поміж крапель, боявся Росії і не виявив ні політичної, ні державницької волі. Росіяни встигли вивезти дві тисячі п'ятсот тактичних боезарядів потужністю від одної до ста кілотонн у тротиловому еквіваленті.

– Це історія, – м'яко перебив Неселовський генерала Голубка.

– Гірка історія, – погодився Голубко, знову протираючи чоло вогкою хусточкою. – Але в результаті країна залишилась обеззброєною. Що маємо сьогодні?

Він вів далі й здивував Брихта тою чіткістю, яка відрізняла військових від багатослівних, плутано мислячих політиків. Така чіткість думки й слів була дивною в устах цієї неохайної старої людини. Брихт згадав: колись у розпалі дискусії про долю ядерної зброї Голубко – на той час член Верховної Ради України – став палким прихильником атомної бомби (дотепники негайно поширили жарт: «голуб» у перекладі з української на російську означає «яструб»), і його майже щоденні заклики не віддавати Росії української ядерної зброї викликали тоді непримиренні дебати, розпалюючи розкол у суспільстві.

Голубка підтримувала тоді невелика група націоналістів, а комуністи, соціалісти, червоні директори вкупі з російськими патріотами зі Сходу, агентами впливу Москви з усіх регіонів, паціфістами, «зеленими» та демшизою здійняли шалений галас про віковичну українську миролюбність (тобто схильність до рабства), оголосивши Голубка зрадником тихого покірливого народу свинопасів, палієм війни, атомним маніяком,

ворогом світлого мирного майбутнього людства, прийдешнього злиття навіки українського і російського народів-братів (чи сестер?), мілітаристом та антихристом.

Але ніхто з тих горлодерів-ненависників Голубка не спромігся пояснити – чим Росія краща за Україну, яким своїм виміром (людським? месіанським? расовим? генетичним? моральним? інтелектуальним?) Московія переважає Україну, проголошуючи своє право на монопольне володіння ядерною зброєю і відмовляючи в цьому праві Україні, яка в рамках єдиної з Росією держави створювала атомну і водневу бомби.

– Доповідаю шановним колегам, – твердо сказав генерал-полковник. – Україна близька до втрати державності. Введення регулярних російських військ на Донбас докорінно змінює оперативну-тактичну і стратегічну ситуацію. В районі Іловайська ми зазнали болючої поразки. За даними, яким я довіряю, ми втратили близько двох тисяч убитих і зниклих безвісті, сотні одиниць бойової техніки. Головною причиною цього є зрада вищого військового керівництва, некомпетентність Генерального штабу, відсутність фронтової та армійської розвідки, погана координація управління військами... Більше того, є серйозні підозри, що Росія вчора застосувала проти нас тактичну ядерну зброю поблизу Луганського аеропорту. Вони обстріляли аеропорт із 240-міліметрового самохідного міномета «Тюльпан». Не виключено, що використали ядерні двокілотонні заряди «Світоч», «Смола» чи «Фата» проти наших десантників. Ось чим кінчається ядерне обеззброєння України.

Він поглянув на присутніх поверх окулярів – усі пригнічено мовчали – і продовжив:

– Але головною причиною критичної ситуації, що склалася, вважаю не ядерну зброю, а фатальну роль президента. Ця людина в силу свого походження, виховання, професії, стану здоров'я, поглядів, особливостей характеру, боягузтва, схильності до дрібних компромісів органічно не спроможна бути верховним головнокомандуючим. Він не здатен кинути на олтар Вітчизни своє життя, свою долю, очолити націю в годину смертельної небезпеки. Не той масштаб.

– Що ви пропонуєте? – раптом хрипко озвався Глобин.

– Пропозиції дві й вони дуже прості. Перша:

реалізувати положення нашої комісії і статті пана Брихта й почати практичне негайне створення ядерної зброї. І друга: почати підготовку до військового перевороту з метою усунення владної верхівки України. Без цього війну буде програно.

Брихтові здалося, що потрапив до палати хворих на синдром Палмера, старих пердунів, які ладні молоти хтозна-що, струшуючи безсило повітря, але не здатних на будь-яку практичну дію – і він пошкодував, що прийшов на засідання цих стариганів-невдах.

Неселовський, немовби вгадавши думки Брихта, сказав примирливо:

– Ми цінуємо прямоту висновків генерал-полковника, як завжди безкомпромісних і максималістичних. Дякую, пане Голубко. Ситуація справді критична. Вона нагадує 1941-й рік, коли краще озброєні, організовані та добре керовані сили вермахту розривали наше військо на шматки. Структура, яку я очолюю – ВЕСС – ветерани спецслужб, веде аналіз ситуації, збирає і документує факти, які ми представимо на ваш розгляд. Але, на мій погляд, нам варто обговорити детальніше першу пропозицію генерала Голубка. Власне для цього ми запросили на засідання пана Брихта.

Неселовський знову лагідно всміхнувся, наче йшлося про поїздку до лісу на шашлики (Брихт ще не знав, що чим більше гнівається чи нервує Неселовський, тим частіше по його обличчю блукає усмішка), і буденним тоном повідомив:

– Щодо ядерної зброї. **Наша** (з наголосом на «наша») розвідка не підтверджує факту її застосування в Луганську. Характер руйнувань і відсутність радіації свідчить про те, що, скоріше за все, використовувався фугасний заряд підвищеної потужності. Що не означає, що Росія не шантажує нас, погрожуючи тактичною ядерною зброєю. Але я хотів би, щоб ми повернулися до нашого обговорення: чи є в нас технічні можливості в короткі строки виготовити ядерний боезаряд? Наскільки це доцільно? Що для цього потрібно?

– Дозвольте? – ворухнувся нарешті Глобин, відкинувшись на спинку крісла.

8

У червні академік Глобин побував в Ізраїлі на запрошення свого друга, відставного

генерала Цві Левіна, колишнього радника прем'єр-міністра з національної безпеки. Пустельна сахарська спека огорнула Глобина в аеропорту Бен-Гуріон. Навіть кондиційована прохолода VIP-приміщення, стіни якого були викладені білим каменем, пальми, фонтани і холодний апельсиновий сік не пом'якшили сили теплового удару. Першим запитанням Глобина було: як можна працювати і воювати за таких умов?

Генерал Левін – низький лисіючий чоловік з неспішними рухами і ретельно фільтрованими словами – тільки усміхнувся, почувши ці наївні запитання. «А як висидіти добу в розпеченому важкому танку «меркав» у боях на Синаї?»

Цві Левін організував зустріч Глобина з президентом Ізраїлю, легендарним 91-літнім Шимоном Пересом – найстарішим на Землі главою держави. Глобин уважно прочитав біографію Шимона Переса, дивуючись і заздрячи євреям, які мають такого лідера. Найбільше запало в душу українського академіка не те, що Перес народився в Білорусії, що знав сім мов, серед яких – вільно володів арабською, не те, що пристрасно любив поезію і сам писав вірші, що працював на дванадцяти міністерських посадах і двічі був прем'єр-міністром Ізраїлю, а те, що в 1960 році започаткував ізраїльську ядерну програму і став ініціатором створення ядерних центрів «Нахаль Сорек» і «Дімон». Організувавши наукове бюро, Перес перетворив його на центр науково-технічної розвідки, яка, завдяки зв'язкам з єврейською діаспорою, налагодила отримання надтаємної оборонної інформації від ядерних країн. До 2000 року за кількістю одиниць ядерної зброї Ізраїль посідав шосте місце у світі – 100-200 боезарядів. Ракети середнього радіусу дії «Єрихон-1» і «Єрихон-2» забезпечували надійну доставку зарядів на територію віковичних ворогів єврейської держави.

Глобин і Левін відвідали Шимона Переса в президентській резиденції Бейт-ха-Нассі в Єрусалимі. Милувались розкішними вітражами, потім їх запросили до невеличкої зали, де все – оббивка крісел, колір стін, запони на вікнах і килими – було майже білого, з легким кремовим відтінком кольору. Біля президентського крісла, на столику, стояв сріб-

ний семисвічник менора, по обидва боки – біло-блакитні прапори Ізраїлю. Шимон Перес тепло обійняв Цві Левіна, в якого від гордості й розчулення навіть зволожились очі.

Глобин побачив перед собою біблійного старця з пергаментною засмаглою шкірою, височезним чолом, оточеним щільним йоржиком сивого волосся і живими карими очима. Почув тверду гортанну мову, схожу на геометрично-чіткі літери іврити, викарбувані на білому камінні Єрусалима.

Перес почаствував гостей білим солодким вином, від якого спітніли бокали, і уважно вислухав розповідь київського гостя про напад Росії на Україну і криваві бої на Донбасі.

– Ваша війна дуже схожа на те, з чим має справу Ізраїль, – зауважив Перес. – Це не традиційна війна двох держав і двох армій. Ізраїль, правова держава, змушений постійно вестивійнузтерористичними формуваннями, які не визнають ніяких законів, ніяких правил. Але світ нас не розуміє і засуджує... Ми підрахували, що за останні десять років араби у війнах в Афганістані, Іраку, Сомалі, Ємені втратили мільйон чоловік. І лише вісім тисяч – в боях із нами. Тим не менше, ООН постійно звинувачує Ізраїль.

Торкнувшись сухими губами краєчку бокала, Перес продовжував:

– Нас критикує українська алія за те, що Ізраїль зберігає нейтралітет у російсько-українському конфлікті. Ми співчуваємо вам. Нас особливо непокоїть доля євреїв на Донбасі й ми готуємось евакуювати їх до Ізраїлю. Наше занепокоєння викликають також звинувачення Росії на адресу українських євреїв – мовляв, вони уклали союз з українськими нацистами... Мені важко в це повірити. Але ви повинні зрозуміти нас, – зітхнув президент. – Від Росії багато в чому залежить баланс сил на Близькому Сході. Сирія, Іран, Палестина. Ми повинні з цим рахуватися. Взагалі, мені здається, що Україна занадто розраховує на підтримку світу. У 1948 році, коли розпочиналася війна за незалежність, Ізраїль був самотній. Нас звідусіль оточували вороги і ми перемогли тільки завдяки самовідданості та єдності... Так, це звучить дивно, бо всім відомо, як вміють гритися між собою євреї. Але Голокост нас навчив: не будемо битися до кінця, нас знищать... Я знаю, що у вас був свій Голокост.

Голод. Невже це так і не об'єднало українців? Я був в Україні і знаю, яку розкішну землю дав вам Бог. Але ми теж любимо свої пустелі і своє каміння. Бо колись Господь поклав руку на плече нам, своєму народові і сказав: «Ось твій дім. Захищай його».

– Вашу єдність і рішучість, мабуть, підсилює ядерна зброя – сказав Глобин і одразу ж пошкодував, побачивши, як спохмурнів Левін. Домовлялися не торкатися болючої ядерної теми. Але Перес навпаки – голосно розсміявся і його суворі зморшки раптом пом'якшили жорсткий біблійний малюнок.

– Розповім вам невеличку історію. Недавно мій добрий друг Амрі Мусса – экс-міністр закордонних справ Єгипту і генеральний секретар Ліги арабських держав – попросив мене звозити його в Дімону і показати виробництво ядерної бомби. Я сказав йому: «Дорогий Мусса! Якщо я повезу тебе туди, і ти нічого не побачиш – ніякого виробництва, ніякої бомби, – ти станеш

для нас небезпечним. Розмови про ядерну зброю – це важливий елемент стримування, відстрашення. Навіть якби ядерної зброї не було, її слід було б вигадати. Це – як оповідання єврейських пророків про гнів Господній, про Судний день...»

...Раптом Глобин відчув, що члени групи «Марс» вичікувально дивляться на нього. Він почав звільнятися від спогадів, як плавець, що занурився занадто глибоко під воду й тепер сильними поштовхами ніг і гребками рук впливає вгору, щоб ковтнути повітря.

– Дозвольте? – сказав він і випростав спину.

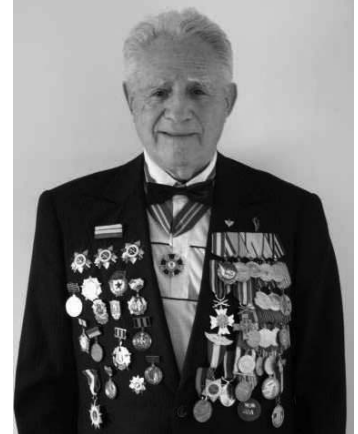
(Письменник, дипломат,
Надзвичайний і Повноважний посол
України, экс-посол України в Ізраїлі)

Пам'яті Іона Дегена

28 січня 2017 року пішов з життя Іон Деген. Чудовий лікар, вчений, доктор медичних наук, письменник, поет, як сказано про нього в численних публікаціях – останній поет-фронтвик, один з танкових асів. У зв'язку з цим прем'єр-міністр Ізраїлю Біньямін Нетаніягу зробив заяву та висловив співчуття.

Євгеній Євтушенко назвав вірш дев'ятнадцятирічного танкіста одним з найбільш пронизливих віршів про війну. Тому хочу нагадати його читачам часопису, хоча напевно багато з них його знають, але не всім відомо ким він був створений.

Мой товарищ, в смертельной агонии

Не зови понапрасну друзей.

Дай-ка лучше согрею ладони я

Над дымящейся кровью твоей.

Ты не плачь, не стони, ты не маленький,

Ты не ранен, ты просто убит.

Дай на память сниму с тебя валенки.

Нам ещё наступать предстоит.

Про цю людину сказано та написано чимало. Зроблено фільми («Последний поэт великой войны. Ион Деген» В. Смехова, «Деген» М. Дегтяря и Ю Меламед), створені телевізійні програми. Він лауреат премії Федерації єврейських громад Росії «Скрипач на крыше» в номінації «Человек-легенда», його цитують у своїх романах Василь Гросман та Віктор Астаф'єв.

Мені пощастило бути з ним знайомим, і саме тому я хочу зупинитись лише на моментах, зв'язаних з нашими зустрічами. Познайомився я з Іоном ще в студентські роки, коли працював фельдшером на «Швидкій медичній допомозі» Києва, а він черговим лікарем у одній з лікарень міста. Іон відразу притягав до себе своєю безкомпромісністю, відвертістю, неординарним мисленням і професіоналізмом. Я дізнався, що на війні він був кілька разів поранений, тому ходив опираючись на палицю. Якимось він дав мені її потримати. Вона виявилась дуже важкою. Зроблена палиця була з нержавіючої сталі, всередині залита свинцем. Яскрава історія, зв'язана з цим, не тільки допоміжним засобом пересування, але й для самооборони, була описана у його оповіданні «Палочка» у збірнику «Четыре года», який він подарував мені.

Я багато разів перечитував дуже зворушливі та витончені оповідання, написані з великим почуттям гумору, на жаль, іноді сумного. Чого тільки коштує оповідання «О впливнии духовых инструментов», «Пари», «Вилла», «Транспарант». Всі вони у тій чи іншій ступені засновані на реальних подіях, які відбувались з автором і в країні виходу, і на новій «батьківщині».

Я був присутній на апробації його докторської дисертації, яка проходила на засіданні Київського міського товариства ортопедів-травматологів. На захист прийшов легендарний автор повісті «В окопах Сталинграда» Віктор Некрасов. Апробація не вдалася. Двоє опонентів і більшість з тих, що виступали дали представлений роботі негативну характеристику. З незвичною для аудиторії промовою виступив Віктор Платонович. Він з властивою йому принципіальністю розташував усі крапки над «і» та підкреслив, що антисемітизм є істиною причиною провалу дисертації. Через деякий час Іон Лазарович захистився у Центральному інституті травматології та ортопедії.

До речі, у першому номері часопису «Відлуння» є розділ з книги Іона Дегена «Портрети моїх вчителів», присвячений Віктору Некрасову, з яким він дружив багато років.

З 1977 році Іон проживав у Ізраїлі, де продовжував плідно працювати за фахом.

У 1991 році я с дружиною по запрошенню друзів був в Ізраїлі. Подзвонив Дегену. Він дуже тепло відгукнувся на дзвоник і призначив зустріч. І ось на «Вольво», яку отримав як інвалід війни, він повіз нас у Реабілітаційний Центр солдат Армії Оборони Ізраїлю. Іон водив нас по Центру і з натхненням високопрофесійного гіда розповідав багато цікавого про Ізраїль, про ізраїльську медицину і, звісно, про Армію Оборони Ізраїлю. Ми побачили тренування збірної інвалідів-баскетболістів на колясках, проведення водних процедур при ушкодженні хребта, молодого чоловіка із слідами опіку на обличчі, який зайшов до кафе, де ми сиділи, тримаючись за повідець собаки.

– Він горів у танку, утратив зір, – пояснив Іон.

Майже цілий день ми провели разом. Після відвідування Центру він повіз нас до своєї затишної квартири у Гіватаймі, де ми зустрілись з його дружиною Люсею. Від того, що ми від нього почули, від того, що побачили завдяки йому ми отримали неймовірне враження. Це стало одним з найбільш хвилюючих моментів нашої подорожі.

Після нашого переїзду в Ізраїль на постійне місце проживання ми неодноразово зустрічались в основному на якихось офіційних заходах. Якимось Іон зателефонував мені та запросив прийти. Виявилось, що він отримав з Києва збірник, присвячений 90-річчю існування Інституту травматології та ортопедії АМН України, де він деякий час працював. Саме у цьому закладі на протязі двадцяти років трудився і я. Цього вечора ми поринули у спогади, адже ні він, ні я не поривали зв'язків з Україною. Останній раз ми бачились за півроку до його виходу. Я не гадав, що він був тяжко хворий, бо, як завжди, тримався з військовою гідністю, посміхався, шуткував, нічим не видаючи тяжку недугу.

Світла, сонячна, дивовижна людина!

ПИЛИПІВНА

– Чула, Галько, Пилипівна померла.
 – Царство небесне. – Перехрестилася Галька. – А скільки ж їй років?
 – Так Степаниди вже три роки як немає. А вона померла в сімдесят. Старшою була. То як її Пилипівна народила років у вісімнадцять, то порахуй! За дев'яносто.
 – Чи ж хоч усі з'їхалися на похорон?
 – Та всі. Казав Микола, що завтра хоронитимуть. Прямо на цвинтар і понесуть. До церкви заносить не будуть.
 – Як же це так? Пилипівна набожна була. Не по-людськи якось.
 – Так Микола і казав, що мати всіх покликала до себе за день до смерті і сказала: «Як умру, щоб не ховали біля рідні і щоб до церкви не занесли. Біля Ольки похороніть». Так сказала. Пішов Микола копачів кликати на завтра.
 – Дак і Муська приїхала?
 – Ще позавчора.
 – Сама, чи з Радж Капуром?
 – Не питала Миколу. Та чого б він приїхав? Жінки ще поговорили про сільські новини, погоду та й розійшлися. Тепер кожна з них понесла власну новину на свій куток.
 ...Палажка жила у батьків гарно. Була одиначкою, Бог не дав більше дітей. На селі дівчата їй заздрили, бо всього в неї було: і одягу, і взуття, і наміста багато. А коралів аж п'ять низок, та ще й з дукатами. Палажчин батько, дядько Пилип, був хазяїном добрим. Мав кілька гектарів землі, коні, корови і всякої домашньої худоби. А вже як їздив до міста – брат його, Іван, жив у Севастополі, там по комерційній лінії служив, то Палажці привозив не лише одяг та прикраси, а ще й смачних цукерок, солодких пряників. Палажка була красива: чорноброва, кароока. А дві коси, як дві руки. Ішла селом, як пава. І парубок гарний, Микита Загайний, на неї задивився. Не такий багатий, бо п'ятий у родині, але ж гарний. Весілля як справили – на все село! Пилип уже ж не пошкодував доньці ні на сукню, ні на прикраси. Кажуть, що сережки, діамантові, привіз із самого Києва. Так на сонці і блищать. А після весілля, як привів Микита молоду дружину до своєї оселі, то сказав батькам: « Це моя Пилипівна». Так до самої смерті всі кликали Палажку Пилипівною.
 Жили у миру та злагоді, щороку Бог по дитинці давав: Степанида, Христя, Мотря, Маруся і Микола. Ходили до батьків, пахали

город, сіяли та косили. Жили собі та й жили. Лихо якось прийшло тихо. Спочатку забрали інвентар, коней, землю. А тоді все пішло прахом.

– Пилипівно! Пилипівно! – гукнув Микита, – біжи до батька та попрощайся. Його до Сибіру відправляють!

– До якого Сибіру? Чого? – перехрестилася молодиця. – А хто ще їде?

– Та кажуть, хто до колгоспу не вступив, того до Сибіру. Казав дядько Микола, що хай там поживуть, а як надумуються до колгоспу вступати – тоді й повернуться.

Микита не наважився сказати дружині, що тепер її батько із господаря став куркулем. Що це таке Микита не дуже розумів, але саме слово його чомусь лякало. Дядько Пилип і тітка Горпина завжди добре вели господарство, любили і берегли землю. Що ж трапилось? Микита не міг допетрати.

Дядько Пилип сидів у хаті не голений і смурний. Тітка Горпина збирала речі. З того, що залишилося.

– Татку, татку! То йдіть до колгоспу. Он Микита пішов до колгоспу. Татку, татку, як же я без вас?! – Палажка припала до батькових грудей і заплакала. – Татку, у мене буде знову дитинка. Син. Баба Василица нагадала. Ти ж хотів онука, таточку. Не їдь! Іди до колгоспу! Де той Сибір?

У Пилипівни і Микити народилася п'ята дитинка – син Микола. У колгоспі грошей не платили, робили за трудовні. Діти просили їсти. Жити ставало все важче і важче. Ті, кого зіслали до Сибіру так і згинули. Жодної вісточки від них. Пилипівна інколи прибігала до батьківської садиби. Колись добротна хата якось перекосилася, потріскалася призьба, осіли стіни, заросло бур'яном подвір'я. Пилипівна постоїть–постоїть та й іде, плачучи, до діточок.

– Хто це так стукає пізно, Микито? – Аж побіліла Палажка. – Може від татка вісточка?

Постукало вдруге, але вже сильніше.

– Одчиняйте! З сільради ми.

Микита пропустив до хати непроханих гостей. Дядько Василь Супрун, член сільради і Микола Загайний, брат Микитиною батька, з стрикачкою.

– Проходьте, сідайте в нашій хаті.

– Ти, Микито, того, – почав дядько Микола. Він зняв картуза, який носив круглий рік, почухав потилицю. – Ми по хліб прийшли. По зерно. Давай сам.

– Та ви ж знаєте, що всю норму ми здали. А що залишилося, так п»ятеро жротів. Годувати чимось треба? Пожалійте, дядьку Миколо!

Пилипівна заголосила і притулилася до комену. На печі спали діти. Жінка погладила сина по голівці і злізла з печі. Раптом упала на коліна і поповзла до Василя Супруна. Він за старшого був.

– Дядечку Василю! Богом прошу Вас, не забирайте зерно. Вони ж умруть без їжі. Ось візьміть. – Палажка почала похапцем знімати діамантові сережки.

– Господь з тобою, Пилипівно. Встань! Та перестань голосити, дітей розбудиш.

В хаті стало нестерпно тихо.

– Слухай, Микито, збирайся до міста. Може там знайдеш роботу. Поки ще туди можна добратися.

– А вони ж як?

Супрун ніби не чув Микити.

– Скоро не можна буде з села виїхати. – Сказав і вийшов з хати. За ним дядько Микола.

На другий день, як стемніло, Микита пригорнув Пилипівну, погладив по голівці дітей і мовчки ступив за поріг. А вже з сіней почулося: «Бережи наших діточок». Від Микити Палажка одержала дві посилки: горох, кукурузяну муку і сіль. Та ще дерев»яний коник для Миколки. Мабуть, це все, що зміг купити на діамантові сережки, які Палажка поклала йому в кишеню. А далі вже ні посилок, ні вісточок. Згинув у тому страшному місті, у ту страшну годину.

...Пилипівна вийшла з церкви. Ногивже ледве ледве тримали стареньке, сухеньке тіло, очі вже нічого не бачили. А ще як Степанида померла, то сльози з того часу так і не перестають капати. А вже як мороз то й на вулицю не вийдеш, так щоки й мерзнуть. А як вітер! Ой лихо-лихо, старість. Пилипівна, хвалити Бога, жила гарно. У неї була добротна піч у хаті, вода. Ще Микола хотів і туалет зробити, щоб в зимову стужу не виходити на вулицю.

– Та куди ж воно годиться, синку? Щоб по нужді та в хаті? Ще ж ноги носять.

Був у Пилипівни і телевізор. Правда, не часто дивилась. Так, новини, щоб у курсі, а все решта – ні. З сусідаси не сварилася, але й не товаришувала особливо. Була у неї подружка із юності. До самої смерті товаришували. Померла Олька вже років з десять тому.

– Заздрю я тобі, Палажко, в тебе діти он які гарні та вчені. А в мене був один-однісінький Тарасик і того не вберегла. – При цьому Ольга витирала хустинкою свої сині-сині очі. Все старіло в Ольки, а очей час не торкався. – Такий синьоокий був і Тарасик. Палажко, ти пам»ятаєш мого Тарасика? Очі сині, а волоссячко біленьке, як солома. Як янголятко.

З того часу, як Олька померла в Палажчиній душі ніби щось скоїлося. Почала зовсім людей цуратися, а все більше до церкви ходить. Було прийде в церкву, стане в стороні і все молиться та й молиться. Свічки ставить і ставить, і все за упокой.

– Пилипівно, у тебе ж всі діти, хвалити Бога, живі, а ти все свічки за покійника ставиш?

– За Микиту мого. – Відмовить і швидкою ходою до хати. А вже як Степанида померла, то ніхто не дивувався. Жаліли. Дітей ховати важко.

У Палажки і справді діти були гарні. Всі вчені: Степанида і Христя були вчительками, Мотря вивчилася на лікаря, Микола – на бухгалтера. Хіба-що Маруся. Ой, лихо з нею. Як до міста поїхала стала Муся. Волосся пофарбувала, шестимісячний «парламент» зробила, цигарки почала палити. Казала їй Пилипівна, не їдь, доню, світ-за-очі до тієї Москви. Та хіба ж вони слухають батьків тепер? А тоді скоїла сором на все село. Як навчалася в інституті мовам іноземним, познайомила з... Пилипівна і вимовить не вмела ні імені його, ні країни, куди Марусю її завіз. А на селі Палажчиного зятя стали Радж Капуром називати. Тьфу ти, Господи, зять. Пилипівна і бачила його всього двічі: на весіллі, і як дочку до тієї Гіндії вивозив. І онуки вже здорові, та тільки не бачила їх Пилипівна ні разу. На фото хіба-що. Такі чорненькі, мов не наші. Хлопчик і дівчинка. А все ж своя кров. Довгими зимовими вечорами Палажка візьме карточки, подивиться, поцілує діточок та й перехрестить на ніч. Утре сльозу. Ох, доле-доле!

А це зовсім сили Пилипівну залишають, руки й ноги не слухають, щось у грудях болить. Та й вік... Перед Покровою, казали батько, народилася.

Як ноги не боліли, а таки до пошти дійшла.

– Пиши, дитино, Миколі телеграму, що вмирать буду.

– Господь з Вами, Пилипівно. Хіба ж можна про себе? – здивувалася молода жінка-касірка.

– Ти пиши, дочко, я знаю, що кажу.

Микола швидко зібрав сестер. Вони жили всі в одному місті. І Марусі послав телеграму, хоч і не надіявся, що приїде. Вже 10 років, як дома не була. Але і Маруся приїхала. Гостинців навезла. Всім сестрам і матері платки. Гарні. У нас, кажуть, такі можна тільки в Москві купити. Пилипівна не була ніколи в Москві. А хотілося, хоч і сердилася вона на ту Москву. Якби ж не вона, то і Маруся б жила коло матері.

Увечері, як усі повечеряли та наговорилися, Пилипівна сказала:

– Діти, я вже помирати буду. Час прийшов. Не перечте матері. А ти, Марусе, не пали в хаті.

Перед смертю хочу покаятися перед вами. – Палажка помовчала. Збиралася з силами. Згадувала, як було, щоб жодної деталі не пропустити. Але ж хіба таке забудеться?

...В хаті вже давно не було світла, гас скінчився і нічим було світити. Було холодно, давно стопили все, що горіло. Старшенькі сиділи мовчки, зав'язані теплими платками. А Миколка все плакав і просив їсти.

– Мамо, їбця. – Хлопчик плакав, а з ним і Палажка, бо вже почала забувати смак хліба. Колись, було разом з мамкою вчиняли на ніч у макітрі затірку, ранком вимішували і випікали хліб: чорний і білі духмяні паляниці. Мамка з печі виймали, а Палажка складала на лаві, під образами, починаючи від покуті.

– Клади, доню, від покуті, тоді довго хліб свіжим буде, бо під іконами полежить.

І не черствів до наступної випічки.

Палажка гладила по голівці дитинку і пхала йому до рота груди. Миколці було вже два, а в в грудях давно не було молока, але тепер думала: може поссе та й засне. Миколка таки правда заснув. Стомившись від плачу і навмисної роботи.

– Ми також хочемо хлібця, – почали плакати Мотря і Христя. Маруся лежала мовчки, ніби й не жива. Палажці аж страшно було підходити до дівчинки.

– Сидіть тихенько, а я піду в поле, може щось знайду. Гички, чи може й буряка якого. Степанидо, дивись за дітьми.

Палажка закутала голову платком, застєгнула фуфайку і рушила через все село до поля. Батьківська хата ще більше осіла, хтось повитягував шибки і рами. Через пусті вікна Палажка зазирнула в хату. Нічого. Спустилася в льох. Пусто. Раптом нога на щось наступила. Палажка намацала в темряві якийсь пакунок. Вилізла з льоху і придивилася при світлі. В торбинці від вологи у важку масу збилася сіль. Палажка лизнула раз, вдруге. Відчула, як засмоктало під ложечкою. Сховала торбинку за пазуху і рушила в поле. Потім вернулася і приховала сіль.

– Палажко! Це ти? Подружко, моя мила! Ледве впізнала тебе. Ти куди?

– Піду, Олько, в поле, може щось знайду. Вже кілька днів нічого не їли. Діткам водичку даю. Маруся вже й не встає. А ти куди?

– Іду тітку Лиду подивитися, поки Тарасик спить. Учора на переклик ледве вийшла. Зайди до хати, візьми один буряк, я вчора була на полі. Аж два знайшла. Хата не замкнута.

Палажці якось стало моторошно: кров ударила в голову. Вже й не чула, що Олька казала. Від чого вона й сама не зрозуміла. Але раптом у вухах зашуміло і вона ніби почула ледве чутний плач діточок « їсти...», «їсти...». «Мамо, їсти... їсти...ти..ти..

Палажка забігла до хати. Тарасик спав. Який же він важкий, подумалося жінці, коли вона схопила дитинку і городами, поза хатами, побігла до батькової садиби. Хлопчик ворухнувся, заплакав. Пересохлими губами Палажка затулила Тарасикові рот і ніс. Дитинка заворушилася, запручалася ручками і ніжками, а ще за хвилину обм'якла і затихла зовсім. Тільки тепер Палажка перевела дух. Вона подивилася куди б покласти дитинку: скрізь холодно. Та, зрозумівши, що йому вже не холодно, поклала прямо на долівку і забігала, заметалася по хаті та сінцях, шукаючи чим його розрізати? За хатою, на тому місці, де колись батько скидав непотрібні речі, Палажка знайшла старий іржавий серп без ручки і відро. Вона швидко, ніби це робила щодня, розрізала тіло дворічного Тарасика, відділила ніжки до ніжок, ручки до ручок, злила кров. Довго біла сіль. Пересолила шматочки м'яса і закопала в погребі. Собак не боялася, їх давно не було в селі. Випила трохи крові. Її знудило. В погребі вона насобирала таких-сяких трісочок, набрала з городу снігу і приварила шматок м'яса, розділила на п'ять рівних частинок. Не зразу, почекала доки прочахне юшка. Випила. По животу розтеклася тепла, солодкувата рідина. Палажка бігла городами, щоб нікого не зустріть. М'ясо тримала за пазухою, щоб ніхто не побачив і щоб не вичахало.

– Їжте, дітки, їжте дітки. М'ясо смачненьке, солоденьке. – Казала Палажка і витирала сльози, щоб діти не бачили. Малому Миколці вона жувала, з чого і їй щось потрапляло. – Тільки ж нікому не кажіть, а то віднімуть і вам знову нічого буде їсти. Це я в дідусевій хаті зайченятко впіймала. – І дивилася на Степаниду. Боялася, що вона вже щось може запідозрити, вона найстарша. Але дівчинка мовчки їла.

Тарасикового м'яса вистачило на місяць. На довгий страшний лютий 33-го. А вже в березні з'явилися бруньки і березовий сік.

...Маруся палила в кімнаті, і ніхто цього не помічав. У Христі від сліз геть промок Марусин подарунок. Мотря сиділа бліда, як стіна. В хаті плавали хмаринки диму і стояло таке мовчання, що чутно було як у старій Пилипівни ледве стукало знівечене серце. Воно то завмирало і тоді ставало моторошно від тиші, то стукало швидко-швидко, ніби капали крапельки крові з Тарасикового тільця.

Тишу порушило блювання Миколи. Він вибіг на вулицю і до ранку сидів на ганку.

– Я ні в кого не прошу прощення, бо немає мені прощення. Але і вмирати з цим не можу. В церкву не заносьте. Грішна я перед Богом. Поховайте мене біля Ольки моєї. Вона мені кат і Бог. Вона мені страшний суд.

ПЕРЕКЛАДИ з ідишу

ХАЇМ НАХМАН БЯЛІК

На крутім горбку Між зелених трав

На крутім горбку між зелених трав
Щастя знав хлопчам, тамував свій біль.
І не знаю сам – я чого бажав,
Певне, отого, що не прийде більш...

Може, вітерець, може і тепло
Променя, який вже привітно грів,
Синя далечінь, чисте джерело
Відають, чому я їх так хотів.

На крутім горбку між зелених трав
Був коротким час радощів моїх,
Наче легіт, він швидко пролітав,
Свіжістю війнув – і замовк, затих.

А яким важким, довгим був мені
Час, що мов з нори виривався в світ.
Зовсім ще малим порпався в багні,
Витирав не раз я солоний піт.

Гарно лиш було між зелених трав.
Ой, як вільно там віялось вітрам!
Наче із самим Богом розмовляв,
Ангели мене розважали там.

Відпочинку час – як його чекав!
Вільний від занять, молитов, книжок,
З хедера спішив до зелених трав,
Рвучко підіймавсь на крутий горбок.

Був то інший світ – скільки в нім чудес!
Сяєва моря сонце розлива.
Всміхнене воно дивиться з небес,
Радо спогляда, як росте трава.

Вітер обвіва голову мою,
Він мені снаги більше додає.
Я повітря п'ю, ой, як спрагло п'ю.
Чую: лунко б'є серденько моє.

І таке тепло в грудях розлилось.
На горбку стою я на повен зріст.
Чую я, немов промовляє хтось,
Тільки слів отих таємничий зміст.

Ой, як лунко б'є серце молоде!
Вабить далечінь...Та куди, куди?
Я не знав тоді, де той вирій, де?
Тільки те і знав, що "туди, туди".

Те лиш ластівки знали навесні,
Гостро стрімголов розрізали вись.
Слали свій привіт із небес мені,
Машучи крильми, кликали кудись...

На крутім горбку між зелених трав
Щастя знав хлопчам, тамував свій біль.
І не знаю сам – я чого бажав,
Певне, отого, що не прийде більш...

Послання одеським друзям

Тяжко від вашого смутку і горя,
Лину я серцем до Чорного моря –
Ближче до вас, мої рідні і друзі!
Знаю, що море те повне сльозами
Мама, моєї стражденної мами,
Й ви за піснями моїми у тузі.

Виплакати вам не вдається всі сльози,
Їх убивають вітри і морози.
Наче підземних джерел течією,
Вашим сльозам не пробитись струмками,
Бродять в глибинах, немов хробакама,
Здавлені важко піском і землею.

Випали б сліз всі щемливі кристали, –
Легше б вам стало, вільніше б вам стало.
Є ще надія, не все ще пропаще.
Бог допоможе і злиднів не буде,
Будете ви, як всі інші, як люди,
Жити красивіше, достойніше, краще.

Може, прославиться світ ненароком
Віщим, новітнім Іллею-пророком.
В небі гримкі прогуркочуть обози,
І спалахнуть блискавицями грози,
Ваші навіки осушаться сльози,
Тисячолітні, святі ваші сльози.

ДАВИД ГОФШТЕЙН

* * *

Я вірю,
Що зачинені ворота
Чекають десь іще, либонь,
На перший, на легенький дотик
Моїх натомлених долонь.

І не один іще поріг
Жде на мандрівницький мій посох,
І глек з водою жде моїх
Припалих сірим пилом, босих,
Натруджених в походах ніг –
Тим пилом, що не змився в росах
Далеких і крутих доріг.

* * *

Як зарожевіло на небокраї,
І промінець позолотив
Важезних хмар похмури зграї, –
Почувся світлий спів:
Уже світає...

І серце, що важкий тягар носило
Всіх бездоріж, усіх безмеж
Як стало вже нести несила,
Почуло голос, повний сили: –
Ти донесеш!..

Автопортрет

Раптом таке ото трапилось диво:
Стало мені повернути можливо
Жадібну спраглисть дитинного зору.
Зняти з обличчя усі його зморшки,
Брови зробити суворими трошки,
Звести питально-здивовано вгору.
І залишитись отак на хвилину
Схожим на добру, розумну дитину,
Що обіймає весь світ пильним оком.
Лиш на хвилину – цього, може, й досить
З поглядом, що не волає, не просить,
З мрійним чолом, ледь опуклим, високим.

ІЦИК ФЕФЕР

* * *

Біля верб, де кінчається поле,
На семи а чи більше горбах
Притулилась малесенька Шпола
Із дворами, з хатами в садках.
Мали ми від дідівського спадку
Край закуреного шляху
Невеличку похилену хатку
З мирним бусликом на даху.
І у вересні теплім, духмянім
В надвечір'я багряно-сумне
На чистенькім рядні самотканнім
Народила мати мене.
Пам'ятаю я небо в зірницях
В фіолетово-синім вікні.
Це ж тоді і почув я: – Іцик! –
З ложки чай давали мені...

Розум

Найвищий дар мого буття –
Мій розум.
Несе він сяйво у життя,
Як сонце росам.
Найвищий дар мого буття –
Мій розум.

Він не впадає в забуття,
Робить все прагне до пуття,
Не любить зла, не вірить позам
Найвищий дар мого буття –
Мій розум.

Освітлює шляхи мені,
Уміє бачить вдалині,
Наказує в тривожні дні
Сміливо йти назустріч грозам
І не вклонятися погрозам,
В борні не знати каяття.
Найвищий дар мого буття –
Мій розум.

Сідає сонце

Уже сідає сонце низько.
Згасає день.
В твоїх очах багряні зблиски.
Згасає день.

І сад відсвічує багряним.
Згасає день.
Сповите все легким туманом.
Згасає день.

В ріці на хвилях позолота.
Згасає день.
І стука вечір у ворота.
Згасає день.

Темнішає далека пуца.
Згасає день.
До мене пригорнися дужче.
Згасає день.

Вже небеса стають імлісті.
Згасає день.
Останні спалахи на листі.
Згасає день.

Немає сонця. Обрій синій
Укрила мла.
Лише в очах твоїх і нині
Воно пала...

ЛЕЙБ КВІТКО

Тарас Шевченко

Хатиночки білі похилі
Збігали з горбів у яругу.
Об камені билися хвилі
В'юнкого нуртливого Бугу.

Там біля хатинок тих близько
Кургани народної слави.
А в хаті моя там колиска,
Лунали пісні величаві...

Тараса великого пісня
Любові і гніву нас вчила.
Він панство картав ненависне,
Яке обтинало нам крила.

Як думав печальну він думу –
Було в ній мого трохи суму.
Як слово він мовив натхненне
То думав тоді і про мене
Як піснею бився за волю –
Й мою він виборював долю...

Слово про дружбу

Дев'ятнадцять кілометрів
зимового шляху,
Дев'ятнадцять кілометрів
по заметеній сніговій дорозі
Іде Василиса Карпівна у ніч глуху
До Малки Гершівни,
що живе у тривозі.

Малка Гершівна – її сусідка,
Разом жили вони в місті – в одному будинку,
Жили в мирі, у злагоді – бувало, нерідко
Горщика позичить
чи просто забіжить на годинку.
Вже й не бідно жила Василиса Карпівна,
Та й Малка Гершівна –
здавалось, не було пори щасливішої.
Та от фашист напав –
і стогне земля загарбана,
Все він палить, руйнує,
людей убиває і вішає...

Та минали тижні і навіть місяці...
Від гестапо над Малкою Гершівною
нависла небезпека –
І тоді Василиса Карпівна
знайшла їй безпечне місце
У селі, що від міста далеко.

І от іде до неї, вимінявши на їжу речі,
І несе їй хліб і ще дещо до хліба.
Звалила клунок на худі плечі,
Зігнувшись, по засніженій дорозі дибала.

Отак іде уже не вперше вона.
Грузнуть у снігу натомлені ноги.
Непогані вісті з фронту –
і вони з Малкою Гершівною
Таки дочекаються світлих днів Перемоги.

МОЙСЕЙ ХАЩЕВАТСЬКИЙ

Смерть матері

Уже потрібна поміч їй була,
Уже й підвестись матінка не здужа.
З водою склянку взяти не могла,
Щоб освіжить уста... А може, й душу.

Лежала мовчки, терплячи, вона
І ні про що ні в кого не просила,
Так ніби то була її вина,
Що стала – ти диви – якась безсила.

З її коротких і нечастих слів
Лише одне я добре розумів,
Що в неї м ані страху, ні скорботи.

Лише в очах світилася печаль
Від того, що безсила і, на жаль,
Близьким і рідним завдає турботи.

* * *

Немов палючого самуму жар,
Так ти гориш, о праведний мій гнів!
Я хочу, щоб гарматний мій удар
Фашистських приголомшував катів.
Я хочу бити, як торпеда б'є,
Щоб лютий ворог наш пішов на дно.
О краю мій! Візьми життя моє,
Якщо тобі прислужиться воно!

ХАНАН ВАЙНЕРМАН

До Венери Мілоської

Ті суперечки вже не раз велись
Про тебе, о краси богине слава:
Ну що, мовляв, стискала ти колись
В руках своїх, одрубаних віддавна?
Казали, що одна твоя рука
Тримала стигле виноградне гроно –
Той пречудовий плід земного лона,
А друга – лагідного голубка.
А інші твердили: Венери руки
Не голубка, не стиглий виноград,
А меч тримали чи ефес шаблюки м
Жорстоку зброю вбивств і чорних зрад.
Не вірю я, що, сяючи красою,
Ти прославлять могла нищівну зброю.

Коли ти у небо...

Коли ти у небо злетів понад гори
Й замовкли мотори, й німіє літак–
Ти, серце, що знало страждання і горе,
Тривогу лиш виклич –
а не переляк!
Як тоне твій човен, і хвилі похмурі,
А берег далеко й не світить маяк, –
Ти, серце, що знало пороги і бурі,
Тривогу лиш виклич –
а не переляк!

Якщо тобі роки віщують розлуку,
Й здається: її ти не стерпиш ніяк–
Ти, серце, гцо звідало смуток і муку,
Тривогу лиш виклич –
а не переляк!

Але як напасти наважиться ворог,
І вийдеш ти в бій боронити свій край, м
Ти, серце, гартоване в битвах суворих,
Не лиш переляку –
й тривоги не знай!

САМУЇЛ ГЕЛЬМОНД

Стиглість

Ти яблук зелених в мішок не клади,
Смачні та красиві лиш стиглі плоди,

Із яблук рум'яних оте дороге,
Де зернятко стигле й, мов серце, туге.

Як в землю посадиш, ти зернятко це,
То згодом із нього зросте деревце.

Нестигле насіння і сіять не слід –
Із нього ніколи не виросте плід.

Ти яблук зелених в мішок не клади,
Смачні та красиві лиш стиглі плоди.

Вітрило

Від бур не ховайсь під полотнищем білим,
Од вітру й негод не ховай його ти.
Воно може стати на морі вітрилом
Чи десь простирадлом у хаті лягти.

Та тільки тоді пожене воно човен,
Тужаве, звичайне оте полотно,
Як вітром часу його ти наповниш
І стане стрімливим, крилатим воно.

Земля і небо

О земле і небо, обох вас люблю до нестями,
Хотів би ніколи не розлучатися з вами.

Та знаю, ти, земле, колись мене візьмеш до
себе –
Й навіки для мене погасне, закритється небо.

Тому-то, можливо, тепер, коли я ще живий,
Люблю поринати в зелені обійми трави

І, намиливавшись живою красою земною,
Дивитись на небо, що сяє, горить наді
мною...

ГРИГОРІЙ ДІАМАНТ

В травневім небі

В травневий день почув я грім
Понад зеленим ланом.
До хмар у небі голубім
Летять аероплани.

А їм навстріч хмарки пливуть –
Летять, спішать навпроти,
І хочу в небо я гукнуть:
- Їх пропусти, пілоте!

Їх пропусти! Несуть вони
Життя моєму лану..
Іду, сп'янілий од весни..
Хмарки... Аероплани...

Здається

Здається: далеко на морі, там,
Де туман все закрит завісою, –
Хвилі нашіптують щось берегам,
І кожна себе заколисує...

І низько так у небі нічним
Гарячі блимають зорі,
І ніби усе оповив сивий дим,
І все задрімало на морі.

Лише неспокійна хвиля одна –
Ніяк їй заснуть неможливо:
Давно закохалась вона
У зіроньку мерехтливу.

І все їй здається, що, мигтячи,
Зове її зірка до себе, –
І рвучко плеснула вона уночі
Сріблястим стовпом у небо...

Сльоза

Не завжди сльози, друже мій, – сама печаль:
Бувають радісними – не лише сумними,
Стає від них душа ясною, мов кришталь,
Найкращий вірш, бува, народжується з ними.

Хто каже, що сльозу лиш горе висіка,
Що скотиться вона лише тоді, як гірко?
Сльоза на вії – не сніжиночка тремка,
Сія, блищить вона, немов маленька зірка.

Буває, що сльозу ти втримати не зміг..
Коли душа аж захлинається від радості, –
Тоді і сльози можуть зринуть опадисті.
Чи ж треба, друже, стримувати їх?

Благословляє поле вранішня роса,
Щоб гожий теплий день підвівся над
землею.
Не завжди, друже мій, печаллю є сльоза,
Найкращий вірш, бува, народжується з нею.

Камені Треблінки

З усієї Польщі,
з багатьох країн Європи
прийшли сюди камені
і стали пам'ятниками.

Ліс. Ліс. Ліс.
Яка тут дорога гірка мені!
Ліс увесь із каменів,
Що зросли із кісток і сліз.

Ліс без кленів,
Ліс без ялин.
Ліс із Семенів.
Ліс із Янін.

Ані зелених краєвидів,
Ні гілок, що розрослись.
Ліс із Давидів.
Ліс із Марись.

Жодної крони,
Ні стовбура, ні кори.
Камені – Арони.
Камені – Петри.

Не сяють роси,
Не видно багать.
Під каменями Спінози
Лежать.

Самійли і Яші –
Самі тільки спомини.
Чорні від сажі
Стирчать лише комини.

Ліс. Ліс. Ліс.
Яка ж тут дорога гірка мені!
Ліс увесь із каменів,
Що зросли із кісток і сліз.

Камені волають
До мене й до тебе.
Камені кидають
Камені в небо...

АВРАМ ГОНТАР

* * *

Як прийде пізня осені пора
Змішає барви в щедрому буянні,
Я лісу не кажу, що він вмира,
Що це, можливо, дні його останні.

Він килимами завітчав нам путь.
Признаюся: я заздрю його долі,
Бо краще наостанку спалахнуть,
Аніж безсило в'янути поволі.

Старе фото

Сумую, дивлячись на давнє фото:
Це ж як літа розвіялись, мов дим!
Усе діла, робота і турбота.
Неначе і не був я молодим.

На карточці, здається, нас дванадцять.
О друзі, як давно немає вас!
Лише мені і випало лишатися,
Та близько вже і мій прощальний час.

Ніколи рай не упаде із неба,
Мені земна потрібна благодать.
Я все віддав би, щоб прожить як треба
І вмерти так, як варто умирати!

А що тужу печаллю я земною,
То лиш тому, що вас нема давно,
Що тільки раз один жили зі мною,
Що двічі жити нікому не дано.

Балада про любов і смерть

Давно розвели нас дороги
З Сергієм, сусідом моїм:
Жили ми в кварталі одним.
Був лимарем батько у нього,
А мій на новісінькі діжки
Тугі обручі набивав.
З Сергієм ми грали у сніжки,
Гуляти ходили на став,
Була з нами й дівчина Роза,
Мов зіткана з райдужних мрій:
Красива, струнка, злотокоса,
Із довгими стрілами вій.
І, мабуть, ті очі і вії,
І довга коса золота
Збудили у серці Сергія
Кохання на довгі літа.
Я потім поїхала з міста,
А друзі лишилися в нім.
До міста ввірвались фашисти,
Зайшли до Сергія у дім.
Не знаю, хто виказав кату
Той сіном прикиданий льох...
Та тільки ведуть вже на страту
Сергія і Розу – обох.
Ще й кат насміхається лютий:
–Хрещений, куди ти ідеш? –
А він до фашиста: – Я юде!
Я юде! Стріляй мене теж!..–
Їх вкинули разом до ями,
Розстріляних на снігу...
І славлю я цими рядками
Їх дружбу святу й дорогу.

З ПОЕМИ «ІСАК ЛЕВІТАН»

Стаєш ти перед смертю мудрий, як Спіноза
І вже тебе не ваблять ані блиск, ні поза,
І почуваш ти себе вільніше,
І «права жительство» не треба, як раніше.
І кого хочеш, можеш славить чи знеславить,
Про це і говорити можеш вголос навіть.
Газети не картатимуть суворо,
Победоносцев крилами, як ворон,
Над мертвим не змахне... Над мертвим?
Невже пора прощатися з мольбертом?
Лишить роботу – а чи маєш право?
Невже й без мене будуть зеленіти трави,
Співать пташки і квітувати квіти?
Чи можу я не дихать, не любити?..
А груди, як болюча рана,
І губи сохнуть... Хоч би крапельку вина...

Мені лиш сорок... Що ж, митці вмирають
рано
У миколаївській Росії... То не їх вина.
Ось бачиш: ковзає промінчик по стіні,
Уяву збурює... Нехай то лиш міраж...
Можливо, то мої останні дні,
Та будуть жити Третьяковка, Ермітаж...
Хай, крім картин, не лишиться слідів
Ніяких після мене... Попросив я брата
Газети всі, й папери розібрати,
Й пакунки перев'язаних листів –
І все спалить дотла... Ах, брате, йди-но, йди
сюди,
Чом за порогом ти стоїш, не входиш до
кімнати?

...Я чесно
Пройшов свій шлях. Дарма, що щезне
Життя в огні... Дивися – я горю, як племінь.
Ти пам'ятаєш: при розподілі дипломів
Писали: вчитель креслення, не малювання...
Ну, а яке було їх здивування,
Що став єврей співцем російської природи!
Ні, ницим їм не зрозуміти зроду,
Що я Росії щирий, вірний син,
Що без її річок, лугів, долин
Не зміг би я і Левітаном стати...
Я виріс тут, і ця земля, як мати,
Мені була і є... І прагнув я навіки
її берізки, і поля, і ріки
Нащадкам залишить на полотні.
Я вірю: пухом буде ця земля мені.
Не вірте, хто нашепче вам на вухо,
Що у моїх картинах – то єврейська туга...
Хіба в Некрасова, Кольцова чи Нікітіна
Не той же сум, не та ж печаль помітна?

МАТВІЙ ТАЛАЛАЄВСЬКИЙ

Перо поета

Чого були б та й варті крила,
І гордо хто б їх так нарік,
Якби піднялись їм несила
Над золотом піль, над сріблом рік?

Чого були б ті крила варті,
Якби не брали височінь,
Якби не дужчали у гарті
Рішучих злетів і стремлінь?

Крило міцніше у польоті,
Перо поета – у роботі.

Йдіть, гості, у мій дім!

Йдіть, гості, у мій дім,
Для вас відкриті двері за звичаєм.
Сідайте в затишнім гнізді моїм –
Я почастую вас вином
чи, може, кавою і чаєм.
Заходьте у мій дім
і гомоном своїм –
Чи тихим, чи гучним – наповнюйте кімнати.
Прошу лиш про одне:
не йдіть для того в дім,
Щоб літнього і хворого мене втішати.
Прошу, прошу я вас:
не треба співчуття,
Набридли вже мені ті показні зітхання.
О, як воно захмарює життя –
«Зичливих добряків» ліниве вболівання.
Ідіть, ідіть в мій дім!
Умова лиш одна:
Про старість, про недуги – ані слова,
Люблю, як у гнізді моїм
бринить пісень струна
І світить всю добу
ясна зоря ранкова.

ДОРА ХАЙКІНА

Чисті шибки

Від вимитих шибок світлішим світ стає,
Тьмяніє світ, коли брудне вікно твоє.

У чистому вікні – блакитніш небеса,
І зеленіш трава, і сріберніш роса.

Крізь вимиті шибки світліш сусідський дім,
Невимиті вони – то бачиш бруд на нім.

Не квапся називать брудним чуже вікно,
Свої шибки протри й кажи, яке воно.

Що пил ти бачиш скрізь – не винен вітровій.
Не звинувачуй світ, а тільки погляд свій.

* * *

Коли вдягаю кращу сукню я
Й збирається уся моя сім'я,
Коли заходить радість у мій дім, –
Так гірко, що немає мами в нім...

Коли сідають друзі круг стола,
Й багаття дружби весело пала,
Коли заходить свято у мій дім—
Так гірко, що немає мами в нім...

Коли хвороба підтяла когось
Чи інших лих зазнати довелось,
Коли тривога увійшла в мій дім, —
Так гірко, що немає мами в нім...

ЙОСИП БУХБІНДЕР

Вітряк

Хто за вітром сумує ще так,
Як у полі самітний вітряк?
Вітер є — і життя, значить, є,
А нема — то як мертвий стає.
Непорушні всі четверо крил,
Безгоміння в степу, пилюга.
Наче руки свої в небосхил
Із благанням вітряк простяга.
Тільки спеки вогонь не погас,
У безвітрі ще все, в тишині...
Треба вітру йому повсякчас
Так, як іноді тиші мені...

* * *

Як побачиш, що осліпло
У хатиночці давно
Й жадібно чекає світла
Запорошене вікно,—
То іди, іди негайно
І вогонь десь розшукай-но,
Принеси туди ти світло,
Засвіти оте вікно,
Щоб заграло, щоб розквітло
Сяйвом радості воно.

Як в саду побачиш віти,
Що зламалися од вітру,
І ні зелені, ні цвіту,
Де колись росли плоди, —
То іди, іди туди.
І турботливо, старанно
Залікуй тим вітам рани
І не смій спокійним бути,
Доки трепетним, весняним
Цвітом знов не зацвітуть.

Як побачиш: у відчаї
Серце мучиться чиесь,

За любов*ю все скупає,
Загубивши її десь—
То іди, іди туди
І слова такі знайди,
Щоб не знало більше скрути
Серце страдницьке, щоб знов
Оживити, повернути
Ним загублену любов.

ШОЛОМ ЧЕРНЯВСЬКИЙ

Таке диво

Якби від лих знайшов я панацею,—
Якби здійснилося це диво з див, —
Я б для людей планети усієї,
Немов хлібину, радість поділив.
Поставив би у пору світанкову
Я глечик молока на кожний стіл
І цегли наносив би на будову,
Пелюстки б порозтулював для бджіл.
Сережки смарагдові з виноградин
Зробив би і коханій їх приніс,
Напевне, узяла б вона їх радо,
Бо пасували б до очей і кіс.
І тувельки приніс би кришталеві,
Поставив би під ліжко їй вночі.
Зірвав би з неба райдуги травневі,
Зробив би два барвисті обручі.
І кожний з них, хоч схоже це на казку,
Я натягнув би на алмазну вісь.
І змайстрував би золоту коляску,
В якій возили королів колись.
Двох коней би запряг — дві блискавиці,
Підківки срібні викував би я:
Хай фейерверком шлях від них іскриться,
Як їхатиме суджена моя...

На добраніч

Люблю, на поетичну ставши вахту,
З дніпровських круч дивитись на вогні,
Що оксамитна ніч на берегах тих
Запалює у сизій даліні.
І небо у алмазах, як відгранене,
Підносить келих свіжості мені.
Застигло все — й рукаті чорні крани,
І місяця розкрилля срібляні.
Немов метелики, згорнувши крила,
Дрімають біля тихих берегів
Од мандрів денних стомлені вітрила,
І чути десь спізнілий, дальній спів.
Люблю Дніпро й засмаглих капітанів,
Що іноді не сплять по кілька днів,
Люблю перегук довгих караванів,

Які везуть метал, вугілля, хліб.
Спасибі, Дніпре, за ковтки наснаги,
Які даруєш ти моїм пісням.
А вам добраніч, земляки-трудяги!
Гасить вже світло... На добраніч вам!

МИХАЙЛО МОГИЛЕВИЧ

Моя робота

Якщо хоч трохи, друже, хочеш знати
Про вогняну професію мою,
То знай, що як і в будні, так і в свята
Біля жаркої печі я стою.
І проминають так і дні, і роки,
І сам я пропікаюсь не на жарт –
Аж доки глину пропечу, аж доки
Вона належний не одержить гарт.
І мушу знати я всі примхи печі,
Даю їй і повітря, і тепло,
Пильную, щоб не допустити втечі
Вогню, щоб до ладу усе було.
Стою, й нема числа моїм турботам –
Таке гаряче ремесло моє.
Сам обливаюся дев'ятим потом,
Аж доки глина каменем стає.
Коли ж скінчу роботу, то і камінь
Немовби усміхається мені –
Отой, який невтомними руками
Я для будов плекаю у вогні.

* * *

Згадалася тиха пора вереснева:
Сповита в вечірній туман сіножать,
Росою оббризкані чорні дерева,
Телята, що з паші додому біжать.

І в їхніх очах наче сяйво сріблиться
Тих росяних крапель, що виснуть із віт.
Вбирають вони у жагучі зіниці
Увесь повносокий навколишній світ.

Не знають вони ні печалі, ні горя.
Здається їм, наче все їхнє навкруг:
Дерева, і небо вечірнє, і зорі,
Й пропахлий медовими травами луг.

Біжу я, біжу за телятами тими,
Немає хлоп'ячому захвату меж,
Коли, нагасавшись стежками крутими,
Телят біля вулиці наздоженеш...

Минули літа – стала сила вгасати,
Лиш в пам'яті років отих благодать.
Телята ж біжать, все біжать десь телята,
А тільки не можу я їх наздогнать...

Як хворий лежав я

Як хворий лежав я у сонному маренні
Й мене облягла зеленава імла,
Я раптом побачив у млі тій захмареній:
Небіжчиця-мати в кімнату ввійшла.
А в грудях так важко, мов повно там олова,
І от уже бачу я в маренні-сні,
Як мати взяла, обняла мою голову –
І ніби полегшало зразу мені.
Закутала щільно мене в простирадло,
Сказала пестливі та ніжні слова,
Ласкаво чоло моє гладила, гладила –
Отак, як тоді, як була ще жива...
– Ви, мамо, живі? – І тремтять мої губи,
В бліду її руку свою я кладу.
– А мати і мертва приходить, мій любий,
Як діти її потрапляють в біду...

АВРАМ КАЦЕВ

Бабуся і онука

Як зовсім була ще Оленка маленька,
Читала бабуся – вслухалась Оленка.
А нині Оленка всі літери зна –
Сама уже книжку читає вона.
– Сідай біля мене, – запрошує бабу,
Читає їй казку про курочку рябу.

Козенятко

В двір привів учора татко
Біле-біле козенятко.

Хоче їсти – каже «ме».
Хоче пити – каже «ме».

Козенятчко чудове!
– Ти диви, – сміється мати, –
Лиш одним коротким словом
Може все воно сказати...

ПИНЯ КИРИЧАНСЬКИЙ

Приїхав до батьків

Приїхав до батьків і дужий, і здоровий.
І от сокиру взяв – іду рубати дрова.

Сокири ж не впізнав я після літ розлуки:
Полегшала вона чи дужчі стали руки?

* * *

Коли мій прах у землю покладуть,
Усе одно я житиму, мабуть.
Там дерево зросте і листячко на вітті
Засяє, затремтить у весняній блакиті.
Вросте корінням вглиб, землі нап'ється соку,
Напоїть стовбур ним і крону всю високу.
І враз там спалахне такий зелений племінь,
Що не один навкіл сяйне від нього промінь.
І пташка прилетить, зів'є отут гніздечко,
І у його теплі лежатимуть яєчка.
І прийде день такий, щасливий, наче свято:
І випурхнуть з гнізда маленькі пташенята.
І чути буду я – а чи то пак – коріння
Веселий спів пташок і листя шелестіння.
І як же, ви скажіть, від того не радіти,
Як на гіллі листки танцюють, наче діти...

ХАЇМ БЕЙДЕР

Зловісна ніч

Мов у командора, кроки вперті.
В чорній мантії – ще й крила в ній –
Малхамовес – грізний демон смерті –
Йде в Москві по вулиці нічній.

Супроводжувать його не треба –
Все давно йому відоме тут.
Із косою, піднятою в небо,
Свій чіткий він здійснює маршрут.

Вивірена добре ця дорога
У самому центрі у Москві.
Боронь Боже, не забуть нікого,
Всі адреси в нього в голові.

По-чортячому спина сутулиться,
Він коси стискає рукоять.
По московській тихій, сонній вулиці
Лунко його кроки гримкотять.

Точний і розмірений у всьому,
Він упевнено верстає путь.
Горького от дім шістдесят сьомий,
Поверх сьомий – як повинно бути.

Пильно він вдивляється у аркуш.
Дзвоник так нервого дзеленчить.
– Це ж бо Ви, напевне, Перец Маркіш?
Я впізнав з портрета Вас умить...

Вже зачинено за ними двері.
Мовчки, німо йдуть вони удвох.
Жде одного – успіх у кар'єрі,
Другого – тюрми холодний льох.

От уже і Горького п'ятнадцять.
Жодне тут не світиться вікно.
Номер три – не треба й підніматься,
Та й немає ліфта все одно.

І ніяких часу тут порушень,
Все за планом – справжня благодать.
– Раджу Вам, професоре Добрушин,
Не забути палицю узять...

– Вдячний за пораду... Це ж не звичай,
А потреба... Роки вже не ті... –
(Палицю оту невдовзі слідчий
На Добрушинським злама хребті.)

Ніч трива зловісна... О четвертій
Їх уже не троє йде, а п'ять.
Малхамовес – грізний демон смерті –
Їх веде – і кроки гримкотять.

Пащу вогнедишну смерть розкрила
І ковтає жертви все нові.
В чорній мантії, простерши крила,
Малхамовес ходить по Москві.

ИЦХАК КАЦЕНЕЛЬСОН

Скорботний спів

Розділ перший

СПІВАЙ!

«Співай! На арфу поклади свій біль,
свій гнів,
Нехай на струнах забринять твої гіркі жалі.
То, може, буде твій останній спів
Про смерть останнього єврея на землі!»

«Співай! Потрібний голос твій тепер.
Ти душу викричи, що зболена й німа.
Це пісня про єврея, що останнім тут помер.
Він жив, загинув непохований... Нема його,
нема...».

– Як можу я співать? Як можу я сумне
Лице своє піднять? У чорну далечинь
Моїх дітей, дружину повели...
Мене із ними розлучили...
Тінь їх тут.. Лиш тінь...

«Співай, співай! Хоч тяжко, а дивись!
Хай забринить на струнах твій пекучий біль!
До Бога голову ти підведи у висі
Нема євреїв тут... Нема, нема їх більш...».

«Співай, співай! Угору зір! Хай явиться
очам
Твоїм сам Бог... Вітай його, вітай!

Це ж світло наше там... Лиш там.. Лиш там...
Сідай ти на руїни і співай!»

– Як можу я співать? Страшне моє життя
І арфа не заграє – тільки загуде.
Де мертві ви мої?.. На звалищах сміття,
У кожній купці вас шукаю... Де ви, де?..

Прийди, народе мій, із повних трупами
ярів,
Де замордованих лежать високі штабелі,
Вапном обмазані аж до найнижчих із шарів...
Прийди, прорвися з окривавлених глибин
землі!

Прийди з Треблінки, із Освенціма,
З всіх таборів смертей,
Вінком терновим їх оперезав колючий дріт.
Прийдіть із черепами голими, з проваллями
очей,
Прийдіть з гнилого моху, з трясовин,
з боліт.

Прийдіть, навік затамувавши жах,
Навколо мене у печальний станьте хоровод,
Бабусі й дідусі, і матері з дітками на руках!
Прийди, мій страдницький, замучений
народ!
Явись! Я хочу бачити тебе, народе мій!
Щоб викричать твій біль, чи вистачить у
мене слів?

Подайте арфу ви до рук моїх мерщій!
Я гратиму... Я починаю спів.

Кацнельсон Абрам Ісакович (1 січня 1914, Городня - 21 серпня 2003, Лос-Анджелес) – український поет, літературознавець, перекладач. Автор багатьох збірок віршів та книжок про віршознавство, заслужений діяч мистецтв України (1994), лауреат премій ім. Максима Рильського (1984) та ім. Івана Кошелівця (2001), член Національної Спілки письменників України. Член міжнародного ПЕН-клубу з 1995 року.

«З оригіналу перекладав з єврейської мови їдиш, яку вивчив уже дорослим. 1983 року була видана в моїх перекладах Антологія з творів 24 єврейських поетів, які своїм життям і творчістю зв'язані з Україною, – писав Кацнельсон. – Після виходу 2002 року в Києві моєї підсумкової книги вибраних поезій “Лірика” – як своєрідне доповнення до неї – ця невеличка книжечка “З перекладацького зошита”. В її основі – вибране з перекладів, за які 1984 року мені було присуджено Республіканську літературну премію ім. Максима Рильського.

До цієї книжки додав переклади двох віршів видатного єврейського поета Хаїма Нахмана Бяліка, написані ним на їдиш (він здебільшого писав на ївриті). Народився Бялік 1873 року на Волині, жив у Житомирі, Одесі. 1921 року емігрував. Помер 1934 року в Тель-Авіві.

Додав також переклад вірша Хаїма Бейдера “Зловісна ніч” про страшну ніч арешту в 1952 році в Москві членів Єврейського Антифашистського Комітету.

Завершується книжка перекладом першого розділу поеми “Скорботний спів” відомого єврейського поета Іцхака Кацнельсона, що жив у Польщі й був учасником повстання у Варшавському гетто. Загинув він у Освенцімі, де й написав цю поему, яку після війни знайдено, видано окремою книжкою й перекладено на багато мов».

ПОЛІТ НАЗУСТРІЧ ДОЛІ

(правдива історія одного кохання)

“Люди найбільше наближаються до богів саме тоді,
коли дарують людям спасіння”
Цицерон

Ніч. В будинку давно всі сплять, а від Юдіт сон втікає. З роками ночі стають довші, і все частіше в тиші, як на екрані, пропливають картини далекого минулого. Спогади – це царина, в якій вона тепер коротає час. Рідні обличчя. Їх все складніше фіксувати в пам’яті – час безжальний.

Посмішка мами. Тільки вона могла так щиро дарувати її всім оточуючим. Ім’я у неї також було “з усмішкою” – Гізеля. У неї вистачало часу і на Юдіт, і на старшу дочку Рузю, на пустотливих Малку і Дору, на крихітного синочка Хуни. І коли вона тільки відпочивала? А які трапези мама влаштовувала на свята! Скільки сюрпризів придумувала, дивуючи рідних та гостей! Батько лагідно називав її Гізельюш. Мама була його кумиром, душею родини, в яку вносила радість, затишок і тепло.

Батька звали Йосипом. Діти часто спостерігали в шпаринку в дверях, як він урочисто одягав талес, обмотував руку ремінчиком з тфиліном, закріплював другий тфилін на голові, і починав молитися. В будинку ставало тихо, а дітей охоплювало якесь незрозуміле тремтіння. А ось іще пригадався епізод: акуратні полицки з різноманітними товарами. Ця крамниця – власність їхньої родини. Батько про щось розповідає і показує його сусідам. Згодом це “щось” мама загортає в гарний папір, і з посмішкою передає в руки покупця. В 1939 році їх невеличке містечко Бучач, яке відносилось до Польщі, стало частиною Української республіки в складі СРСР. Після зміни законів, крамниці в родині Аккерман вже не стало.

Годинник пробив північ. Вітер за вікном розхитував гілля дерев. Вони подібні на живих істот, які заманюють в свої тенета місячне сяйво. Воно ховається за хмарину, та за мить вже продовжує свою гру з гіллям-руками. Так і пам’ять: щось глибоко заховала у часі. А, може, це час вперто вривається спогадами, граючи нашими почуттями.

Сонячний день був наповнений радістю! Юдіт отримала в подарунок блакитну з

біленькими рюшами сукню. Вона їй дуже пасувала, відтінюючи фіалкові очі. В ясно-каштанове волосся вона вплела стрічку такого ж кольору, як і сукня. Ввечері їй вперше дозволили піти з подругами на танці. Як же вона цього чекала! Як любила Юдіт цей світ! Як весело та гарно було навкруги!

В той незабутній вечір вона познайомилася з хлопцем. Звали його Міхаель. Навіть зараз, згадуючи його захопленій погляд, у Юдіт завмирає серце. Потім були романтичні прогулянки при місячному сяйві, перші тремкі обійми і поцілунок. Тоді до таких зустрічей відносилися серйозно. Батьки схвалили знайомство, і лагідно дивлячись на юних закоханих, казали: “А пур фин Гот” (Пара від Бога), – незадовго відбулися заручини.

Йшов червень 1941 року. Накраїну каскадом спільного горя обрушилася війна. Міхаеля призвали в армію за тиждень до окупації містечка німцями. На вокзалі, ковтаючи гіркі сльози, Юдіт мовчки притислася до плеча коханого. Розлука приголомшила обох. На прощання вона вийняла зі свого розкішного волосся, яке так любив Міхаель, гребінець, і подарувала нареченому.

Незабаром на вулицях міста прозвучала мова загарбників. Ночами тишу шматувало виття мотоциклетних двигунів. Розпочалися арешти євреїв. Частина міста була зайнята під гетто.

Ніхто з заарештованих вже не повертався додому. Люди знали, що за містом розстрілюють євреїв, вішають чоловіків, дівчат забирають в машини без вікон, везуть на вокзал, а потім відправляють в Німеччину. Якось вмить зістаришись, мама зажурено кивала головою, і все повторювала: “Ой, газлуним, газлуним!” (Ой, бандити, бандити!). Чоловік старшої дочки Рузі пішов на фронт, і вона з маленьким синочком повернулася під батьківський дах. Притуливши дітей до грудей, мати тихо шепотіла молитви, та вони не захистили її дітей від біди.

Юдіт важко піднялася з ліжка, налила собі стакан чаю, і підійшла до вікна. Прошло більше семидесяти років, а її завжди

лихоманить при спогадах про трагедію її родини.

Одного разу вона затрималася в крамниці. Коли повернулася додому, застала погром і безладдя. Сусіди розповіли, що маму і молодших сестричок забрали німці. Дивом у той день вдома були відсутні батько і Рузя з дитинкою. Це і врятувало їм життя.

Батько неймовірно змінився, водночас перетворившись в старенького дідуса. Цілими днями він сидів, обхвативши голову руками, хитався і глухо та протяжно стогнав, потім починав молитися. Вони майже не розмовляли. Хіба можна було знайти слова, які змогли б хоча тимчасово заглушити біль?

Йшов 1942 рік. Фашисти безчинствували, вчиняли криваві розправи. Єврейське населення безжально знищувалось. За містом з-під землі було чути стогони ранених, закопаних разом із вбитими. Люди помирали в пекельних муках.

Потрібно було якось виживати, годувати своїх близьких. Це нелегке завдання лягло на тендітні плечі дівчини. Тільки тому, що зовні вона не була подібна до іудеїв, її прийняли за українку, і направили працювати прибиральницею в містечкову комендатуру.

Якось, коли Юдіт поверталася з роботи, її зупинив незнайомий хлопець: "Тобі не можна іти додому. Фашисти проводять акцію по ліквідації євреїв. Я можу тебе заховати".

Дівчина була у відчаї. Вдома її чекали рідні люди. Не слухаючи хлопця, вона, пручаючись, рвалася вперед. Та було вже пізно: на подвір'ї будинку господарювали фашисти.

Юдіт захлиналася від відчаю, в скронях стукало, у вухах, пульсуючи, стугоніла кров. Приглушена бідом, як уві сні, побрела вона за своїм рятівником. Так відбулося знайомство з Володимиром.

Він був із заможної родини, розкуркуленої Радянською владою. До початку війни хлопець служив у польській армії, а коли полк розгромили німці, повернувся у місто Бучач, де мешкали його рідні. Спочатку Юдіт ховалася в його квартирі, але занадто цікавими виявилися його сусіди, і Володимир повів дівчину в стару закинута хату, що стояла на околиці міста. Та з часом, і там стало жити небезпечно. Парафіяльний священик, зглянувшись на єврейську сироту і її рятівника, видав їм довідку, яка свідчила про те, що вони є братом і сестрою – Чайковськими Володимиром та Ольгою. Так розпочалися їхні поневіряння.

Юдіт зітхнула. Наскільки вірна приказка: "Людина припускає, а Бог розпоряджається". Якою страхітливою виявилася її доля. А так гарно розпочиналося життя. На жаль, не в її владі було будь-що змінити.

Якийсь незрозумілий стан охопив її: ритм серця збивався. Воно билося так часто, що їй здавалося ніби дихання не встигає за ним, потім раптово цей біг зупинявся, провалля... І все. Більше нічого на землі не чути... Потім сердечний ритм знову входив в норму. А Місяць немов висить на шнурочку... Ось так, напевно, приходить смерть. Без болю, без страху. Дивно, але все залишиться, як і раніше: онуки підростуть, сонце буде сходити і заходити, сусід похилого віку, похитуючись, почне читати молитву, але все це вже без неї...

Вона опустила в крісло. Знову розхвилювалася, треба заспокоїтись. Чи варто думати про те, що буде після тебе? Так і не навчилася радіти кожному новому дню. Знову потягнулися думки, мов нитка з клубочку.

Далі було холодно, голодно і страшно. Вони з "братом" ішли від одного села до іншого: Гаї, Коростятин, Монастирська... Ночували в лісах, в копицях сіна, на горищах хат, у сараях. Побачивши таких же бідолаг, як і вони, намагалися відійти, не привертаючи уваги. Та це не завжди вдавалося. Траплялися хороші люди, шкодували їх, ділилися шматочком хліба, а були і такі, які хотіли вислужитися перед німцями, а то і грошову винагороду отримати за зрадництво.

Юдіт вже звикла до свого рятівника. Іноді Володимир ненадовго зникав. Дівчина за-примітила, що він зникав саме тоді, коли на дорогах розпочинався рух ворожої військової техніки. Часами він зустрічався з якимось чоловіком, вони довго щось обмірковували, а потім незнайомиць ніби розчинявся в ночі. Юдіт здогадувалася, що Володимир виконував завдання партизан, але всі її запитання залишалися без відповіді. Вона знала, що він також допоміг дістати документи ще деяким євреям, когось переправив у партизанський загін, але про цю свою діяльність, хлопець ніколи не розповідав.

Він був уважним, піклувався про неї, розділяючи всі обтяжливі обставини, в які потрапила переслідувана фашистами єврейська дівчина. Вона розуміла, що в любу мить їх можуть впіймати і розстріляти. Володимира за те, що переховує єврейку, а "Ольгу" за те, що в її жилах тече іудейська кров.

Голодні і виснажені вони, накінець, добрили до села Курдибанівки, де жили батьки хлопця – мати Теофіла і батько Павло. Поки Юдіт-Оля спрагло пила молоко, яким пригостила її мати Володимира, син з батьками вийшли на подвір'я. Там він, не криючись, розповів батькам про всі страждання осиротілої єврейської дівчини.

Батько лише скрушно хитав головою. Невіть звідки з'явилися крапельки поту. Витираючи чоло, він промовив:

– Ось що, сину, будемо ховати її в клуні, в хаті не можна. Часи нині важкі, не доведи Боже, хтось провідає. Так же? Що скажеш, мати?, – повернувшись до дружини, і зазираючи їй в очі, запитав він.

– Шкода дівчини, – відповіла Теофіла, для чогось глянувши в вікно, де при світлі газової лампи, виднілися голівки їх дочок-близнючок – Теклі і Хасі, – і тихо промовила: “Бог милостивий, і всі ми Його діти”.

Важко словами передати всю велику відповідальність того рішення...

Деякий час Юдіт жила в клуні. Та і тут не знайшлося надійного притулку надовго. Хтось із сусідів доніс таки поліцаєм, що Чайковські когось переховують. Незабаром навідалися поліцаї. В хаті було все перевернуте. Вони обнищпорили горище, сарай. Знавісніло поліцаї приставили автомати до грудей жінки, вимагаючи признатися кого і де вони переховують. Щоб відвернути увагу зрадників, мати Володимира повернулася спиною, і піднявши спідницю догори, викрикнула: “Тут ховаю!” Побачивши голе тіло, вони голосно загиготали, і лаючись та лихословлячи, пішли геть. Ольга-Юдіт все чула і бачила крізь щілини свого схрону...

Вночі “брат з сестрою” пішли далі. В місті Станіславі (Івано-Франківську) Ольга влаштувалася домогосподаркою до заможних людей. Володимир доглядав за худобою і, як і раніше, кудись ходив пізно вночі.

Одного разу дівчина почула від німців-квартирантів, які були наїдпитку, що радянські війська наступають. Вона з дитинства знала ідиш, тому розуміла німецьку мову, яка трохи подібна. Ольга зрозуміла зміст тієї розмови. Щоб якось урізноманітити собі втечу, фашисти вирішили прихопити її з собою. Гарна дівчина давно привернула до себе увагу статністю фігури, красою двох русих кіс, які змійками спадали нижче поясу, темно-голубими, сповненими смутку, очима. Знали б фашисти, яка ненависть до них крилася за тією красою!

Вночі молоді люди покинули місто. Ще цілий рік продовжувалися їхні поневіряння.

Накінець, прийшла так довго очікувана Перемога – одночасно і радість, і біль від непоправних людських втрат.

Юдіт давно розповіла своєму рятівнику про Міхаеля. Хлопець шанобливо відносився до її почуттів та вірності. Часто вона помічала смуток в його очах, ловила ніжний погляд. Та що вона могла йому обіцяти?

На запити про долю рідних, прийшла страшна у своїй дійсності відповідь, мати

разом з її старшими сестрами та братом спалені в Освенцімі, (пізніше прийшло уточнення, що родина була спалена у винищувальному концтаборі “Белжець”). Батько з її старшою сестрою та немовлятком розстріляні. Результати пошуків Міхаеля звалилися на Олю-Юдіт ще однією уразою: “Зник без вісті”. Та Юдіт продовжувала чекати. А раптом коханий живий! Всі роки Володимир підтримував її, разом з нею писав запити в архів. Та формулювання казенних відповідей не мінялося. Дівчина розшукала кількох євреїв, мешканців гетто, які дивом залишилися живі, але і вони нічого втішного сказати не могли.

Пройшло кілька років. В черговий день народження, Володимир приніс їй букет квітів. Він був надзвичайно стриманим в колі малочисельних гостей Юдіт, яку вже призвичаївся називати Олею. Коли гості пішли, вони довго мовчки пили чай. Тільки зараз Юдіт запримітила, що в темному волоссі Володимира проглядає сивина, а під очима залягли зморшки.

За столом сидів уже не той відчайдушний хлопець, якого вона звикла бачити поруч з собою, чиї гарні сірі очі, добра відкрита посмішка та весела вдача так приваблювали дівчат. Перед нею сидів поважний молодий чоловік, який по-справжньому її кохає, страждає, надіється. За роки поневірянь і горя, обоє навчилися розуміти одне одного без слів. І чім далі мовчали, тим ясніше ставало, що пережите зріднило їх, як невидимими нитками, пов'язало долі шаную, довірою, вдячністю.

– Оленько, давай одружимося, – тихо промовив Володимир.

– Ти ж знаєш, що я давно тебе кохаю. Я стомився від твоїх нескінченних спогадів про Міхаеля. Його немає, він вбитий! Розумієш? А ти молода, гарна, тобі треба жити, народжувати і рости діток. Немає мені життя без тебе!

Володимир давно став для неї рідною людиною. Вона не змогла відповісти відмовою, адже Юдіт була зобов'язана йому своїм життям.

В 1950 році вони одружилися. Пам'ять про своє перше кохання дівчина заховала глибоко в серці. Молоді люди жили дружно. Часто згадували роки війни, які загартували і навіки поєднали їхні серця.

Більше п'ятидесяти років прожили разом Юдіт і Володимир. Доля, ніби спокутуючи біль пережитого ними, подарувала їм двох синів, чотирьох онуків і п'ятеро правнуків.

Крізь опущені штори в кімнату почало прокрадатися бліде світло. Безсонна ніч

минала. Які приємні перші ранкові промені, перші несміливі пісенні рулади птахів. Місто прокидається зі сну, і вулиці оживають, наповнюються гулом машин, гучним криком сусідських дітей.

Незабаром прокинеться і її родина. Необхідно приготувати сніданок, відвести правнучку в дитячий садок.

Додому Юдіт поверталася через парк. Алея струнких пальм вела до водограю. Танець водяних струменів, що опадали безперервним пінистим потоком, заворожував погляд. Різнобарвні бризки з кришталевих крапельок, що виблискували в променях сонця, створювали ілюзію загадкової зустрічі минулого із сьогоднішнім. Це подібне на сон. Іноді сниться те, що в житті неможливе, а життя підносить те, що нам і не снилося. В нім чергуються сумні події, які розривають серце, і щасливі миттєвості життя.

Юдіт повільно йшла по алеї парку, який жив своїм життям. На лавках жваво про щось розмовляли пенсіонери, дитячий майданчик заповнений веселими малюками, а на зеленій галявині розташувалися студенти, щось голосно обговорюючи. Зовсім недавно такими ж були і її діти, але вони виростили, і давно стали самостійними. Поради завжди вислуховували з повагою, та свої справи вирішували так, як вважали потрібним. Можливо, це молодість з її енергією, дозволяла їм без боязні змінювати своє життя? Вони з чоловіком десятки разів все обговорювали, зважували, а вже потім приймали рішення. А їх старший син Богдан, рішення прийняв одразу: разом із родиною поїхав в Ізраїль, ніби піддавшись якомусь особливому Високому Заклику. Через деякий час запросив в гості і батьків.

Вирішили, що спочатку вона полетить провідати дітей, а потім і Володимир прилетить. Вже в Ізраїлі Юдіт прийшла в голову думка пошукати Міхаеля. А раптом живий? Адже вона так і не змирилася з тим, що він загинув. На цей раз доля виявилася милостивою до неї, і дала можливість не у спогадах, а насправді зустрітися з молодістю. Міхаель дійсно жив в Ізраїлі, в місті Рішон ле-Ціоні!

Серце завмерло і, як в юності, забилося часто-часто, коли вона почула в телефонній слухавці глухий, але такий рідний голос: "Єтка?" Один лише він так лагідно її називав. А далі відбулася зустріч. Юдіт не пам'ятає, як дійшла до будинку Міхаеля. В пам'яті залишився величезний букет білих троянд, який вона тримала в тремтячих руках. Лише одного погляду вистачило, щоб зрозуміти – Міхаель Бідер ніколи не забував свою Єтку!

Дві людини, голови яких давно вже

вкрилися сивиною, плакали... раділи, сміялися і знову плакали. До глибокої ночі вони розмовляли, і згадували, згадували... Раптом Міхаель важко піднявся, (він вже не міг ходити без допомоги аліхону*), дістав із шафи пакуночок, і з благоговінням передав його Юдіт. Юдіт розгорнула пакуночок, і в її долоні опинився гребінець – найдорогоцінніший із скарбів, який Міхаель зберіг, пройшовши крізь війну, полон, концтабір і декілька країн.

Він також довго її шукав. На запит про родину Аккерман, отримав коротку відповідь: "Всі загинули".

В концентраційному таборі він врятував дівчину, яка помирала від дистрофії. Німецькі хірурги проводили на ній свої медичні експерименти-дослідження. Була мить, коли він втрачав надію, що Софію (так звали дівчину), вдасться врятувати. Коли їх звільнили американські військові, Міхаель, хитаючись сам від виснаження, виніс на руках напівживу Софію. Довгі місяці він доглядав за нею. Важко і повільно дівчина поверталася до життя.

Вибір подальшого місця проживання, для них був однозначний – Ізраїль. Та шлях до нього був довгим і нелегким. На історичній батьківщині вони замешкали в місті Рішон ле-Ціон.

Одружившись, вони з Софією почали нове життя. Як і Юдіт з Володимиром, доля зблизила їх, провівши через нелегкі випробовування і страждання. В обох сімейних парах загальною була вдячність за врятування життя. Лікарі винесли Софії страшний вирок – вона неспроможна була завагітніти.

Разом з такими ж людьми, які пройшли через важкі випробування, позбавлені елементарних зручностей і затишку, вони будували свою державу. Жили дружно, піклувалися одне про одного. П'ять років тому, Софія померла.

Пам'ять про Юдіт Міхаель також зберігав глибоко в душі. Колись сильне і чисте кохання переросло тепер в світле, піднесене почуття дружби. Кожен день вони зустрічалися, згадували своє минуле, і не могли наговоритися. Міхаель хворів. Його журливий погляд свідчив про те, що йому вже не стати переможцем в нескінченних сутичках з хворобами.

Одного разу він запропонував Юдіт розділити з ним решту життя. Скільки їм ще залишилося? Вперше вони могли б разом полетіти назустріч долі.

Не змогла Юдіт простягнути йому руку... На Україні живе людина, котра безкорисливо поклала до її ніг своє життя, і яку вона любить. Скоро її чоловік приїде в Ізраїль.

Йшов час, а він все не їхав. Серце підказувало: щось трапилось. Вона терміново вилетіла додому. Тривога виявилася не марною. Володимир тяжко захворів. Ще одинадцять днів Юдіт бачила в його очах ніжність, вдячність, безмежну любов. Вона цілодобово перебувала біля ліжка хворого, і молилась... 15 квітня 2001 року її Володимир помер.

«А швэр арц рэт асах» – найстрашніший біль той, якого не висловиш. Він тисне, не дає дихати, він постійно поруч. Часом слабшає для того, щоб знову підстерегти, і занепасти самотністю і спогадами. Повернувшись в Ізраїль, Єтка довідалася, що 15 квітня 2001 року перестало битися і серце Міхаеля Бідера. В один і той же день вона

втратила коханого чоловіка і дорогого друга.

Юдіт тільки зараз зауважила, що плаче.

Вони з чоловіком побудували дім, створивши міцну родину; посадили дерево життя, виростивши онуків; народили і виховали синів – їх гордість і надію. Промокнувши сльозу кінчиком шалі, ЮДІТ, ЄТКА, ОЛЬГА повільно пішла далі. В пам'яті спливали вірші Емілії Бронте, які вона вивчила вже й не пам'ятає скільки років тому. Тоді багато що в них їй було незрозуміле, але вони звучали так гарно, зачаровуючи таємничістю:

* пристрій з поручнями для інвалідів

Як страшний шлях назад! Пробудження тортури...
Коли проснеться слух, загляне зір крізь мури,
Заметушиться пульс, і в склепі встане думка,
Душа відчує плоть, а плоть в ланцюг закута...
І все ж, я менше мук не прагнула б пізнати,
Бо чім лютіший біль, тим більше благодаті!
Чи був пекельний блиск, чи то вогонь небесний?
Чи, може, вісник смерть? Та вість була чудесна!

21 лютого 2012 р. В Єрусалимі, в стінах Національного Меморіалу Катастрофи (Голокосту) і Героїзму "Яд Вашем" відбулася урочиста церемонія по врученню сім"ї Чайковських Почесної грамоти і медалі Праведників народів світу. Рішенням Комісії по присвоєнню звання Праведника народів світу Яд Вашем від 21.06.2011р. ці нагороди посмертно присвоєні українцям Чайковському Володимирі та його батькам Павлу і Теофілі.

P.S. В 2013 році Юдіт пішла з життя, не доживши кількох місяців до свого 90-річчя.

(Вірш Емілії Бронте українською мовою перекладений В. Чайковською).

Ізраїль, м. Рішон ле-Ціон

(Автор – член СП Ізраїлю, НСП України і Міжнародної гільдії письменників. Лауреат 3-х міжнародних конкурсів (Ізраїль, США, Україна). Автор десяти книг і багатьох віршів, до яких написана музика відомими композиторами. Друкується в альманахах і в періодичній пресі в Ізраїлі, Україні, Німеччині, США).

Осип Мандельштам і українські поети

Микола Сулима народився 26 квітня 1947 року в селі Загрунівка Зінківського району, Полтавської області. У 1957 році його родина переїхала в гоголівське село Великі Сорочинці – тут він здобув середню освіту. У 1971 році Микола Сулима закінчив відділення української мови й літератури філологічного факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (тепер – Київський національний університет імені Тараса Шевченка). Працював у Державному музеї книги і друкарства України, у видавництві «Радянська школа». З 1979 року і до сьогоднішнього дня М. Сулима працює в Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка Національної академії наук України. Тут він захистив кандидатську й докторську дисертації, став завідувачем відділу давньої української літератури, заступником директора з наукової роботи, тут став членом-кореспондентом Національної академії наук України.

У доробку М.Сулими такі монографії, як «Українське віршування кінця XVI – початку XVII століть», «Українська драматургія XVII – XVIII століть», «Гріхи розмаїтії (Єпітимійні справи XVII – XVIII століть)», збірник статей «Книжиця у семи розділах», «Нікогда мы не будем братьями...» (у співавторстві з А.Шпиталем), підручники з української літератури (у співавторстві), ряд хрестоматій та тематичних збірників. М.Сулима – науковий редактор, автор і співавтор розділів першого і другого томів дванадцятитомної «Історії української літератури». У колі його інтересів – українська література 1920-х – 1930-х років, сучасна українська література.

Як відомо, О. Мандельштам був у Києві в 1919 р. – тоді він познайомився з Надеждою Хазіною, яка стала його дружиною. Пізніше, у знаменитих мемуарах, уже як Надія Мандельштам, вона розповість про те, що відбувалося в Києві в той буремний рік. Окрім стрільби на вулицях та обстрілів п'ятиднюймовками, столиця України запам'яталася нічним клубом «Хлам» (це слово складалося з перших літер слів художники, літератори, актори, музиканти), куди молодь забігала після вечері (див. її мемуари «Вторая книга»). У цей час у Києві жив І.Еренбург, який у спогадах «Люди. Годы. Жизнь» (1965) також згадує «Хлам», у ньому, мабуть, бував М. Булгаков, бо досить яскраво описав цей клуб у романі «Белая гвардия» (1925-1927 рр; тут він називається «Праха»), клуб відвідували брати Макавейські, В. Рожіцин, Б. Ліфшиць, Натан Венгров; серед українських письменників та художників, які бували в цей час у «Хламі», бачимо В. Ярошенка, Галину Журбу, Михайла Жука, Миколу Терещенка, Марка Терещенка, Дмитра Загула та ін. Критик Володимир Коряк згадує, як актор і режисер Марко Терещенко спробував зі сцени «Хламу» прочитати знаменитий «Автопортрет» лідера українських футуристів Михайля Семенка, але заплутався в отих новотворах «Охайль, Михайло, кохайль...», з яких той твір складався, і не зміг його дочитати до кінця (1924). Не виключено, що й сам Михайль Семенко бував у «Хламі». О. Мандельштам також описав свої враження від тодішнього перебування в Києві – я маю на увазі відомий його вірш «Как по улицам Киева-Вия...»:

Как по улицам Киева-Вия

Ищет мужа не знаю чья жинка,

И на щеки ее восковые

Ни одна не скатилась слезинка.

Не гадают цыганочки кралам,
Не играют в купеческом скрипки,
На Крещатике лошади пали,
Пахнут смертью господские Липки.

Уходили с последним трамваем
Прямо за город красноармейцы,
И шинель прокричала сырая:
«Мы вернемся еще – разумеете...» (1937).

У пам'яті, звичайно ж, зринає вірш Ніколая Гумільова «Из логова змиева...» (1911), присвячений Анні Ахматовій. Проте, як вважав перекладач Михайло Москаленко (1948-2006), у вірші О.Мандельштама вгадується знайомство російського поета із віршем Михайля Семенка «Дні», датованим 1-2 січня 1920 р.:

Метушаться улиці поранені,
Колишуться тротуари.
Пролетіли над містом примари,
Залишились вітрини драні.
Понабігали хлопчики з ірисками –
Сірники – цигарки – газети.
Не пишаються магазини вивісками
Не білють веранди наметами.
Позбивали брук грізні коні,
Святкує сірий день на улиці в юрмі.
Ворушаться клунки на хорому пероні
І вечір виплакати не міг.

В обох творах панує хаос, який спостерігався на вулицях Києва у 1919-1920 рр. Про знайомство О. Мандельштама із «Днями» Михайля Семенка можуть свідчити в першу чергу три рядки з часткою не в другій строфі, коні, які «на Хрещатике пали» (у М. Семенка – «Позбивали брук грізні коні»), трамвай, яким від'їжджали «за город красноармейцы» (у М. Семенка – «Ворушаться клунки на хорому пероні»).

Із віршем М. Семенка «Дні» О.Мендельштам міг (не виключено, що випадково) познайомитися в 1923 чи 1924 рр. – під час другого перебування в Києві. Про цей другий приїзд російського поета до Києва пише та ж таки Н. Мандельштам у «Второй книге». Можливо, О. Мандельштаму до рук потрапила збірка М. Семенка «Проміння погроз» (1921). Н. Мандельштам уникає подробиць про київське життя під час другого приїзду до столиці України. Цю лакуну може заповнити зухвала футуристична інформація, озаглавлена «Самопохорон (Вечірка роспоета Мандельштама, будинок Преси), надрукована 10 січня 1924 р. в газеті «Більшовик». Вона підписана псевдонімом АЧУ – за ними ховався Андрій Чужий (псевдонім Андрія Сторожука; 1897-1989), молодий футурист із Умані, відкритий і підтриманий М. Семенком (я був знайомий із уже стареньким Андрієм Антоновичем, який

пережив сталінські табори; можу запевнити, що він безмежно любив О. Мандельштама). На тому вечорі, як переповідає АЧУ, О. Мандельштам говорив про своє рішення йти «своїм шляхом у літературі», про загрозу, яка чекає на тих, хто наважиться його наслідувати (Н. Мандельштам пише, що саме в Києві в О. Мандельштама визрівали думки про те, що він «нікогда не был ничьим современником», що «его тоже никто современником не считает» – розділ «Промежуток») ... Переказані АЧУ вірші, прочитані того вечора О. Мандельштамом, дозволяють припустити, що російський поет того вечора серед інших поезій читав тільки-но написану «Грифельную оду». Автор інформації переказує один із фрагментів цього твору:

Ні каменя, ні карабельщик
я дворучник з хворою душею...
на землі зручній, мов хребет «осла».

В О. Мандельштама це звучить так:

Кто я? Не каменщик прямой,
Не кровельщик, не корабельщик:
Двурушник я, с двойной душой...

(АЧУ додає в своєму переказі до «Грифельної оди» рядок із вірша «Нашедшему подкову»: «... они стояли на земле, неудобной, как хребет осла»). АЧУ продовжує переказувати – тепер це вже вірш «Нашедшему подкову»:

Те, що я зараз говорю,
говорю не я
це шматок викопаний в землі
говері...

В оригіналі:

То, что я сейчас говорю, говорю не я
А вырыто из земли...

АЧУ:

Мені не хватає мене самого...

О. Мандельштам:

И мне уж не хватает меня самого

АЧУ завершує свій переказ рядками із вірша «Нашедшему подкову»:

Згук ще дзвонить.
Хоть причина його давно зникла.

В О. Мандельштама це місце звучить так:

Звук ещё звенит, хотя причина звука исчезла.

Як би там не було, а ми завдяки зухвалому репортажу АЧУ маємо уявлення про вечір О. Мандельштама, який відбувся в холодному Києві в 1924 р.

Ще одна зустріч з одним із українських поетів відбулася (як і в вірші «Как по улицам Киева-Вия...») в 1930-х рр. Цього разу можна говорити про перегуки мотивів века-волкодава/ століття-вовка й невідомого солдата/незнаного вояка в О. Мандельштама й Олега Ольжича (1907-1944).

Варто зупинитися на двох творах Олега Ольжича – на вірші «Дванадцять літ кривавилась земля...» зі збірки «Рінь» (1935) і на циклі «Незнаному воякові», що ввійшов до збірки «Вежі» (1940).

Мою увагу вони привернули тим, що в обох є образи, які зустрічаються у творах О. Мандельштама. Йдеться про його вірші «За гремячу доблесть грядущих веков...» та про «Стихи о неизвестном солдате».

На жаль, не всі твори Олега Ольжича датовані. Отож у зв'язку з «Дванадцятьма літами...» обмежимося роком виходу збірки «Рінь». Цикл же «Незнаному воякові» написано 1935 р. Натомість зазначені поезії О. Мандельштама дати написання мають: «За гремячу доблесть грядущих веков...» писався 17-18 березня 1931-го і в кінці 1935-го рр., а «Стихи о неизвестном солдате» – 1-15 березня 1937 р.

Важливо підкреслити, що перший вірш російського поета створювався тоді, коли його вже викликали на допити, а другий – під час воронезького заслання. Зрозуміло, про оприлюднення обох віршів у 1930-ті рр. не могло бути й мови. Отож ми не можемо говорити про ремінісценцію – йдеться лишень про дивовижний збіг, про однакове розуміння трагічності епохи.

У вірші О. Мандельштама «За гремячу доблесть грядущих веков...», який інколи ще називають «Волк» чи «Стихи о волке», є рядок «Мне на плечи кидается век-волкодав...».

У вірші Олега Ольжича «Дванадцять літ кривавилась земля...» у другій строфі читаємо:

До перс заляклих, просячи тепла,

Тулили марно немовлята лица.

Проте їм чорне лоно віддала

Доба жорстока, як вовчиця

«Век-волкодав» у О. Мандельштама кидається героєві на плечі. Проте поет намагається довести, що він не є вовком («но не волк я по крови своей» — ця фраза у шістнадцяти рядках повторюється двічі), що стрибок на нього вовкодава — неадекватна реакція на його єство; поет підкреслює, що вбити його може тільки «равный». «Доба жорстока, як вовчиця» у О. Ольжича віддає немовлятам «чорне лоно». Відмінність очевидна. Проте нас цікавить порівняння «века» чи «доби» з вовкодавом/вовчицею, а найбільше – одночасність його виникнення: 1931, 1935 рр. – у О. Мандельштама, перед 1935 р. – у О. Ольжича.

І.М.Семенко у монографії «Поэтика позднего Мандельштама. От черновых редакций – к окончательному тексту» (1986, 1997) простежує кожну спробу поета «подвести к финалу замысел, именуемый стихами о волке».

О. Ольжич теж рухався до своєї «доби-вовчиці»: у вірші «Був же вік золотий...» (зб. «Рінь») поет описує золотий вік, срібний вік (у ньому, до речі, згадуються «новороджені діти», які «спинаються хижо на ноги»), вік бронзи, «холод віку заліза», здається, от-от мала настати черга «доби-вовчиці» (до речі, вовчиця з'являється й у вірші О. Ольжича «Ганнібал в Італії», який також входить до збірки «Рінь».

Тоді стара вовчиця язиком

Прибігла облизати чорний камінь.

Постояла, оглянулася кругом

І назирці побігла за полками;

вовк згадується у поемі «Городок 1932»:

Проклятий невиразний ранок.

Невиразні луни облав.

І простори, де наостанок

Зацькований вовк пробігав)

Ще один збіг – «Стихи о неизвестном солдате» О. Мандельштама, датований, як уже мовилося, 1937-м роком, і вірш О. Ольжича «Незананому воякові» (1935; збірник «Вежі», 1940).

І.М. Семенко вказує на богоборчі мотиви в «Стихах о неизвестном солдате», на опис повітряних бомбувань, зруйнованих міст, масової загибелі людей («крупные оптовые смерти»), а також на те, що «Стихи» написані напередодні Другої світової війни, у період приходу до влади в окремих країнах фашистських режимів; дослідниця вчитує в цьому творі натяки на можливі космічні зрушення і катаклізми, вона пише, що поет вдається до прі з таємничими вищими силами – від імені «невідомого солдата», від імені людини – і продовжує: «сюжет «Неизвестного солдата», предельно детализированный сюжет, имеет обобщающее, расширительное значение осуждения всяческой вражды й ненависти, всяческих страданий и гибелей [...] «Неизвестным солдатом» Мандельштам представляет й самого себя».

Катерина Білецька-Кандиба у спогадах «Ольжич, яким я його пам'ятаю» пише, що поет «себе призначив у ряди «незананого вояка». Він знав, який буде його кінець». Проте в іншому сюжеті «Вояка» відрізняється від «Солдата»: О. Ольжич оспівує боротьбу західноукраїнських підпільників, тобто ОУН, проти пілсудчиків, він засуджує тих, хто «знав визвольні бої», але змирився і подався на «службу ворожій державі», засуджує «облудників і фарисеїв»; міщанському спокою поет протиставляє тих, що готові «піти неухильно, піти до кінця», він вірить у «націю, дужу і сильну, як Бог» і висловлює зневагу «поколінню холопів» та прославляє «страшне покоління титанів», мета якого – «Залізна Держава».

Як бачимо, і Осип Мандельштам, і Олег Ольжич, звернувшись до образу «неизвестного солдата»/«незананого вояка», ставлять різні завдання: російський поет засуджує війну, український — прославляє визвольну боротьбу.

При всіх відмінностях, які є між творами О. Мандельштама й О. Ольжича, спільною є реакція поетів на тоталітарні режими – режим Пілсудського в Галичині і режим Сталіна в Радянському Союзі. Чутливі особистості, незалежно одна від одної, звертаються до однакових образів чи до образів семантично споріднених (вовкодав –вовчиця –вовк).

Тут можна послатися на «вовчу» тему, скажімо, в творчості Євгена Маланюка. Ще в збірці «Стилет і стилос» (1925), у вірші «Внизу – землі людська короста...» він пише:

І сниться знов солодкий запах –
Земного тіла кров і піт.
І пазурі на вовчих лапах,
І лихоліть огненний слід...

І все ж лишень Олегові Ольжичу та Осипу Мандельштаму пощастило адекватно відтворити атмосферу, яка панувала в країнах з тоталітарними режимами.

У ПРОСТОТІ, У ЩИРОСТІ, У ВІРІ

(з легенд ожилі силуетки вчителів хасидів)¹

Добірка Івана Потьомкіна за мотивами хасидського фольклору – перша в українській літературі спроба принести творчість юдеїв до їхніх сусідів-українців. Адже художні контакти обох народів мають довгу й плідну традицію, починаючи з Григорія Сковороди. Геніальні Тарас Шевченко, Іван Франко та їхні наступники спиралися на художні багатства Книги Книг.

Юдейська пісенна творчість часто-густо має українське підґрунтя, а деякі пісні складено двома мовами. Юдейський гумор пронизаний впливом сусідів і це легко відчути, читаючи Шолом-Алейхема навіть у перекладах.

Фольклор обох народів має щось споріднене. Невипадково шедеври світової драматургії – «Лісова пісня» Лесі Українки та «Га-дібук» Шлойме Ан-ського – створено на близьких містичних мотивах, узятих з народної творчості в одному й тому ж місці – Східній Волині (село Миропіль в Ан-ського та місто Новоград-Волинський в Українки).

Але Іван Потьомкін вдався до художнього експерименту, досі небаченого в його рідній літературі. Гадаю, що в 21-му столітті, коли надбанням світового читача стали юдейські фольклорні джерела та література про них, а там виступають інколи й постаті українців (Олекса Довбуш приміром),- творчість Івана Потьомкіна за ними – тільки початок. Тим паче, що приклад цей – блискучий, мова віршів – бездоганна. Власне, читач сам має змогу переконатися в цьому.

Абрам ТОРПУСМАН,

науковий редактор

«Краткой еврейской энциклопедии»

1

Непосидючий Бешт.²

От і сьогодні він в дорозі.

І, як завжди, не сам.

Із Шойлем возсіда на бричці.

Не підганя коней, а віжки – для годиться.

Розумні коні. Знають, де їм стати.

Це просто, бо в раббі всюди є робота:

Когось підлікувать, комусь пораду дати

Чи й друзями зробіть розгніваних сусідів...

Віддавна слава випереджає чудотворця,

І байдуже йому – юдеї це чи гої.

Та ось зачули коні музику

І притьмом – до корчми.

А там святково вбрані селюки стоять

І вуха затуляють од верещання скрипки.

¹ За основу цього й інших віршів про хасидів узято: Мартин Бубер «Хасидские истории. Первые учителя. Москва, «Мосты культуры»- Иерусалим, «Гешарим», 2006.

² Бешт – Ізраель бен Еліезер (1700-1760) з Меджибожа – засновник хасидизму. Ще за життя його називали Бааль Шем Тов, себто той, хто володіє благим Іменем.»Якби Бааль Шем Тов,- казав раббі Лейб,- жив у часи пророків, він став би пророком. Якби жив у часи патріархів, став би патріархом. Так що, крім слів «Бог Аврагама, Ісаака та Яакова», можна було б говорити: «Бог Ізраеля».

«Музика ваш, здається, перебрал,-
Зіходить раббі до кагалу з брички.-
А ну ж бо, Шойлику, підкинь їм
Вогню нашого хасидського!
Аби й корчма од співу задвигтіла!»
Як хлопчик понадхмарну ноту взяв,
Бешт першим кинувся в танок,
І все село за раббі закрутилось вихором.
А найзавзятіший – Іван:
Із «Гопака» на «Фрейлехс» перейшов.
Та ще й у захваті свою виводить пісню:
«Ти – Шойлик, я – Іван.
Ти – підпанок, а я – пан.
Дай-но радості ногам!»

P.S.

Легенда оповідає, як через 30 літ успішним торгівцем і знавцем Талмуду раббі Мауль їхав у справах лісом. Раптом з хащі вискочили розбійники, зв'язали неборакатай повели до свого отамана.

«Як тебе звати?» – спитав кремезний бородань, пильно вдивляючись в полоненого.

«Мауль»

«Масом не той Шойлик, що колись так гарно співав на Купала?»

«Так».

«То ж заспівай ще раз своєї хасидської!»

Мауль заспівав, а Іван не в змозі встояти на місці, як і тоді, кинувсь у танок. Стомившись, витер долонею спітнілий лоб, подякував раббі Маулю і відпустив його з Богом.

2

В котрімсь містечку раннього ранку

Сидів Бааль Шем Тов і крізь кільця диму

Раз по раз вдивлявся в перехожих.

«Хто це за один, що немовби
У ворота Небес задумав увійти?»-

Питає раббі в учня.

«Той, що шкарпетки шие.

Він так щодня простує в синагогу,

Що й не поміча нікого.

А як молиться, то байдуже йому –
Є міньян чи ні».

«Поклич його до мене».

«Нізащо дивак цей зі шляху свого не зверне..

Хай би й імператор кликав».

«Замов у нього шкарпеток пар із чотири».

І ось невдовзі майстер простягує раббі товар.

«Скільки ж за пару просиш?»

«Півтора злотих».

«Гадаю, що й одного стачить».

«По-твоєму хай буде».

«А де ти продаєш свої шкарпетки?»

Нелегко, мабуть, збути?»
«Та ні. З господи я виходжу тільки в синагогу.
Замовники самі приходять за товаром.
А дехто й вовну гарну приносить».
«А що ж ти робиш уранці перед молитвою?»
«Звичну свою роботу та псалми співаю»
«А які ж, цікаво б знати?»
«Ті, що напам'ять знаю».
І попрощавшись, майстер пішов додому.
А Бааль Шем Тов учням,
Що були свідками тої розмови:
«Сьогодні пощастило вам побачить
Наріжний камінь, на яким тримається наш Храм,
Допоки не прийде Месія».

3

З дитинства був книжником раббі Бер Дов³.
Рано пізнав Гмару й глибини Кабали.
Гадав, що мало хто зрівняється з ним в ягадугі⁴.
Та ось дійшли до нього легенди про мудреця,
Котрого юдеї вже встигли назвати Бааль Шем Товом.
Тож і надумав раббі Бер послухать цадика,
Аби самому оцінить його премудрість.
І ось стоїть він поміж хасидами і слуха Бешта.
А той розказує, як на безлюдді йому вдалось
Купить окраєць паляниці для візника.
Назавтра – майже те, що чув учора.
Хіба що йшлося тепер про сіно.
«Ніяка це не мудрість. Додому!
Тільки-но вийде місяць із-за хмари!»
І ось саме тоді, як стало, хоч голки збирай,
З'явивсь посланець і запросив до Бааль Шем Това.
«Наскільки ти, юначе, заглибивсь у Кабалу?» – пита цадик.
«Гадаю, що не згірш од інших».
«Тоді відкрий оцю ось книжку. Прочитай уривок
І поясни, як розумієш ти його».
Йшлося про ангелів і Бер висловив свою думку.
«Немає, голубе, справжнього знання у тебе.
А тепер устань і слухай, як я читаю».
Випроставсь Бааль Шем Тов і став навпроти.
Почав читать той же уривок і... сталось диво:
Начебто полум'я кімнату охопило.
Бер Дов побачив ангелів – і знепритомнів.
А як до пам'яті прийшов, почув Бааль Шем Това:
«Ти непогано пояснив, та не добравсь до істини.
Знаєш чому? В знаннях твоїх душа відсутня».
...І раббі Дов лишився учнем в Меджибожі.

3 Бер Дов, Великий Магід з Межерича (1704-1773) – улюблений учень і спадкоємець Бааль Шем Това. Поширив хасидизм на всю Європу, перетворивши його на організований рух.

4 Ягадуг – юдаїзм.

4

«Нащо сидить мені з убогими хасидами
І слухать теревені якогось там магіда⁵?
Самотужки подужаю всю юдейську мудрість!» –
Так вихвалявся багатир перед тими,
Хто навідувався в його крамницю.
Якоїсь днини два молодики ввійшли.
З усього видно – не тутешні.
«Відкіль, панове, в наші краї ви завітали?»
«Здалека», – відповідають прибульці.
«І що ж вас привело сюди?»
«Та хочемо побачити й почути Великого Магіда».
«Еге, – подумав багатій, – варто, мабуть,
І мені поглянуть на тутешнє диво».
Відтоді день за днем, крамницю позабувши,
Крамар навідувався до Великого Магіда,
Став найретельнішим невдовзі серед учнів.
Звичайно ж, що на шкоду торговельній справі.
І от, як стало непереливки, поскаржився Магідові.
«Казали наші мудреці, – вчитель на те, –
Хто хоче мудрим стать, на південь хай іде,
А хто багатим, – простує хай на північ».
«А що робить тому, хто хоче быть і тим, і тим?»
«Хто думає про себе, – свої вів магід, –
Той і насправді перетвориться в ніщо,
Та духом возвеличиться, бо дух не знає місця
І може бути водночас на півночі і півдні».
«Отож, життя моє закінчено та й годі...»
«Ні,- відповів магід, – ти починаєш тільки-но
Іти своїм справдешнім шляхом».

5

Якось у переддень Йом Кіпуру⁶,
Перед молитвою «Коль Нідрей»,
Хасиди кричали, читаючи псалми.
«Чого стараєтеся так?»- спитав їх раббі Пінхас⁷.
Чи не тому, що слова ваші не линуть до Небес?
Брехали, мабуть, рік цілий?
Бо ж хто бреше, в того й вуста брехливі.
А чи ж можуть із вуст таких сходять слова правдиві.
Тільки як стануть вони такими,
Тоді лиш зможуть до Всевишнього дійти .
Знайте, що в кожному слові, в дії кожній –
Всі десять сил, що йдуть од Бога.

5 Магід – проповідник, завданням якого був заклик громади до покаяння та повернення до Тори («П'ятикнижжя»).

6 Йом Кіпур (Судний день) – одне з найважливіших юдейських свят, коли ще можна змінити присуд, винесений у Рош га-Шана (Новий рік), вибачившись перед тими, кому завинив і вимолити прощення гріхів перед Всевишнім.

7 Пінхас із Кореця (1726-1791) народився в аристократичній рабинській сім'ї. Був другом Бешта, але проповідував і своє вчення. Приєднавшись до Великого Магіда, мав там свій «стіл» та учнів. Це про нього сказано, що душу його взято зі світу покути, що сходять на землю раз на п'ятсот літ. Хасиди високо цінували свого вчителя, котрий і справді був одним з видатних адморів. Раббі Пінхас не залишив книги, бо начебто її рукопис так і не надрукували діти. Окремі вислови потрапили до видання «Нер Ісраель» («Свіча Ізраїлю»).

Немає слів без змісту і дій немає марних.
Людина робить їх такими,
Коли говорить і діє брехливо».

6

Такого рабин Яков Йосеф⁸ досі не знав:
Щоб прийшов молитись, а синагога зачинена була.
«Де служка?» – не стримавсь молодий рабин.-
Отримає від мене на горіхи!..»
Начебто почув гнів цей служка і вже біжить,
Одірвавшись, як видно неохоче, од гурту слухачів.
«Відчиняй! Забув, коли молюся? А де ж міньян?»
«Слухає он того чоловіка, од якого відійти несила».
«То що ж, я змушений молитись наодинці?
Приведеш, як помолюсь, зухвалого прибульця!»
І ось той перед молодиком, попахкує нахабно люльку:
«Хто ти, що перебить наваживсь нам молитву?»
«Не гнівайся, а ліпше віжки попусти...»
«Які ще віжки?» – намірився спитать рабин,
Та тільки глянув на чоловіка і слова застрягли в горлі.
І слухав молодик оповідку про те,
Як коні заїржали у Бааль Шем Това
(Бо це таки був саме він),
Коли прийшов на поміч селянин.
«Я зрозумів усе» – заплакав враз рабин
І так плачем зайшовся, що зупинився,
Як почув неначебто здалека:
«Піднесися духом! Плакати негоже!».
Бааль Шем Тов зник непомітно, як і заявивсь.
І тижнями поститись став рабин.
Гадав: так швидше піднесеться духом.
І хтозна, чим би постами тими себе довів,
Якби Бааль Шем Тов знов не з'явився перед ним:
«Те, що ти робиш, заважа, аби Присутність Божа
Зійшла на тебе. Вона зіходить лиш на тих,
Хто вмє радіти, а не печалитись, як ти».

7

Спитали якось раббі Баруха⁹,
Чому це Бога названо спочатку творцем ліків
І тільки потім – творцем див?
«А це тому,- цадик на те,- що Господь не хоче,
Аби славили Його як Бога чудес.
Природа передує їм і зцілення природне –
Вартніше зцілень чудесами.

⁸ Яков Йосеф із Полонного (помер 1783) замолоду був рабином Шаргорода і неприхильно ставився до хасидизму. Після зустрічі з Бааль Шем Товом сам став хасидом, за що його лишили посади рабина. Вірний учень Бешта і один з перших хасидських учителів. Наприкінці життя був рабином Полонного. Чимало легенд складено про те, як раббі Яков днями й ночами вчився, як допомагав усіляко бідним. Його книги стали основним джерелом хасидизму: «Толдот Яков Йосеф» («Потомство Якова – Йосеф»), «Цофнат Паанеах» («Той, що відкриває печаті») і нарешті головний письмовий пам'ятник вчення Бешта – «Бен порат Йосеф» («Паросток плодоносний Йосеф»).

⁹ Барух із Меджибожа (1753-1812) – син Аделі –чудотвориці. Улюбленець діда, Бааль Шем Това, після його смерті посів престол алмора. Його вчення викладено в книзі «Буцина де-негора» («Свіча світла»).

Та істина все ж в тому, що все це – диво».
Раббі поринув в роздуми про те,
Як мудро розпорядивсь Господь:
Щоб у людей завжди був вибір,
Він сотворив цілющі трави.
Як і каміння, і тварини, вони теж.
Пронизані Божими іскрами.
Тому-то й призначені для хворих.
Кожному свої. Кореневі душі, звичайно, відповідні.
І виходить, що люди – лікарі, які зціляють ліки.

8

Раббі Кіцес¹⁰ зібрався їхати в Святу Землю.
Прийшов до Бешта попрощатись.
Торкнувся той пальцем вказівним уст учня
І сказав: «Дбай про слова свої,
Щоб відповідь була належна».
Вирушив раббі на кораблі
В омріяний з дитинства край
І бачив вже себе в Єрусалимі, Тверії і Цфаті.
І сталося б напевне так, якби не шторм.
Збилось судно з курсу і пристало до невідомої землі.
Всі, хто зійшов на берег, вернулися невдовзі,
А раббі бозна чому ішов і йшов.
І тільки як побачив начебто безлюдний дім,
Збагнув, що треба повертатись:
Судно без нього може вийти в море.
Як спало це йому на думку,
На порозі дому з'явився дідуган:
«Не бійся, раббі Вольфе, лишайся з нами на суботу.
Потім продовжиш свою путь.
Наввтра дід вивів раббі на берег,
Де ще стояло судно.
«Як поживають сини Ізраїлю в твоєму краї?»-
На прощання дід спитав.
«Господь не полишає їх».
Вже у відкритім морі
Раббі згадав Бааль Шем Това
І не схотів продовжувати путь в Святу Землю.
Сказав про намір капітанові,
А той в одвіт: «А ми якраз вертаємось додому».
І ось нарешті раббі перед Бештом.
Із сумом подививсь на учня вчитель:
«Як незугарно відповів ти Аврагаму!..
А він же день при дні питає Бога:
«Як там мої діти?»
І Всевишній відповіда йому:
«Я не полишаю їх».
Ну, чом би не розповісти батьку Аврагаму
Про наші муки у вигнанні?»

¹⁰ Зеєв Вольф Кіцес з Меджибожа (помер 1765) – найближчий повірений Бешта. Супроводжував учителя в його численних поїздках, молився з ним. Був посланий Бештом у Броди, щоб не відбувся з їзд мітнагдім. Досяг великих успіхів не тільки в ягадуті, а й у світських науках. Дані про нього зібрано в книзі «Мішнат Зеєв» («Вчення Зеєва»).

9

Покараний хасид якийсь за те був,
Що осквернив Святу Суботу:
Віз перевернувся, і він не встиг
Вчасно добратися додому.
Сувора й тривала кара була та,
І винуватець мало не зійшов із глузду,
Якби не нагодився Бааль Шем Тов.
«Принеси в синагогу свічки
І запали на честь Суботи»- сказав цадик.
«Але ж, раббі Міхл¹¹ інакше покарав би...»
«Роби, що я сказав, а раббі передай,
Хай з'явиться до мене наступної Суботи».
«Сам Бешт запрошує до себе в гості!»-
І раббі Міхл у п'ятницю рушив в дорогу.
І треба ж так, аби на півдорозі зламалась вісь.
Як не старався кучер, пішки довелося йти.
Потемки раббі в синагогу вбіг.
Саме тої миті, як Бешт казав кідущ.
«Гарної Суботи, мій непогрішний друже.
Не знав ти ніколи, як страждає грішник.
Ніколи твоє серце не переймалось одчаєм.
Тому-то й легко так кару надмірну іншим виносиш».
Раббі Міхл, як вкопаний,
Стояв, і, мабуть, сам собі виносив кару.

10

Якось раббі Агарон¹² вів службу в синагозі Межереча.
Звертаючись до Бога, тільки-но намірився сказати: «Царю!»,
Як сльози ринули потоком, і він уже не зміг продовжувати молитву.
«Що сталось з вами, раббі?»- питали богомільці.
«Бачте, тої миті згадав я раббі Йоханана бен Закаї¹³,
Коли прийшов він у табір Веспасіана¹⁴ і сказав:
«Мир тобі, царю! Мир тобі царю!»
А римлянин на те йому: «Ти двічі смерті годен.
По-перше, що назвав мене, ще не царя, царем.
По-друге, якщо я цар, чом не сказав про це раніше?»
І я подумав: справді, Бог ще не царює на Землі,
І почасти вина за це лежить і на мені.
То ж чому не каюсь я належне?
Чому і досі не прийшов до Нього?»

11 Єхієль Міхл, магід із Злочева (1726-1781). За його висловами, наведеними в різних книгах, укладено збірник повчань «Маїм рабім» («Повноводдя»).

12 Агарон із Карліна (1736-1772) – засновник карлінської династії. Серед основних його праць: «Газгарот вегангагот» («Застереження й настанови»). «Ігрот» («Зібрання»). Про передчасну смерть раббі його хасиди говорили, що він «згорів у полум'ї трепету перед Богом»/

13 Раббі Йоханан бен Закаї – засновник академії в Явне в 1-му ст. н.е.

14 Веспасіан (9-79) – під час облоги Єрусалиму був проголошений римським імператором.

11

На другий день Песаха прийшов у гості
До раббі Ар'є¹⁵ вчитель його синів.
Почав господар про розмову з найменшим з них:
«Спитав його я,- чому це, повернувшись із синагоги,
Батько має одразу ж сказати кідущ¹⁶?»
«Учитель нам не говорив про це».
«Аби малеча не послула, а спитала:
«Чим ця ніч не схожа на всі інші?»
«Зайве розказувати, – на те вчитель. –
Не в кожній родині є малеча».
«Помиляєтесь, мій друже».
«І чому ж?»
«А тому, що йдеться про Батька нашого Небесного.
Як бачить Він, що попри втому підготувань до свята,
Юдеї щиросердо помолились,
Перш аніж повернутися в свою обитель
Всевишній має сказати кідущ.
Себто поновити шлюб священний з нами – кідущін¹⁷.
Сказав же Він Ізраїлю: «Одружуюсь з тобою я навіки».
І саме до цієї ночі, «ночі дбання» має викупити нас,
Щоб не заснули малі діти – народ Ізраїлю
Не впав у відчаю в глибокий сон,
А спитав Всевишнього: «Чим оця ніч Вигнання
Не така, як усі інші ночі?»
Після слів таких раббі Ар'є заплакав,
А потім випростав руки в небо і гукнув:
«Батьку, виведи нас із Вигнання,
Допоки ще можна сказати:
«Я сплю, а серце не спить!¹⁸»
Щоб не заснули ми навіки!»
Плачем усі зайшлися, а раббі, начебто й не плакав,
Гукнув: «А тепер – усі до танцю!
Покажемо Господу Богу,
Що Його діти танцювати можуть
Навіть у безпросвітній млі!»
І першим кинувсь у танок.

12

Дивний був учень у Великого Магіда.
Цурався тих, з ким вчився.
Днями никав лісом. Там же й ночував.
Співав пісень і всі вони були про Бога.

15 Раббі Ар'є (Єгуда) Лейб (1725-1812) – знаменитий проповідник і чудотворець, відомий більше, як Дідусь із Шполи. Уславився своєю людяністю та скромністю. Навдивовижу був веселий і компанійський. Допомогавав бідним, запровадивши скарбнички для пожертвувань, традиція яких зберігалася впродовж довгого часу і після смерті раббі. Його вчення зібрано в книзі «Іш га-пеле» («Людина-диво»).

16 Кідущ (освячення) – благословення суботи чи свята, яке роблять двічі на день над вином і двома хлібами.

17 Кідущін – один з обов'язкових елементів шлюбу.

18 Із «Пісні пісень».

«Чому ти, Зуся¹⁹, робиш так,-
Пита його молодший брат,-
Що диваком тебе всі називають?»
«Оповім історію одну і ти, гадаю, зрозумієш».
*Селюк якийсь хотів царя побачить.
Добравсь до містай став служить в палаці.
Попити печі не те що мусив,
А серце вкладав в свою роботу.
Не покладавсь надроворубів –
А сам ходив у ліс і дерево таке приносив,
Що все просякло духмяною смолою.
«Хто це дає таке тепло пахуче?»-
Питає цар і хоче відзначити пічника.
«Модня царя волю бачить бодай віддалеки»-
Пільки й попросив розгублений селюк.
Так і зробили: прорубали віконце в хижі.
Якраз навпроти царських вікон.
І треба ж так, що свідком став пічник
Сперечки поміж царем і принцем.
Рік цілий не являвсь наочі батька син.
Закортіло йому бачити царя
І просить пічника поглянуть крізь віконце.
А потім, як це ведеться, зав'язалася розмова.
«Неправедно живеш ти, принце,-
Осміввся пічник,-
Застолом одним з батьком їси і п'єш
І все, що хоче він од тебе –
Вести з ним бесіду розумну.
А я, невчений і дурний, не маю такої змоги.
Пожі дивлюсь нанього крізь оце віконце.
«Отак і я,- сказав братові Зуся,-
Люблю із Богом говорити де тільки можна.*

13

Під час молитви якось раббі Леві²⁰
Звернувся до Всевишнього:
«Владико всього світу,
Колись ходив Ти із Торою
І намагавсь продати її,
Як яблука збувають торгівці,
Доки не погнили вони.
І що ж? Навіть поглянуть на товар твій
Ніхто не спокусився.
Тільки ми взяли. Тому-то складемо угоду.
Ми переповнені гріхами, Ти – милосердям.

19 Зуся із Анаполя (помер 1800) за праведність прозваний «раббі реб Зуся». Став символом наївності й чистоти. Його вчення відбито в книзі «Менорот загав» («Золотий свічник»).

20 Леві Їцхак з Бердичева (1740-1810) – великий знавець Тори, користувався авторитетом серед хасидів, уславився полум'яною любов'ю до людей і відданістю Творцю та його заповідям. Викликав на суд самого Всевишнього, вимагаючи від Нього більшої турботи про Своїх дітей. Головна праця рабі Леві – «Кдушат Леві» («Святість Леві») – досьогодні є одною з найпопулярніших хасидських книг.

То, може, поміняємося цим?
І якщо скажеш: «Мінятись можна тільки рівним»,
То ось що одповім Тобі я:
«Якби не мали ми гріхів,
То що б робив Ти з милістю Своєю?»
Отож, для обміну такого
Тобі ще слід додати нам:
Життя, Дітей і Їжу».

14

По-літньому ще припікає сонце.
По селах християни картоплі копають,
Докупи зносять гарбузи, луцять квасоллю,
Сухе бадилля палять...
...Не злічить роботи в полі й на городі,
Щоб не віддять морозам на поталу
Те, що на радість рясно так вродило.
Чом же юдеї, святочно вбрані,
**Всі до Бердичева сьогодні поспішають?
Рош гашана, себто Новий рік, в юдеїв.
Звістить про це весь світ
Господь заповідав шофаром –
Довжелезним рогом з барана,
Покрученим, як і сама доля Мойсеєвого роду.
Та що за диво: готові луснуть од напруги,
Хасиди дмуть-роздувають щоки,
А з рогу – ні гу-гу...
Такого ще в Бердичеві не знали.
Кагал благально поглядає на рабина –
Стільки ж див йому Господь довірив,
Тож, певно, що й шофар розговорить зуміє.
Мало не самого себе вкладає й Леві Їцхак
В шофар, а відти – тільки старечий хрип.
«Не обійшлося, мабуть, тут без Сатани», –
Відклав набік шофар і прокричав у небо:
«Владико світу, Ти ж не кому-небудь,
А нам заповідав шофаром нагадувати людству
Про день, коли Ти світ цей сотворив.
Поглянь – скільки ж юдеїв прийшло в Бердичів.
І що ж?.. Ти не дозволяєш висловити на повен голос
Любов і страх наш перед величчю Твоєю?
А, може, як кажуть християни,
Ти й справді нас прокляв, відріксь на віки вічні?
Тоді...тоді поклич Івана з поля...»
І заривав кагал, і руки простягнув до неба.
Леві Їцхак ще раз припав вустами до шофару
І начебто сама собою така мелодія
В усі усюди полилася, що й у найдалших селах
Християни поволі розгинали спини
І з-під долонь у небеса вдивлялись.
«Моя взяла сьогодні, – проказав рабин. –
А Його – завтра. Життя моє Він одбере...

Гріхи Ізраїлю звалив я сам на себе...»

P.S.

У Бога вимолвив Леві Іцхак відпустку –
Полежать на Сукот²¹ у курені,
Потанцювать з кагалом на Сімхат Тора²².

15

Не всі бердичівські юдеї набожні були.
Траплялися й такі, що тільки й шукали нагоди,
Як би це раббі Леві збить спантелику.
Знайшовсь один такий, питає:
«Як же це так, що такий мудрець, як раббі Аківа²³,
Месією назвав Бар-Кохбу?»
Леві Іцхак, як завше, почав із притчі.
*В царя захворів син. Як лікувати?
Скільки лікарів – стільки й порад.
Погодивсь цар нарешті з тим,
Котрий пропонував вдаватися до сильних ліків
Лиш тоді, як біль стане нестерпним.*
Отак-от і Всевишній, коли побачив,
Що душа Ізраїлю надміру хвора стала,
Огорнув її їдкою поволокою Вигнання.
А щоб вона не потерпала надто од Болю
І врешті-решті не згинула, приспав її
І час од часу будить надією на лжемесій.
«І якже довго триватиме це лікування?»-
Цікавий знать безбожник.
«Доки не мине ніч Вигнання і Месія справжній
Не прийде до нас гріховних.
Задля цього часом спіпнуть очі навіть у мудреців».

16***

Був ярмарок великий у Бердичеві.
Раббі Леві ходив поміж рядами і дивувався,
Що витворяють з цінами й вагою торгівці.
Не витерпів такої наруги над людьми,
Заліз на дах і закричав щосили:
«Схаменіться! Страх Божий напевне ви забули!»
Не заспокоївся й назавтра почав розмову з учнями
Із того, що було вчора: «Світ, бачу, перевернувся.
Істина колись повнила Ізраїль. Всі говорили правду.
Коли ж у Храм заходили, навмисне вдавались до неправди.
Тепер же навпаки: брешуть на вулиці.
До істини звертаються лише у синагозі.
Раніш торгівля освячувалась:
«Хай будуть твої «Так» і «Ні» правдиві.

21 Сукот (за християнською термінологією – Свято кучок), який юдеї сім днів святкують у суці (курені).

22 Сімхат Тора – свято початку читання П'ятикнижжя.

23 Раббі Аківа – Аківа бен Йосеф (близько 50-135) – видатний законовчитель. Був одним із членів делегації, посланої в Рим з проханням відмінити декрет імператора Доміціана про заборону Тори та юдейських законів. Вітав повстання Бар-Кохби проти римлян і визнав його Месією. За непослух римським властям раббі Аківу посадили в тюрму, а потім піддали неймовірним тортурам: залізними граблями з нього зідрали шкіру.

А в домі молитовнім люди били себе в груди й кричали:
«Грішними були ми й грабували!»
Хоч праведні були вони і чисті перед Богом.
Тепер же навпаки: торгують – брешуть.
Істину згадують лише в молитвах».

17

«Далеко йти в Межереч аж із Білорусі»-
Поскаржились Великому Магіду кілька хасидів,-
А без учителя – непросто жити на цім світі».
«Віднесіть оцей ось пояс і посох цадику Менделю²⁴ у Вітебськ,
І вам не доведеться більше трудити ноги».
Та дивна дивина: ніхто не зна у Вітебську раббі такого.
«Менделів у нашім місті вистача,- сказала котрась з жінок.-
Ось і мого зятя так звати...»
Ввійшли хасиди в господу й одразу здогадались:
Це саме той Мендель, котрого вони шукали.
А вже як підв'язався поясом і посох взяв у руку,
То страхом поійняло їх душі.
І ось уже громада Мінська кличе раббі до себе:
«Святому цадику і світочу священному»,-
Писали навіть ті, кому годився він в сини.
І пише раббі Мендель їм в одвіт:
«Чудовий документ, якби в нім йшлося
Про когось зо світу Істини. Я ж не такий.
І тому-то радий почути правду про себе
Бодай від одного хасида.
Слова його вагоміші для мене будуть,
Ніж сотні захвалювань оцих.
Яка мені од цього користь».

P.S.

*Хасиди, котрі вивчали Тору в раббі з Любавича, перед читанням запалювали свічки, а, закінчуючи, гасили їх, лишаючи горіти тільки одну, й ділилися оповідями про цадиків. Якось увійшов раб і йспитав:
«Про кого це зараз іде мова?»
«Про раббі Менделя з Вітебська».
«Вам слід запалити всі свічки, бо коли раббі Мендель говорив, із його серця цезало «Я», і нечистій силі нізащо було зачепитись. Отож, оповідаючи про нього, щоразу запалюйте всі свічки. Чачебто вчите святу Тору».*

18

За польськими повстанцями гнались російські вояки.
А як в Людмир²⁵ зайшли, дав дві години генерал
На пограбунок багатого юдейського містечка.

24 Менахем Мендель з Вітебська (1730-1788) – глава хасидів Білорусії та Литви. Разом зі своїм учнем Шнеуром Залманом із Ляд здійснив подорож до раббі Еліягу, Віленського гаона, щоб пояснити тому справжню суть хасидизму і припинити ворожнечу хасидів і мітнагдїм. Щоправда, гаон відмовився від розмови. Разом із групою своїх учнів виїхав у Землю Ізраїлю. Містик та інтелектуал, раббі Менахем був відомий своєю схильністю оповідати про таємниці Тори. Своє вчення відтворив у книгах «Прі га-арец» («Плід землі») – коментар до П'ятикнижжя, «Прі га-ец» («Плід дерева»), «Лікутей амарім» («Зібрання висловлювань»), «Ец прі аль-га-Тора» («Плодове дерево для Тори).

25 Людмир-Волинський.

А була субота і початок Шавуоту²⁶.
Молився в синагозі люд.
Раббі Шломо²⁷ так зануривсь у молитву,
Що, хоч і стояв біля вікна,
Не помічав, що діється довкола.
А час козак кульгавий (мабуть, для розваги)
Саме в цей вже ціливсь у вікно.
Онука бачив це і шарпнув діда за рукав.
«Нащо ти одриваєш од молитви?»-
Тільки й устиг сказати реббі
І звалився на підлогу.
Як вже не стало Шломо,
Пригадали всі, що повторяв їх раббі:
«Як хочу, щоб якомога швидше
Прийшов Месія, син Давидів.
Готовий сам стать я Месією, сином Йосефа,
Що хоч і загине, та прокладе йому дорогу.
Чи заляка мене якийсь козак кульгавий?!»

19

Ворота Ковчегу раббі Шмелке²⁸ відчинив,
І синагогу обняла молитва покаяння.
Плачучи всі вторили за раббі.
А він, піднісши сувій над головою:
«Не щирим буде плач ваш,
Якщо від розпачу йтиме.
Не одвідує Шехіна²⁹ печаллю сповнені серця.
Радості більшої немає, як викинути назавжди
Всі помисли брудні і цим наблизитись до Бога.
Сльозами радості хай сльози ваші стануть,
Бо ж сказано в псаломі:
«Служіте Господу зі страхом,
Радійте із тремтінням!»
А тепер, братове дорогі, вдостоймося й ми
З'єднатися в любові до Всевишнього,
Прийнять од Нього святість,
З'єднавши й свої душі.
З одного кореня вирости вони,
Всі викарбовані з трону Його пишноти.
Всі частки Бога сушого на Небесі.
Будьмо ж єдині й на землі,
Щоб віття наші на Корінь були схожі.
Повсякчас тримаймо заповідь в серцях:
«Ближнього свого люби не менше,
Аніж себе самого!»

26 Шавуот – день дарування Тори на горі Синай і свято перших плодів.

27 Шломо (Готліб) із Карліна (1738-1792) – проповідник хасидизму в Литві. Хасиди вважали його втіленням Месії – нащадком Йосефа і вірили, що їхній раббі «розуміє мову дерев, птаства і звірів».

28(Шмуель) Шмелке (Горвіц) з Нікольсбурга (помер 1778) – учитель більшості адморів свого покоління, насамперед у Галичині та Польщі. Головний твір – трактат «Шем ме-Шмуель» («Ім'я Шмуеля»), а легенди про раббі зібрано в книзі «Шемен тов» («Добрий єлей»)

29 Шехіна (івр. – присутність, перебування, проживання) – присутність Бога, Його прояв у матеріальному світі.

20

У Петропавлівській фортеці раббі Шнеур Залман³⁰
Вироку чекав. Постарались мітнагдім³¹ на славу.
Напевне ж, не пошкодували грошей на хабарі.
Так що каторги чи й шибениці, напевне, не уникнуть.
Отак поринув раббі в невеселі думи і не уздривсь,
Коли до камери ввійшов не хтось там із наглядачів,
А власною персоною сам Таємної канцелярії глава.
Про те, про се розпитував, а як зібрався йти, спитав:
«Як розуміти, раббі, що Всезнаючий Господь
Пита Адама: «Де ти?»
«Чи вірите ви, генерале, що Святе Письмо
І вічне, й істинне для всіх епох,
Поколінь усіх і для людини кожної?»
«Вірю», - відповіда сановник.
«Якщо так, - продовжив раббі, - то будь-якої миті
Пита Господь людину:
«Де ти в цьому в світі?
Чимало днів і літ минуло,
А як далеко ти просунувсь?»
І тобі Всевишній каже:
«Прожив ти сорок і шість літ
І де ж ти зараз?»
Тільки-но генерал почув свій вік,
Торкнувсь плеча в'язня і викрикнув у захваті:
«Браво, раббі! Браво!».
І невдовзі на волю вийшов Шнеур Залман.

21

Тижнями Давид з Лілова постився й мучив тіло,
Щоб досконалим стати.
Та ось прочув подвижник: є цадик,
Що вмiє зціляти душу.
Став Давид перед чудотворцем.
Усім потиснув руку раббі Елімелех³²
І тільки обійшов Давида.
«Наставник, мабуть, інше щось дасть мені», -
Подумав і прийшов удруге.
Але й удруге було те ж.
Хотів вертатися додому,
Та гору все ж взяла цікавість.
Став під вікном Давид і слуха,
Як цадик напучує громаду:

30 Шнеур Залман із Ляд (1745-1812) – засновник Хабаду (від перших івритських слів: хохма(мудрість), біна (розуміння), даат (знання). Кілька разів сидів у тюрмі. Уклав особливу версію сидуру (традиційного молитовника і зводу релігійного законодавства) «Шульхан арух гарав» («Накритий стіл рабина»). Основи вчення в трактаті «Танья» («Учили...»), котрий і досьогодні є основою хабадського канону.

31 Мітнагдім (івритське – супротивник) – ідейні вороги хасидів у Східній Європі. Найзатятіше протиборство відбувалося на території сучасних Литви й Білорусії. Так що слова «литвак» і «мітнагед» практично означали одне й те ж.

32 Елімелех (Ліпман) з Лізенська (1717-1786) – молодший брат Зусі. За внесок у розвиток хасидизму його прирівнювали до самого Бешта. Трактат «Ноам Елімелех» («Приязнь Елімелеха») став священною книгою, яку й сьогодні хасиди кладуть під подушку і хворим і породільницям.

«Інколи до мене йдуть також і ті,
Хто не зна постам угаву,
І просять звести на них дух святості.
Мовляв, для досконалості тільки цього бракує.
Не знають безумці, що все це – краплина в морі,
Як не присвячено Всевишньому».
Як розійшлися всі, ввійшов Давид в господу
І завмер од страху на порозі.
«Бласловенний будь, Давиде!»-
Обняв цадик прибульця і посадовив за стіл.
«Тату, – не стримавсь син, – це ж той чоловік,
На якого ти двічі не звернув увагу».
«Що ти, синку? Це ж гість наш дорогий Давид!»
І раббі став частувать Давида.

22

Знаний у Козницях багатій і скупердяй
Прийшов до раббі Ізраеля³³ за порадою.
А той, наче мішком, накрив прибульця:
«А що, добродію, їсте ви?»
«Не надаю ваги я їжі, раббі.
Важливіші для мене справи...»
«А все ж?»- допитувавсь цадик.
«Із сіллю хліб та ще вода».
«Ти з глузду з'їхав, чоловіче!
Сьогодні ж приймись за м'ясо, яйця, мед.
Поклянись, що все те буде на твоїм столі».
І раббі не починав розмову про те,
Із чим прийшов до нього гість,
Доки не поклявсь той привселюдно.
Як багатій переступив поріг господи,
Здивовані хасиди кинулись до раббі:
«Оце й усе, що має скупердяй робить?
Не дбать про бідних, а тільки самому їсти
Все те, що нам й у снах не снилось?»
«Допоки багатій не перейде на м'ясо,
Не зрозуміє він, що бідному потрібен хліб.
Адже, як вдовольня його те, що сьогодні їсть,
То скупердяй гадає, що для їжі бідному
Придатне буде навіть і каміння».

23

Іще не був хасидом Мордехай³⁴
Ще не здогадувавсь якої заживе він слави,
Коли казатимуть про нього, вже як раббі,

33 Ізраель із Козниць (1736-1815) – знаменитий проповідник і чудотворець, благословення якого просили не тільки юдеї, а й польські аристократии. Автор численних праць, присвячених законодавству.

34 Мордехай із Несхіжа (1742-1800) – спочатку рабин в Галіції, а потім у Несхіжі. Набув такої слави чудотворця, що невдовзі припинив свою практику. Всі, хто знав раббі Мордехая, говорили, що в ньому втілена душа пророка Шмуеля (Самуїла). Він віддавав перевагу практичним справам, стояв на чолі групи хасидів, котрі підтримували громаду в Землі Ізраїлю. Вчення раббі Мордехая зібрано в трактаті тлумачень Тори «Рішфей еш» («Іскри вогню»), а чимало його висловлювань вміщено в книзі «Коль сімха» («Голос радості») Сімхи Буніма.

Що з ним навчання й молитви, їжа та сон –
Це щось єдине, бо тільки так душа
Може дійти до джерела свого.
Ні, був Мордехай тоді звичайним торгівцем.
Їздив по селах і містечках із дрібним товаром.
Сім'ю цим годував та відкладав дещицю на етрог³⁵,
Без чого важко уявить собі Суккот.
Ось і тепер їде у місто Мордехай із наміром одним –
Купить етрог там щонайкращий.
Співа пісні в погожу осінню днину
І птаство начебто підспівує йому.
Та раптом що це? Неподалік хтось плаче?...
Так воно і є: за рогом чоловіка бачить Мордехай:
Стоїть навколішки той і плаче над конем.
Злізає з воза торгівець, розв'язує капшук
І, не питаючи, що сталось, віддає усе, що мав,
Та й поверта свого коня додому.
А по дорозі так виправдовує себе:
«Яка різниця поміж тим, що всі казатимуть
Благословення над етрогом,
А я над мертвим конем сказав його».
Не думав доти торгівець про всякі там дива,
Та як в господу увійшов, повірив:
Стояв і золотом переливався такий етрог,
Що тільки в снах і міг приснитися.
«Спасибі, друзі!»- тільки й сказав,
Бо не в чудеса, а в дружбу вірив.

24

«Йоселе, а чи дививсь сьогодні ти на небо?»-
Питає раббі Нахман³⁶ учня.
«Ні, ребе. Ніколи. Яюсь іншим разом...»
«Послухай, голубе, але ж оцю мелодію небес,
Відлиту в кольори та їх відтінки,
Ти завтра, певен, не побачиш.
Усе ж минає на цім світі...
Треба жити в гармонії з сьогодні.
Кожен день має свої думки, слова і вчинки».

25

Велике горе в раббі Нахмана:
Помер нежданно син – його відрода і надія.
Як це в юдеїв ведеться споконвіку,
Прийшли хасиди посидіть і розрадить вчителя.
Переступили поріг світлиці і злякались виду раббі:
Такий він був страшний у горі.

³⁵ Етрог – плід, що нагадує велику цитрину.

³⁶ Раббі Нахман з Брацлава (1772-1810) – правнук Бааль Шем Това. Адмор, котрий створив Брацлавську віть хасидизму і лишив після себе численних послідовників. Його могилу в Умані щороку відвідують тисячі юдеїв з усього світу. Книги раббі Нахмана «Лікутей Могаран» («Зібрання повчань учителя нашого, р.Нахмана»), «Сефер га-мідот» («Книга якостей»), «Сіпурей Маасійот» («Казкові історії») та інші складені за розрізненими записами р.Натана. Двічі на прохання раббі учні палили вже підготовлені до друку рукописи, від яких лишилися тільки назви.

І тут же вискочили з дому,
Аби словами втіхи не додавать ще більших мук.
А коли знову завітали, сказав їм раббі:
«Якби ви вчора не втекли, я б розповів вам дещо».
І вчитель почав урок, що звався «Сад душі»:
«Ніщо не завдає такого збитку, як смуток.
Усупереч радить, ти відчуваєш розпач.
Що тоді робить? Звернутися в минуле
І віднайти там радість, щоб врешті-решт
Вона в сьогодні повернулась.
Важко бути наодинці і розмовляти з Богом,
Якщо ти в смутку. Ти наче скаржишся на нього,
Що Він щось не додав тобі.
Тож уникайте смутку.
Від нього всі прикрощі й хвороби навіть».

26

Був грішником той чоловік.
Всі знали про це й обходили десятою дорогою,
Аби не слухать безбожні теревені.
Та грішник не переймався цим,
Бо мав за співрозмовника не когось там з хасидів,
А самого раббі Якова³⁷.
«Дивина та й годі! – знизували плечима учні.-
Раббі, котрому досить лише поглянуть на обличчя,
Щоб знать усе про чоловіка, начебто не поміча,
Що має справу з грішником...»
А якщо бачить, хто перед ним,
То нащо бесіду заводить?»
«Дивуєтесь? – цадик на те.-
Про грішника я знаю не менше, аніж ви.
Але ж відомо вам, як полюблюю я веселість.
А він же на відміну декого із вас –
Завжди щасливий і веселий в гріху своєму.
І хоче вірте, хоче ні, –
Мене теж переповня його веселість.
Та й, зрештою, грішник, що знає про свій гріх,
Мені миліш, ніж праведник, що сам себе так називає.
А є ж спосеред них і грішники,
Про яких мудреці наші казали:
«Навіть перед брамою пекла не каються такі.
Гадають, що їх введуть туди,
Щоб викупить чужі гріховні душі».

27

Зібралися у Львові цадики
І гудить почали сучасну молодь:
Мовляв, і одяг у неї надто короткий...

³⁷Яков Іцхак із Любліна (1745-1815) – провидець, який мав величезний вплив на становлення хасидизму. Майже всі цадики Польщі й Галичини наступного за ним покоління були його учнями. Це про нього Великий Магід сказав: «Така душа не спускалася у світ з часу пророків».

І до бороди та пейсів неохоча...
А там, дивись, і в синагогу не загониш.
Якщо нічого не робить,
То скоро розпушта ця
Розвалить віри нашої основи.
Ні, якомога швидше треба
Знешкодити цю новоявлену заразу..
Позбавить змоги звертатися в наш суд.
Ні словом не обмовився лиш раббі Вольф³⁸.
«А ти що скажеш?»- звернулися до мовчуна.
«Невже ви й справді гадаєте,
Що я люблю вас більше, аніж їх?»-
Тільки й відповів їм раббі.
Та й цього стачило, щоб припинилися розмови

28

*У Вільні,городі преславнім,
Оце случилось недавно...*
Тарас Шевченко

Чле требабути ангелом,щоб стати святим
Альберт Швейцер

Холера нещадно косить люд у Вільні.
Молитвами й постами, напучують рабини,
Ми випросимо в Бога порятунок.
Може, сьогодні, в Йом Кіпур³⁹,
Всевишній відведе це лихо.
Хто самотужки, хто з поміччю здоровших
Бредуть юдеї у Велику синагогу.
Недужим голосом кожен чита «Чисту молитву» –
Начебто розмову щиру веде із самим Всевишнім.
Час уже й виносить із Святої шафи
Сувій Тори, аби почати «Коль нідрей»⁴⁰.
Але чомусь не видно рабі Ізраеля...⁴¹
Було таке із ним.
Розказують: позаторік,
Не діждавшись рабі, молодиця
Змушена була покинуть синагогу,
Бо ж немовля одніське вдома і, мабуть, і плаче.
Вбіга в господу. Але що це? Долина не плач, а...сміх.

38 Зеєв Вольф із Збаража (помер 1822 р.) – один із п'яти синів магіда Єхієля із Злочева, прозваний «П'ятьма книгами Тори». Його вчення викладено в «Разін де-Орайта» («Таємниці Тори»), «Тіф'ерет Цві Зеєв» («Краса Цві Зеєва»).

39 Йом Кіпур (Судний день) – найважливіший день в юдейській традиції. День посту та молитов каяття й прощення. Того дня Всевишній визначає долю людини.

40 Коль нідрей – молитва, суть якої в тому, що, коли хто-небудь словами чи справами робить щось несумісне з юдаїзмом, усі мають знати, що це не відповідає його справжнім намірам, а сказано чи зроблено тільки для годиться. Молитва з чудовою мелодією, мабуть, виникла в часи інквізиції в Іспанії в середовищі тих, хто зі страху бути спаленим на кострищі, змушений був перейти в християнство.

41 Рабі Ізраель Салантер (1810-1883) ще за життя став святим серед юдеїв Вільно. Він поклав початок рухові «Мусар» («Мораль»), взявши за основу етичні принципи юдаїзму. Одним з проявів цього є відмова рабі очолити щойно створене царськими властями училище рабинів у Відні, яке мало діяти згідно з циркулярами міністерства освіти. Щоб бути незалежним, рабі не спокусився навіть на платню, що в кілька разів перевищувала його заробіток у ешиві.

І бачить: рабі Ізраель чукає малятко:
«Поспішав на службу, та почув плач
І от без дозволу сиджу з цим ангелочком...»
«...А що як рабі знесли холера? -
Написано в очах юдеїв.-
Він хоч і ближч до Бога, та все ж тільки людина...»
Аж ось нарешті з'явився рабі.
Зійшов на поміст, сумнавим поглядом
Обводить свою паству, та почина не з того,
Що так вона чекає, а з того,
Що не прописано в жоднім Сидурі⁴²:
«Бачу: не слухаєте мене ви, любі...
Просив же вас на якийсь час забути
Молитви і піст. Ви ж так знесли себе,
Що вже не годні до пуття поговорити з Богом.
Забули, певне, що поки ми живі,
Душа наша – в здоровім тілі.
Отож, аби не посиротить громаду,
Благаю вас супроти всіх приписів: їжте і пийте.
Сьогодні так вам велить Всевишній...»
Рабі прочитав молитву над трунком та їством.
І привселюдно почав їсти і пити..

P.S.

Того 1848 року своїм прикладом рабі Ізраель Салантер, хоч і викликав невдоволення інших рабинів, урятував паству од неминучої смерті.

29

У Кременці це сталося.
Чекали рабі Аврагама⁴³ в гості.
І ось уже вітає цадика громада.
А він словес медових начебто й не чує
І тільки й дивиться на гору,
До якої, наче до матері дитина, притулилось місто.
«Ти що, – не стримавсь котрийсь із мудрагелів,-
Гори не бачив зроду?»
«Та ні, – озвався Аврагам. – Дивуюсь,
Що пригоршня землі, як оце ти,
Так возвеличує себе, що може й справді
Перетворитися на гору».

30

Ніякий ще не рабі і не цадик тим паче,
А просто Мордехай⁴⁴. Їздить по селах і торгує.
І цим трима родину чималеньку.
А ще од виручки потроху одклада на те,
Без чого Суккот – не свято.
І ось він по дорозі до мети.

⁴² Сидур – молитовник

⁴³ Аврагам Ангел (1741-1776) – син Великого Магіда. Автор трактату «Хесед ле-Аврагам» («Милість Аврагама»)

⁴⁴ Мордехай із Несхіжа (1742-1800) – вірний учень рабі Міхла із Злочева. Знаний своєю допомогою бідним і хворим. Його вчення згодом було зібрано в книзі «Рішфей еш» («Вогняні іскри»).

Заплющить очі і начебто трима в руках
«Плід дерева прекрасного»,
Як Тора назвала те, що на цитрину схоже.
Та що це? Долинає плач...
Розглянувсь Мордехай і бачить селяка.
Навколішки схилився той над конячиною.
«Візьми, що маю... На нового, гадаю, стачить»,-
Простягує юдей капшук з грошима.
Поверта додому Мордехай і начебто сповідується Богу:
«Яка різниця? Усі казатимуть благословення над етрогом,
Я ж над конем уже його сказав...»
І чи почув Господь ту сповідь,
Чи й справді ще не перевелись дива на світі,
Аби добро винагороду гідну мало,
Вернувсь додому Мордехай і в світлиці бачить...
Етрог, який і в снах йому не снівся.

ОПЕРНИЙ ГЕНІЙ З УКРАЇНИ

Соломон Хромченко

Коли вперше почула голос оперного співака Гургена Овсепяна, подумала, а яким же талантом, голосом, здібностями педагога і людяністю мав володіти його вчитель?! І зрозуміла: він повинен бути генієм. Геній Соломон Хромченко. Ось як правдиво, але як невинувато мало, пише про Соломона Хромченка Вікіпедія: Соломон Маркович Хромченко радянський співак і педагог, володар ліричного тенора. Народився Соломон Хромченко 21 листопада (4 грудня) 1907 року в Златополі Київської губернії. У дитячі роки був півчим в Одеському синагогальному хорі. У 1927-1929 роках навчався в Київській музичній профшколі (нині Київський музичний технікум).

У 1932 році закінчив Київський вищий музично-драматичний інститут ім. М. В. Лисенка (тепер Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого) по класу співу у М. М. Енгель-Крона. У 1935 році закінчив аспірантуру Московської консерваторії (керівник К. М. Дорліак). У 1934-1956 роках Хромченко – соліст Великого театру. З 1961 року – викладач Московського музично-педагогічного інституту ім. Гнесіних (з 1974 року – доцент, з 1982 – професор) У виконанні Соломона Хромченка звучали арії та романси М. І. Глінки, П. І. Чайковського, С. В. Рахманінова, твори Р. Шумана, Ф. Ліста, Ф. Мендельсона, Й. Брамса, неаполітанські та єврейські народні пісні. Ось і все. Така б інформація і залишилися в мені про Соломона Хромченка якби не щаслива зустріч з чарівною жінкою зі світу музики і роду Хромченків – педагогом і наставником Анною Грандель та прекрасно написаною книгою сином співака, Матвієм, «Соліст Большого театру», яка вийшла друком два роки тому. Її презентація, за ініціативи пані Анни, відбулася в Єрусалимі та інших містах Ізраїлю, куди 1991 році Соломон Хромченко репатріювався і де продовжив повноцінну концертну та педагогічну діяльність на посаді професора Єрусалимської музичної академії імені Рубіна.

На вечорах-презентаціях для справжніх гурманів оперного мистецтва звучали твори у виконанні єрусалимської оперної співачки українського походження Світлани Бендикової і голос самого генія. І це так, адже ім'я Соломона Хромченка внесено до списку «Сто геніїв України», чого, між іншим, не зробила

сучасна Росія, нащадок Радянського Союзу, де співак майже двадцять років був солістом найпрестижнішого оперного театру Радянського Союзу і Європи і куди повернувся у 2000 році знову, де й помер за два роки по тому.

А почалося все з містечка, яке на початку минулого століття було провінційним культурним центром України. Втім, не така вже й провінція, отой Златопіль. У 18-19 століттях Златопіль вважався значним культурним та торговим центром півдня Київської губернії, де переважно жили євреї. За даними Військово-статистичного огляду у Златополі був один з найкращих кінних заводів, а торгівля тут була розвинена краще, ніж у будь-якому іншому місці губернії. Через тиждень у Златополі відбувались ярмарки. Тут існували великий ставок, 6 водяних і 3 вітряних млинів, велике кам'яне приміщення дворянського училища, гімназії, приходське училище, економна лікарня, аптека, екіпажна фабрика, винокурня, броварня, медоварний і воскобійний заводи, 15 заїжджих дворів, 8 кам'яних та 25 дерев'яних крамниць. За даними польських джерел, у 1894 році у Златополі були також приватна жіноча школа, синагога, 4 єврейські молитовні будинки, поштова станція, єврейський шпиталь, 3 тютюнові фабрики, фабрика возів, паровий круп'яний млин, метеостанція. На межі століть у будинку по вулиці Шолом-Алейхема, 17 розташовувався театр. У тамтешньому приватному помешканні досі є театральна вивіска з написом

«Вхід». В такій атмосфері Златополя народився майбутній оперний співак Соломон Хромченко. Ось як пише у книзі про батька син Соломона Хромченка Матвій. «Аби на світ божий з'явився мій батько, доля об'єднала два роди Хромченків та Лисянських, які мешкали на одній вулиці». Дід Матвій тримав млин і любив музику. В їхній родині завжди звучала музика, тут грали місцеві і заїжджі музики.

Після 1917 року і єврейських погромів родина Хромченків переїхала до Одеси, де Соломон співав у хорі, навчався музики. Потім був Київ, робота солістом на Всеукраїнському радіоцентрі, навчання, успішний захист диплому і, як відмінника навчання, Соломона Хромченка відправили стипендіатом до московської консерваторії. Це був 1932 рік, а вже в 1934 році Соломон Хромченко починає стажування в оперній групі театру. А ще за рік переходить до основного складу театру і стає солістом. Почалися перші великі спектаклі та ролі. Ось уривок з книги у моєму вільному перекладі: «Тут почався найщасливіший період його життя, збулося те, про що мріялося: він – соліст Великого!»

Він співає сольні концерти в кращих залах Москви, Ленінграда, Києва, Мінська! І поза сценою все чудово: налагоджений побут, відпустка з сім'єю в кримських санаторіях або в будинку відпочинку театру «Поленово» на березі Оки, знайомства з цікавими людьми, дружби з якими не поривав до останніх років. Почавши заспівувачем («Євгеній Онєгін», за лаштунками) та Волхва («Садко»), без прізвища на афіші, незабаром стажист виходить на сцену Філії в трьох прохідних, але вже афішних партіях: заспівувач («Русалка»), Гастон («Травіата»), Борса («Ріголетто»), завершивши перші півроку, в травні 1935, цілком помітним для слухача і критиків Філіпетто («Чотири деспота»). Це був перший успіх.

Соломон Хромченко брав участь і в концертах на фронтах Другої світової війни для воїнів. Ось як він згадує один з епізодів ще на початку війни. Відбув на фронт з однією з перших концертних бригад. Виступаючи в Гомелі, який уже взяла гітлерівська армія в кільце, потрапили під бомбування. Артисти

ховалися в підвалі будинку, в нього влучила бомба, він звалився, заваливши вихід. А вирвавшись з Гомеля, бригада їздила по білоруських лісах, де одного разу потрапила в розташування танкової дивізії. Потім виступали у кіннотників, піхотинців, саперів і мало не загинули, натикнувшись на наш винищувальний загін, який прийняв артистів за диверсантів. За роки війни Соломон Хромченко брав участь в тисячі таких концертів. Зазначу, що лише Великий театр мав 16 таких бригад, які в ті роки дали майже дві тисячі концертів. Про це йдеться у роботах старшого наукового співробітника музею Великого театру Людмили Рібакової. По війні знову був Великий і сотні ролей, в яких звучав чарівний голос Соломона Хромченка. По завершенні оперної кар'єри він викладав вокал у Московському музично-педагогічному інституті імені Гнесіних. А потім, мені здається, Соломона Хромченка покликала історична батьківщина, Земля Обітована, куди він приїхав у 1991 році і де прожив майже 10 років. Працював, виховував, навчав учнів у Музичній академії імені Рубіна. Тут, в Єрусалимі, знайшов друзів і родичів, ходив вулицями древнього і молодого Єрусалима, насолоджувався успіхами і розчаровувався невдачами учнів, згадував минуле, дитинство в далекій благословенній землі українській, заспівані опери, писав листи учням в різних країнах світу. А вони відповідали йому подякою, своїми творчими успіхами і вже своїми учнями, яким теж передавали все краще, що дісталось їм від генія оперної сцени Соломона Хромченка.

Книга Матвія Хромченка це не лише книга про батька, який прожив 95 років, але і про трудівника опери, пропагандиста єврейської пісні. Як пише в одному з розділів автор, таке благополуччя Соломону Хромченку створювала дружина Сицилія Аврих-Хромченко, яка говорила і вимагала від усіх підпорядкувати своє життя і поведінку під режим співака: він завжди має бути в голосі.

І він був у голосі: великий тенор Соломона Хромченка звучав і в 95 років. І продовжує звучати в його учнях, нащадках. Для нас, слухачів і шанувальників оперного мистецтва.

ПРИТЧА

В одній східній державі правив сумний падішах. Він був красивим і багатим, жив у величезному, оточеному садами палаці, у його гаремі утримувалось триста прекрасних жінок. Але він не був щасливим. Весь час йому здавалось, що наложниці милі з ним лише тому, що він багатий та вельможний, а йому хотілось справжнього кохання.

І ось одного разу він викликав начальника своєї таємної служби і наказав знайти і привести йому трьох підлеглих, які жили в любові і щасті. Наказ падішаха був виконаний. Через день йому доставили трьох чоловіків, про яких усюди в окрузі говорили, як про щасливих людей. Коли вони стали перед очима Світлішого, його здивуванні не було межі. Бо один з них був сліпий, другий – без рук, третій – маленький на зріст і горбатий. Всі вони, судячи по одягу, були бідні.

Падішах сидів на троні, дивився на них та міркував. Потім підкликав до себе начальника таємної служби. Той підійшов і вклонився в шанобливому поклоні.

– Кого ти привів до мене? – сердито прошепотів падішах. – Як ці люди можуть бути щасливими?

Про них іде поголос по всьому Магрибу, о Світліший, хай дні твої будуть усипані пелюстками троянд, – відповів той. – Ми перевірили. У кожного з них по семеро дітей, і ніхто ніколи не чув, щоб їх жінки скаржились.

І тоді падішах вирішив сам поговорити з ними.

– Скажи мені, – звернувся він до сліпого, – у чому секрет твого щастя?

– У коханні, – відповів той.

– Але як ти можеш говорити про кохання, якщо ти кохану не бачиш?

– Це не обов'язково, адже мої руки кажуть мені більше, ніж дві дюжини очей. Я ніжно глажу її, і знаю кожну клітину її тіла. Мій батько вчив мене, що руками чоловік може

зробити жінці все, що вона побажає, якщо ці руки від промінюють ніжність.

– Добре, – сказав падішах, – але як поясниш ти, безрукий, секрет свого щастя? Адже ти не можеш приголубити свою дружину!

– Мати руки, звичайно, дуже важливо, – відповів другий, – але слово важливіше. Я вмю красиво говорити і кожен вечір, коли ми з дружиною залишаємося одні, я розповідаю їй, як вона прекрасна, читаю їй вірші і співаю пісні про любов. Коли ми кохаємо один одного, я шепочу їй ласкаві слова, і вони замінюють мої руки. Найголовніше для жінки – це ласкаве слово.

– Але я не можу повірити, що така потворна людина, як ти, горбань, – сказав потім падішах, звертаючись до третього чоловіка, – може бути коханим і щасливим! Що твоя дружина бачить у тобі?

– Пробач, о Світліший, але в мене не одна, а чотири дружини, і всі вони щасливі.

– Чотири?! – вигукнув падішах. – І всі вони щасливі?

– Так, о Світліший, хай будуть дні твої солодші меду, бо Всевишній дав мені очі, язик і руки, щоб зробити щасливою будь яку з жінок. Коли я дивлюсь на них закохано, говорю їм ласкаві слова і ніжно глажу їх шкіру, вони у блаженстві забувають про всю мою потворність. Любов – це дар богів, і вони щедро обдаровують ним кожну, без винятку, людину. І кожен, хто навчився плекати це благо, збере щедрий урожай щастя. А хто ні – погне самотність.

Падішах замислився. Потім сказав:

– Я хочу віддячити вас за те, що ви поділились зі мною рецептом вашого щастя. Як я розумію, всі ви бідні, а я можу дати вам і вашим сім'ям багатство. Просіть, що побажаєте.

– Дякую Світліший, – сказав сліпий. – Але мені нічого не потрібно. Хіба що накажи виготовити для мене зручний і міцний посох,

щоб я міг ходити на базар. У моєї дружини не завжди є час і сили для цього. Без посоху мені не обійтись.

– Було б здорово, якби ти, о Світліший, наказав пошити мені м'які чоботи, – сказав безрукий. – Бо мої, як ти бачиш, зроблені з грубої шкіри, і моїй дружині важко одягати їх на мене вранці і знімати вечорами. Мені хотілося б полегшити її працю.

– А мені б у господарстві віслук був би у нагоді, – промовив горбатий. – Мій вже старий та лінивий. Без віслюка мені важко допомагати дружині.

– Добре, – відповів на це падішах, – ви отримаєте те, що просили. Але чому, заради Всевишнього, ви не просите обдарувати вас золотом і сріблом, справжніми багатствами? Адже я можу це зробити.

– Дозволь мені відповісти за всіх, о Повелитель землі і небес. Ми – щасливі! У нас є люблячі дружини і добрі прекрасні діти. Все, що ми маємо, зароблено спільною працею. Ця

праця робить нас ще ближче, а наші сім'ї ще міцніше. Багатство, якщо воно не зароблено чесною працею, нікого не може зробити щасливим. Навпаки, воно внесе в наше життя заздрість, жадібність і лінощі. Ми будемо думати про те, щоб ніхто не вкрав у нас золото і срібло, і тоді не залишиться часу, щоб сказати своїй коханій, як вона прекрасна. Ми дякуємо тебе за милість і просимо повернутись до наших сімей.

Падішах виконав їх побажання і відпустив усіх трьох з миром. Потім він думав три дні і три ночі. Після чого закликав у свою опочивальню найхолоднішу і непокірнішу наложницю. І тієї ночі він говорив їй ласкаві слова і гладив руками її тіло, і пестив, і приголублював... І побачив, що істинно радили йому ті троє. Бо те, що він отримав натомість, було дорожче золота і срібла, солодше страв заморських і яскравіше сонця.

І став він найщасливішим падішахом у світі.

(Автор - письменник, дипломат).

Давид Левін у вільних перекладах

ЗАВМЕРЛИ В СУТІНКАХ ГАЇ

(вільний переклад вірша Давида Левіна)

Завмерли в сутінках гаї,
Прозорість кличе, манить, лине...
Про тебе думи всі мої,
Моя лебідонько єдина.
Ось, захід сонця зчервонів,
Розтали звуки в тиші повній,
Прийдешній день почав свій спів,
З'єднавши з місяцем долоні.
І сперлось небо на сосну,
Зімкнули крони в поміч сестри,
Здалось мені, чи то зі сну –
Казкова дійсність душу пестить?
Чи я тебе собі наснив
В цю ніч, що вже набрала силу?
Увійдем вдвох в країну див,
Моя хороша, люба, мила.

ЗНОВУ СЕРПЕНЬ...

(вільний переклад вірша Давида Левіна)

Знову серпень ввійшов чудернацький,
Вабить вранішня вглиб прохолода,
Чи злякали ми літо зненацька,
Чи цей серпень – для душ нагорода.

Раптом вітер влетить очманілий,
Ніби гном кликне в казку чудову,
Де цілюються листя сп'янілі
Десь за вікнами... знову і знову.

Пер. В. Чайковської

ПОВЕРНЕННЯ

Веніамін Білявський (1949, м. Слов'янськ, Донецької обл.). Письменник, перекладач. У 1971 р. закінчив математичний факультет Донецького державного університету. Працював науковим співробітником, редактором газети, директором видавництва. Друкувався в журналах «Четыре сантиметра Луны», «Крещатик», «Донбас – арена війни». Автор поетичних книг «Монолог мима» (2001), «Старые снимки» (2008), «Сто зеркал» (2015). З 2014 року жив у Києві. У 2016 р. переїхав до м. Нагарія (Ізраїль).

1.

Зв'язок з дитинством обірвався кілька років тому, після наглої смерті його матері. Проживши під її надійним крилом майже до своїх сорока, він внутрішньо залишався хлоп'ям, вибагливим та себелюбним. Постійне піклування паралізувало його волю, і не те, що б він підкорився, проте звикся, скулився, згорнувся калачиком під затишним материнським крилом й сумирно проспав своє змузніння, той мент, що настає у кожного юнака майже одночасно з першим волоссям на губах.

Все стало іншим, коли мама раптом щезла, назавжди. Такого підступного ляпасу від життя він не чекав. З того часу його не залишало гнітюче почуття ошуканої дитини, немов на новий рік замість іграшкового автомобіля, що був обіцяний заздалегідь, він отримав дитячий конструктор і не знає, як до нього підступитися, витягти з нього радість творення — не навчили, нажаль, як не крути.

Зненацька ставши сиротою, Валера на всіх образився за суцільне зневажання своєю особою, опустився до повного зовнішнього занехаяння, навіть вмивався тепер вкрай рідко. Постійної роботи не мав — було сторожував десь або гендлював на базарі, а зараз і це кинув, дякувати Богові, від матері лишилася квартира — здавав її, за рахунок цього й жив по сьогодні. І падав він на саме дно, й лише спадкова інтелігентність не відпускала його у вільне плавання по підвалах і звалищах, хоч зовні його вже було важко відрізнити від вуличного безпритульного люду.

Так би й минуло його життя брижею на тихої поверхні ставка. Без міцної чоловічої дружби, без кохання. Хоча одного разу, якось, хтозна коли і в нього було кохання. І все було тоді — й безсонні ночі, й мінливість настрою від ейфорії до відчаю, навіть думки про самогубство. Відчай його ускладнювався тим, що об'єкт його обожнювання був абсолютно до нього байдужий. Більш того, природою своєю відкидав будь-яку можливість зближення. Валера розумом це осягав, але душа його жадала з останніх сил неможливого і майже згасала. Що стосується об'єкту його обожнювання, то він байдуже дивився на нього з стародавнього портрета невідомого майстра в місцевій картинній галереї, куди хлопець потрапив з мамою на початку учбового року.

Пізніше він такі очі побачив тільки у ренуарівських жінок. Валера тікав з уроків й годинами простоював перед портретом. Розмовляв, ділився найпотаємнішим, й нічого йому не було потрібно від Неї, крім простого щастя бути поруч. Можливо, його життя вже набуло певного напрямку з тої його неможливої закоханості.

Потім, якось непомітно, все пішло як годиться, тільки в душі хлопчика лишилася велика порожнеча, провалля, в яке він падав усе своє життя, не знаходячи ніде ґрунту.

2.

В один з перших теплих днів весни, у день свого сорокаріччя, Валера вибрався, нарешті, зі свого барлогу, довго й без ніякої мети блукав містом, доки, несподівано для себе, не опинився біля книжкового супермаркету. Звично забіг на другий поверх книгарні і наткнувся на кіоск з біжутерією. Як тут все змінилося! Колись величезний двоповерховий велетень книгарні зараз скулився, сховався в куточку, в якому було лише три-чотири рядки полиць, повних звичайного книжкового сміття, до того ще й шалено дорогого. Весь інший простір, згідно закону ентропії, займали більш корисні населенню товари: праски, труси, намиста...

Намистами завідувало юне миле створіння, струнке й легковажне, як манекен у вітрині сусіднього бутіка. Валера точно проминув би її, якби не ця сердечна колотнеча, яку напевне спровокував його стрімкий біг сходами, але яку він однак пов'язав з цими великими очами — вони були так схожі на очі його першої коханої. Дівчина стояла біля стійки, ледь спираючись на неї, й дивилася крізь Валеру в якусь далечинь. Її замріяна напівпосмішка легким серпанком кружляла над ним, заповнюючи весь огром напівпорожнього приміщення. Зустрівшись з нею поглядом, він знітився й швидко сховався у звичний затишний світ книгарні, навіть книжку якусь купив. Виходив стрімголов, намагаючись не дивитися на дівчину, лише боковим зором зазначив, що вона досі так саме стояла, байдуже дивлячись у порожнечу.

Два дні Валера кружляв біля книгарні, боячись ще раз зустріти цей відсторонений погляд, потрапити у вир її усмішки... Але ось він знову злетів на другий поверх, і знову калатав двигун у грудях й перехоплювалося дихання, коли він зупинився біля кіоску. Не знаючи, що робити далі, він гупо закрив, розглядаючи якісь кільця на вертушці. Вам допомогти? Дівчина дивилася йому просто у вічі. М'якою, ніжною хвилею охопив його цей голос, проте усмішка її кудись зникла — безглузда відстороненість погляду не залишала надії утримати його на собі. Дякую, нічого... я, власне так, роздивляюсь... І він знову сховався в книгарні, довго прислухався до себе, перебираючи клавіші дивного відчуття тривоги, що він знову відчув біля кіоску... З уціненим томиком Сругацьких він прослизнув на сходи, ледь помітивши, що вона дивилася на нього й куточки її губ склалися у ледь помітну посмішку.

3.

Письмовий стіл, незвичний до ладу, вже два дні святкував своє відродження. Купи нечитаних газет і часописів були відправлені до лоджії, а книжки — на підлогу. Поверхня столу була приведена в бойову готовність: зі старого кухлю виставили свої голови загостренні олівці, кулькові ручки і навіть новенька металева лінійка вляглася чомусь поруч із стосом чистого паперу. За столом, запустивши пальці в борідку, закляк Валера. Лист паперу, що лежав перед ним, був заповнений рядками каліграфічно бездоганних знаків питання:

??

Дилема — майже гамлетівське to be or not to be — стояла перед його невидючим поглядом. Так, він сидів за столом, сумлінно намагаючись розібратися в сум'ятті своїх почуттів, розтлумачити собі їхні мотиви, розібратися у своїх страхах і знайти, нарешті, той стан спокою і невідання, в якому він проспав більшу частину свого життя. Однак його як і раніше оточувало й тримало бентежне почуття легкого стуку в грудях, цей майже неловимий погляд і паруюча усмішка. Я не хочу думати про неї, я забороняю тобі думати про неї! Проте спроба самоаналізу не вдавалася: Спробуй не думати про білу мавпу! Блок, треба поставити блок! Валера витяг старий касетник, поставив своїх улюблених бітлов і кімнату заповнили звуки «Yellow submarine». По стіні попливла тінь субмарини, і струнка дівчина зі знайомими очима дивилася крізь нього, підспівуючи бітлзам: «Yellow submarine, yellow submarine...»

4.

І він склав зброю. Поголився, прибрався, як міг, підновив свій гардероб — придбав у секонд-генді джинси й інший мотлох. Передчуваючи прийдешні витрати, з третьої спроби влаштувався до свого приятеля у крамницю нічним сторожем. Піднявши, таким чином, свій соціальний статус, він вирішив, нарешті, знову наблизитися до об'єкту, що займав його думки останні два місяці.

Весна завершувала своє коло і найкращий час було втрачено. На місто опустилася хмара тополиного пуху й підступно дратувала ніздрі, очі, вилиці. Валера йшов Центральною вулицею, урочисто-ніяково тримаючи в руках голландську бордову троянду на довгому стеблі.

Ішов пішки, не поспішаючи, відтягуючи хвилину, коли його доля потрапить до рук якоїсь дівчини, нав'язлива думка про яку зруйнувала, так би мовити, підґрунтя його колишнього існування. Внутрішній голос навіть зараз намагався застерегти Валеру, проте ноги продовжували свій рух у вибраному напрямку й троянда нахабно демонструвала, що він собі вже не належить.

Біля магазина Валера затримався не більш ніж на півгодини, потім зробив крок всередину, але не побіг, а став повільно підійматися, рахуючи сходинки. На тридцятій він вже побачив кіоск, що громадився над ним й неухильно наближався... Коли ж, нарешті, він зупинився біля прилавку і подивився на дівчину, він з жахом зрозумів, що нічого, абсолютно нічого до неї не відчуває. Лялькове обличчя, пасмо фарбованого волосся, що прилипло до чола, завелике підборіддя і безкінечно порожній погляд! Її підмінили! Це ж, напевно, її дурна сестра, сама ж вона кудись поїхала геть.

Кинута троянда залишилася самотньо лежати на лаві, Валера неуважно ходив сквером кованих фігур, намагаючись усвідомити, що трапилося. Не міг же він обманюватися такий тривалий час! Чари розвіялись, але йому було боляче розлучатися з ілюзією, що тривала так довго.

5.

Було ще кілька спроб знову знайти ту, колишню, той світлий хиткий образ, що жив у ньому, що повернув йому почуття закоханості, яке він пережив хлоп'ям. Повернути ту, заради якої він пішов на такі жертви. Нічого не допомагало. Навіть швидкий біг сходами не примушував більше калатати його серце. Сестра не повернулася! Божевільне, гірке розчарування охопило його. Він хотів кинути роботу, але було незручно перед приятелем. Це хоч якось тримало його на поверхні, але жив він знову, наче в воду опущений.

Одного разу, завертаючи з Головної площі до Кальміюса, Валера побачив поруч з комп'ютерним магазином вивіску: «Лавка художника». В дитинстві він вчився малювати, але ж це було так давно! Зайшов, і трохи знітився, розгубився від великої кількості фарб, пензлів, матеріалів. Від усього тут тхнуло теплом і самодостатністю, вітрини вабили наборами олівців, німецькою гуашшю, олійними фарбами, білилами... Полотна світилися ґрунтом і цнотливо просили позбавити їх незайманості.

6.

Нові метаморфози відбулися із письмовим столом. Тепер на ньому лежали щільний картон і коробки із фарбами, а кухля наповнилась безліччю білячих пензлів. Новенький мольберт окуповував найкраще місце в кімнаті. І якщо на письмовому папері у Валери нічого, крім знаків питання не було, тепер руки самі згадували контури предметів й облич, бігли полотном і лягали або великими мазками, або тонко і влучно передавали несподіваний погляд, раптовий жест, усмішку.

Такий повільний світла, ліній і фарб влилося до його життя, що він ледь не осліп, але німіючи від радості, продовжував, як у лихоманці, заповнювати полотна своїми нездійсненими мріями, надіями, болями. У кімнаті вже не вистачало місця для картин й ескізів, а він все писав і писав, забуваючи про сон і їжу. Що його штовхало, навіщо йому це було потрібно, він не питав себе, тому що прокидався для того, щоб схопитися за пензель, а лягав, коли вже сил не було навіть штани зняти.

Одного разу Валера весь день працював у якомусь напівсні, а ближче до півночі провалився в дрімоту.

Коли перші струмені осіннього сонця впали на мольберт, вони висвітлили струнку дівчину. Вона стояла у стійки, ледь спираючись на неї, і дивилася кудись удалечинь. Її замріяна усмішка легким серпанком струмилася над полотном і заповнювала собою весь світ.

СПИТАЙТЕ У АЛІКА

Я чув про нього ще до нашого знайомства. Редактор ізраїльського російськомовного радіо «РЕКА» розповіла мені про цікаву людину, яка ґрунтовно знає історію створення майже всіх українських та російських пісень, їх композиторів, поетів та виконавців. У нього величезна фонотека естрадних пісень, енциклопедичні знання у цій галузі, починаючи з тридцятих років минулого сторіччя. Коли треба з'ясувати деталі з історії появи якоїсь пісні, дають пораду:

Спитайте у Аліка.

При нагоді я познайомився з ним. Алік, Альберт Крейтор, розповів мені про себе. За його плечима школа у Львові, технічне училище та політехнічний інститут. Під час навчання у третьому класі середньої школи він займався у музичній студії з фаху акордеона. Та на жаль, особливих успіхів не досяг. Але захоплення піснями, яке було у нього з раннього дитинства, зміцнило напрям його пошуку. Унікальна пам'ять фіксувала усю інформацію на цю тему. Він не розлучався з думкою присвятити себе дослідженню пісенного жанру. Це стало його потребою. Він робив і продовжує робити це з такою любов'ю і так цілковито, що йому, гадаю, можуть позаздрити деякі професіонали.

У Ізраїль Алік приїхав разом з батьками у грудні 1990 року. Його шлях у країні мало чим відрізнявся від шляху ровесників, які прибули на хвилі дев'яностих: ульпан по вивченню іврита, різноманітна праця, не зв'язана з основним фахом, курси комп'ютерного креслення та курси по обслуговуванню персональних комп'ютерів.

Вже більш восьми років він працює у лабораторії по технічним перевіркам протипожежної сигналізації. Але й досі не на мить не втрачає інтересу до пошуків у величезному пісенному пласті. Коли він розповідає про композиторів, поетів та виконавців, особливо перших, відчувається, що кількість матеріалу переповнює його, а деякі подробиці, які йому відомі, навіть не пам'ятають самі автори.

Познайомившись з поетом Віктором Гіном, автором багатьох відомих пісень («Поговори со мною мама», «Дарите женщинам цветы», «Наливное яблоко» та інших), який проживає у Ізраїлі, Алік здивував його розповіддю про пісню, написану з лєнінградським композитором Вадимом Шаповаловим. І сам поет, і композитор цієї пісні не пам'ятали.

Він має хист золотошукача, який збирає дорогоцінні скарби з життя та діяльності композиторів, поетів та виконавців. У його бібліотеці чимале місце займають книги на цю тему. Він знає багато історій створення пісень. Наприклад, композитор Аркадій Островській разом з поетом Львом Ошаніним у 1962 році написали пісню «Пусть всегда будет солнце». В Ізраїлі вона багато років звучить на івриті. Більшість корінних жителів вважають, що пісня народи-

лась тут. Алік розповів справжню історію створення пісні. У відомій книзі Корнея Івановича Чуковського «От двух до пяти» є розповідь про хлопчика чотирьох років, який спитав маму, що визначає слово – «всегда»! Мати відповіла, що завжди є небо, завжди є сонце. Хлопчик почав стрибати і наспівувати:

Пусть всегда будет небо,
Пусть всегда будет солнце,
Пусть всегда будет мама,
Пусть всегда буду я.

У музичній редакції Всесоюзного радіо пісню сприйняли, як дитячу, та відмовились її виконувати. Все змінилось, коли Тамара Міансарова (Україна) у 1963 році на Третньому міжнародному фестивалі естрадної пісні у Сопоті розділила перше місце з французькою співачкою Симоною Ланглуа. Пісня стала гімном фестивалю.

Алік став майстром реставрації музичних матеріалів, які знаходяться на старих платівках, переводячи їх за допомогою цифрових технологій на сучасні носії.

У Ізраїлі у місті Міцпе-Рамон живе дочка відомого поета Михайла Йосиповича Рябініна (1931-1995), автора віршів багатьох популярних пісень :«Когда цвели сады», «Родительский дом», «Обручальное кольцо». У його дочки не було жодної пісні її батька. Алік зробив і передав їй чотири аудіо-диска з його піснями.

Якось Алік подзвонив мені і сказав, що в його фонотеці є пісня «Приворожила» у виконанні Юрія Гуляєва. Юрій на мій текст написав музику та вперше виконував пісню на одному з «Голубых огоньков». Я гадав, що вона загубилась десь у фондах Гостелерадіо. Алік записав її на диск і передав мені.

Він не втрачає енергію, спрямовану на збирання творчості українських та російських митців пісенного жанру. Кожне нове ім'я стає йому відоме. На протязі багатьох років Алік створює програми на радіо «РЕКА», в яких розповідає про невідомі сторінки з життя митців пісенного жанру. Після появи нового радіо «КАН-РЕКА» Алік продовжує співпрацю з музичною редакцією. У нічних ефірах за його участю виходять пізнавальні програми зв'язані з багатобарвною пісенною палітрою. Він виступає у клубах країни, де розповідає про життя і творчість відомих композиторів, поетів та виконавців.

У Аліка є свій відеоканал в інтернеті на ресурсі YouTube.

Ось його адреса: <https://www.youtube.com/channel/UC1BquKevc4w0GOoCEcsK5sw>

Всі матеріали та апаратура, якими він користується, знаходяться у маленькій кімнаті квартири, де він мешкає разом з батьками. Його надбанням користується багато людей. Діяльність Аліка потребує значних фінансових витрат, але кожному, хто до нього звертається, він з задоволенням дає інформацією, яка у нього є. Все це безкоштовно.

Я сподіваюсь, що знайдеться організація, або людина, які зможуть створити з безцінного музичного фонду Альберта Крейтора своєрідний осередок історії пісенної творчості, у якому професіонали та любителі знайдуть відповіді на питання, що їх цікавлять, та відчутти радість від несподіваного торкання до творчості своїх улюблених авторів.

ВАЛЕНТИНА КУПРІНА – СПРАВДІ НАРОДНА!

Серед новітніх дослідників історії становлення й розвитку українського естрадно-музичного мистецтва дедалі більше вкорінюється міф, що суто естрадні твори виконували й записували в студіях радіо та всесоюзної фірми грамплатівок «Мелодія» винятково представники оперного і камерного співу з їх академічно поставленими голосами, а національну поп-музику, мовляв, започаткували лише в 70-х роках у Вижниці ВІА «Смерічка» та в Чернівецькій обласній філармонії ВІА «Червона рута» завдяки незабутнім Володимиру Івасюку і Назарію Яремчуку, а також Софії Ротару і Василю Зінкевичу. Але ж це не зовсім так. До них були десятиліття, коли в суто естрадному і тільки в естрадному амплуа виступали Ельга Аренс, Микола Щукін, Майя Марковська, Леся Боровець, Надія Пащенко, Лідія Відаш та багато інших. А справжньою зіркою української естради 60-80 років була Валентина Купріна.

Представники середнього й старшого покоління, безсумнівно, ще пам'ятають хіти у виконанні Валентини Купріної «Червона троянда», «Квіти ромена», «Троянди на пероні», «Поїзд із Варшави», «Все при мені». Та ще понад двохсот пісень, більшість яких збереглися в «золотому фонді» фонотеки Укртелерадіо і ще тоді на вінілових платівках. Того періоду разом з нею радянську естраду прикрашали собою Ізабелла Юр'єва, Капітолїна Лазаренко, Гелена Великанова, Майя Кристалінська, Лідія Клемент, Лариса Мондрус, Тамара Міансарова, Едіта П'єха. До слова, з останньою, як і з зарубіжними зірками Міною й Далідою, Валентину Купріну ріднить тип низького голосу (контральто) – рухливий, лункий, унікального, тембру. Ловиш себе на думці, що, якби Валентин Купріна лишилася робити свою виконавську кар'єру в столиці тодішнього СРСР, де вона майже рік працювала штатною солісткою джаз-оркестру під керуванням Олега Лундстрема, то набула би всесоюзної слави. Між іншим, у історії цього славетного колективу українська співачка також лишила творчий слід, у чому можна переконатись, зайшовши на офіційний сайт Державного камерного оркестру джазової музики імені Олега Лундстрема: http://www.lundstrem-jazz.ru/hist_spisok/kuprina.php

Про той період творчості Валентина Іванівна згадує так: «Зі мною тоді працювали

квартет «Акорд», Валентина Дворянінова, а в складі оркестру були такі джазові авторитети, як Георгій Гаранян, Олексій Зубов, Костянтин Бахолдин, Володимир Чижик. Програму же ставив видатний театральний режисер Микола Акімов. Він же намалював ескізи моїх сценічних убрань. Дебютувала я на сцені московського театру "Ермітаж". Тоді й почала зростати моя популярність як естрадної й джазової співачки. Але, на жаль, хотілося на батьківщину, в Україну. Як не крути, а я – вихованка хору Верьовки, де як співачка «народного плану» пропрацювала п'ять років. Так що коріння моєї творчості – глибоко народні. Коли ж перебувала в Москві, у Києві саме був організований оркестр «Дніпро» під художнім керівництвом незабутнього Миколи Гринька, а музичним – не менш талановитого Ігоря Петренка. У цей колектив 1962 року мене й запросили солісткою. Так що я з радістю повернулася до Києва, у такий спосіб позбувшись від ностальгії за Україною».

* * *

...Багато поколінь країни СРСР, як одного разу сказав екс-президент України Віктор Ющенко, «зростали, як і я, на піснях Валентини Купріної». А народилася Валентина Іванівна Купріна за містичним збігом обставин саме в Міжнародний День музики – 1 жовтня 1934 р. Уперше побачила світ, відтак подала голос у селі Кочеток Чугуївського району Харківської області. У родині Фекли Федорівни (у дівочтві Мурашукова) і Івана Петровича Купріна. До народження Валентини в них знайшлися ще дітки – дівчинка і троє хлоп-

чиків, двоє з яких зовсім малими померли в лихоліття Голодомору.

Великий російський художник Ілля Рєпін у книзі «Далеке близьке», описуючи період свого життя з 1859 по 1861 роки, згадував: «Коли ми жили ще в Осинівці, часто у великі свята зі сходом сонця ходили з ненькою до Кочетка, верст за сім від будинку. Коли ми, здійнявшись, проходили через все місто й сонце починало вже припікати, то із задоволенням входили в кленовий густий ліс під Кочетком і встигали до початку благовісту». От у цьому самому Кочетку, в двох кілометрах від садиби Іллі Рєпіна, вперше побачила світ і опановувала його до 19 років Валя Купріна.

Як розповідає, «за порадою відомого київського джазового музиканта Юрія Братолобова (нині мешкає в США), на професійну естраду я потрапила після праці в славетному Державному народному хорі, до назви якого згодом додалися ще й такі титули, як «заслужений», «академічний», «національний». Головне ж, цей унікальний художній колектив носить ім'я його засновника – Григорія Гурійовича Верьовки, під чиїм началом мені випало щастя працювати як солістці. Навіть у цій якості здобула медаль переможниці конкурсу народного співу в Москві 1957 року.

А до того як успішно пройшла прослуховування для зарахування в штат хору, я закінчила Чугуєво-Бабчанський технікум лісового господарства і за призначенням працювала помічником лісничого в Кардашинському лісництві поблизу Голої Пристані на Херсонщині. Встигла там насаджати кілька сотень гектарів дерев усупереч назві цього містечка. На жаль, як дізналася кілька років тому зі ЗМІ, мало не половину «мого» лісового масиву знищила пожежа внаслідок людської небалості. А Природу люблю дотепер, вона додає мені сил жити, їй повіряю свої проблеми, з нею легше переживаю негаразди.

А негараздів цих на мою долю випадало чимало. Навіть уже тоді, коли стала визнаною, популярною артисткою. Вистояти в кризових ситуаціях допомагає правильне їх розуміння й прагнення подолати «життєвий негатив», сконцентрувавши увагу на позитивних моментах. Бо негативні, немов трясовина, здатні людину засмоктати, зробити розчарованою, невпевненою в своїх силах, злостивою, заздрісною. Все це – непродуктивні почуття, що заважають жити як їх володарям, так і оточенню. Нездарма одна із заповідей християнства (й юдаїзму – ред.) ставить під заборону ту ж таки заздрість. Підводить здоров'я?

Все одно не здавайтесь, боріться за себе, як мовиться, до останнього. Так, наслідки чорнобильської біди торкнулися багатьох з нас. Не минула вона й мене: довелося пережити операцію по видаленню щитовидної залози. А восени 2004 року, після мого ювілейного сольного концерту в столичному Будинку актора, вже вдома, тримаючи оберемок подарованих квітів, я раптом знепритомніла, – очевидно, через нервову напругу. Зламала шийку стегна. З таким діагнозом, знаю, в моєму віці існує загроза того, що людина вже не підводиться з ліжка. Однак я постановила собі: боротимусь! Мені поставили штучний суглоб. Це дуже дорога операція. Мій затятий шанувальник, тодішній мер Києва Олександр Омельченко виділив кошти на моє лікування, але вони чомусь «загубилися» по дорозі до мене. Довелося влізти в борги. Але світ не без добрих людей. Як чудово, коли людина має друзів і щирих доброзичливців! Спасибі всім благодійникам. Тоді я знову впевнилася, що людина, пам'ятаючи, що живе не в лісі, має прагнути до завоювання своєю працею і ставленням до людей їхню прихильність. Добро завжди віддячується. Тож не слід вірити дурному прислів'ю, мовляв, добро підлягає покаранню. Не дарма Ісус Христос заповідав нам золоте правило: поведітьесь з людьми так, як бажаєте, аби вони поводитися з вами. Цей принцип все ще діє.

Розрадою і підтримкою для мене є моя родина. Маю чоловіка, дочку, зятя, двох онуків. Чомусь вийшло так, що одержую невелику пенсію: її розмір такий же, як у більшості моїх співгромадян. Але я знаходжу сили не нарікати на державу. Бо це марна справа, як переконало життя в Україні. Довелося переглянути режим витрат. Перейти на «полегшене» харчування. Втішає думка, що для здоров'я це, мабуть, навіть корисніше. Зрештою, пам'ятаймо, що людина живе не для того, щоб їсти, а якраз навпаки – їсть, аби жити. А задля урізноманітнення життя необхідно не зосереджуватися на одному лише телевізорі з його «мільніми» серіалами та неприємними новинами про війну, злочинність, катастрофи та підвищення цін. Адже довкола так багато хорошого! Приміром, я й досі не відмовляюсь від участі в концертах, роботі журі музичних, поетичних конкурсів, намагаюсь бути активісткою Всеукраїнського жіночого товариства імені Олени Теліги. Нарешті, розучую нові пісні, почала їх створювати сама – на вірші Ліни Костенко, Івана Драча, Олени Теліги та власні. Кілька записала для фонду

Національного радіо разом з тріо «Либідь» на чолі з народною артисткою України Лідією Михайленко. А на ваше запитання, чому досі не маю почесного звання, відповім так. Видатна російська співачка Ізабелла Юр'єва з ініціативи Володимира Путіна стала «народною артисткою» аж 80-річною, не будучи до того «заслуженою». Себе ж втішаю надією, що так станеться і зі мною...».

Не сталося. Цього року Валентині Іванівні має виповнитися 83. Почесного звання з його пільгами вона так і не має. Хоч свого часу цю ситуацію намагалися виправити Борис Олійник, Дмитро Гнатюк, Валерія Заклунна, Діана Петриненко, Микола Рушковський... Ще 2004-го вони звернулися з листом до адміністрації президента України з вимогою «за особливі заслуги і вагомий внесок» Валентини Іванівни надати їй одразу звання «народної артистки України». Прецеденти траплялися і в нас: «народною», не маючи звання «заслуженої», за роль Проні Прокопівни у виставі режисера Віктора Шулакова «За двома зайцями» стала Тамара Яценко... Із клопотанням про присвоєння почесного звання Валентині Купріній від імені Національної спілки композиторів України до президента звертався і її голова, народний артист України Михайло Степаненко. З таким же результатом.

Хоч і точаться розмови про почесні звання як радянський анахронізм, але їх ніхто ще не відмінив і, здається, не збирається. Більш того, ними відзначено не лише справді талановитих митців, а й тих, хто не тільки не лишив сліду в національному мистецтві, а просто в ньому наслідив... Громадян інших країн, на відміну від Валентини Купріної, чиновники також не забули: народні артисти Росії Кіркоров, Басков, Малінін також є народними артистами України. Звісно, і в Росії не все гаразд зі справедливістю. Так, не мають офіційних відзнак і титулів непересічні співачки Валентина Пономарьова, Тетяна Анциферова... А в нашому випадку прикро не стільки щодо недооціненості владою основоположниці українського естрадно-вокального мистецтва, як пишуть у енциклопедіях про Валентину Купріну, а за державу прикро.

* * *

Валентина Купріна – самородок. Тільки аж у хорі Верьовки розпочалася її музична освіта: у процесі студійної роботи вона опанувала елементарну теорію музики, сольфеджіо. Пізніше довгі роки займалася вокалом у Алли Феодосіївни Дзюблик, учениці зна-

менитої Олени Олександрівни Муравйової, у якої своєю чергою навчалися, приміром, Іван Козловський, Зоя Гайдай, Лариса Руденко. Так що Купріна пройшла чудову співочу школу. Її голос професійно поставлений – рівний у всіх регістрах, витривалий, політний, зі здатністю звучати з різною динамікою: від потужного форте до лагідного, щемливого піано. Володіння не лише естрадною, а й академічною манерою співу дозволило Валентині Купріній, з ініціативи відомого музикознавця, кандидата мистецтвознавства, світлої пам'яті Рити Кулик, записати до фонду Українського радіо три солоспіви одного з основоположників української професійної музики і музичної критики Петра Сокальського та романс київського композитора другої половини XIX ст. Володимира Чеччота (партія фортепіано – Бенціон Щупак).

* * *

Стежачи за станом вітчизняної та зарубіжної поп-музики, Валентина Іванівна радіє кожному талантові. Ніколи не паплюжила «конкуренток». А з деякими дружила, як-от зі своєю ровесницею Юлією Пашковською, якої вже немає з нами.

У 1972 році співачка підтримала щойно організований композитором Олександром Зуєвим вокально-інструментальний ансамбль «Кобза», випустивши з ним диск-гігант. Працювала і над озвучуванням ігрових фільмів. Автор музики до екранізації «Захара Беркута» (режисер-постановник Леонід Осика), композитор, народний артист України Володимир Губа охрестив контральто Валентини Купріної «містичним». Велику статтю, фрагментарно надруковану в 1996 р. у газеті «Літературна Україна», присвятив їй тембру знаний композитор, автор пісень і творів академічної музики Борис Буєвський (нині мешкає в Бельгії), який неодноразово доручав Валентині першовиконання своїх творів. Він зокрема зазначив, що «мало яка країна може представити шансон'є з таким небувалим голосовим матеріалом».

Слухаючи твори в інтерпретуванні Валентини Купріної, раз у раз переконуєшся, що з часом вони не втрачають художньої цінності. І навіть її шлягери звучать свіжо й небанально. Можете, читачу, переконатися й самостійно. Тим паче в Інтернеті їх багато.

Юрій ТОКАРЄВ, музикознавець.
Київ.

Буйгашева Алла Борисівна,

професор кафедри образотворчого мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, народний художник України, член Національної спілки художників України

продовження (поч. стор.2)

Композиції «Сонце, повітря та вода» (1989), «Легенди Криму» (1990-1991) засвідчують намагання віднайти у декоративних композиціях усвідомлення глибини і безмежності Всесвіту. Розписи «Аргонавти», «Пори року», «Море», «Виноград» розкривають красу навколишнього світу, оспіваного давніми греками. Так, в монументальних творах сучасної художниці чути відлуння античності. І це не випадково, адже в мистецтві Давньої Греції гармонія є результатом єдності раціонального й емоційного. Саме такий синтез і характеризує творчість Алли Буйгашевої.

Викрадення Європи, полотно, олія

Кожна техніка, кожний матеріал в руках майстрині перетворюється на демонстрацію гармонії Всесвіту, інакше не було б вітражів «Море», «Небо» (1999), мозаїки «Древо життя» (1996-1997). Вона створює світ, що складається з численних скляних і смальтових фрагментів, простір для гри світла у вітражах і мерехтіння відблисків у мозаїці. Барвіста емоційність кольору гармонізується чіткою, майстерно побудованою композицією.

У творчому шляху Алли Буйгашевої 1980 рік видався вкрай важливим: вона виткала

свій перший гобелен «Козацькому роду нема переводу». Це був перший досвід у техніці гобеленоплетіння, результат кропіткого дослідження творчості українських майстрів і осередків традиційного ткацтва. Назва виявилася символічною, адже традиціям українського ткацтва, як і козацькому роду, — немає переводу.

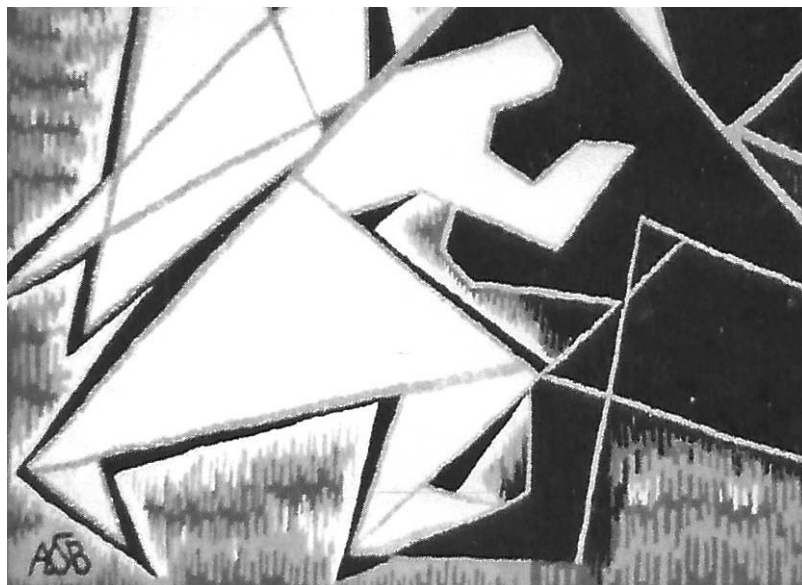
Але художниця не тільки продовжила національні традиції, а й створила авторську техніку: нитки піткання не занижуються «кружлянням», а створюють рівні ряди, які своєю чіткістю нагадують машинне плетіння. Гобелен «Сім'я» (1985), створений в авторській техніці, презентував подальший рух творчих пошуків та здобутків майстрині. Всі гобелени Алли Буйгашевої вирізняються досконалою геометрією формату, не потребують рами і розміщуються на стіні виключно завдяки вільному падінню витканого полотна.

Унікальність гобеленоплетіння Алли Буйгашевої полягає не тільки у винаході авторської техніки, а й у досконалому володінні творчим процесом — від роботи над ескізом, картоном і до створення гобелену. Тільки чутливе око живописця може вимагати від майстрів, що фарбують вовну, тонких колористичних нюансів і відтінків для тканної картини. Майстриня починає кропітку роботу, міліметр за міліметром пропускаючи крізь пальці різнобарв'я ниток, відтворюючи задум.

Більше сорока тематичних гобеленів створено Аллою Буйгашевою. І кожен випромінює тепло рук майстрині, несе енергію добра. Добро народжується в родині — і гобелен «Сім'я» налаштовує глядача на відчуття родинного затишку. Красу, грацію і грайливість жіночого тіла підкреслено життєдайним червоним кольором у композиції «Котик» (1992). Витончена фігура жінки випромінює любов на гобелені «Яблуко спокуси» (2009). Здається, що пружні лінії тіла відтворив графік-віртуоз, а не ткаля, яка створює контур

переплетенням ниток по вертикалі й горизонталі.

Кропітка робота в тиші майстерні сприяла роздумам над сенсом життя і його цінностями. Перебираючи кольорові нитки, Алла Буйгашева вклала в гобелени свої думки з тим, щоб люди відчували налаштування Всесвіту на добро і любов. Динамічна енергія тендітної жінки створює драматичні образи, що символізують закони світобудови. Гобелен «Добро та зло» (2001) — метафоричне єднання протилежностей, втілене у двобої темного і світлого ангелів. Споконвічна боротьба світла і темряви в гобелені «Боротьба зі злом» (2002) перетворилася на двобій Святого Ге-

Добро, гобелен

оргія із змієм. Біло-золотаві шати переможця в центрі гобелена витісняють чорне скручене тіло змія; червоне тло підсилює емоційність сцени і нагадує нам зображення перемоги добра на давньоруських іконах.

Так майстриня на початку XXI століття нагадує людству про споконвічний двобій, перемога в якому залежить від нашої внутрішньої сили добра. Саме так, «Добро» (1996), і називається унікальний гобелен Алли Буйгашевої, один із найцінніших у творчому доробку майстрині. Його вартість не вимірюється вагою вовни і люрексом, використання якого у ткацтві вимагає неабиякої майстерності. Цінність гобелену зумовлена тим потоком щирості й тихої беззаперечної любові, що йде від золота-

вих зерняток у натруджених руках старенької бабусі, до якої прилетіли голуби. І знову Алла Буйгашева мовою ткацтва говорить про незмінні якості людського життя — турботу і щедрість душі, а старенька жінка у скромному сіро-чорному вбранні, в осяянні німбу і білих голубиних крил перетворюється на символ добра.

Благодатна українська земля, насичена сонцем і дарами природи, також знайшла відображення у гобеленах майстрині. Твори Алли Буйгашевої, що прикрашають інтер'єри громадських приміщень і приватних помешкань, несуть тепло і велику любов до рідної землі. Гобелен «Ранок» (2000) — це мальви і бандура біля тину, стіл з дарами ланів, півник, що зустрічає сонце.

Композиція «Виноград» (1994-1995) символізує багатство української землі й віддає шану людям, що виплекали під промінням сонця величезне гроно. Твір «Українська гостинність» (2004) засвідчує символ розмаїття природних щедрот, якими багата наша українська земля. Можемо сказати, що Алла Буйгашева продовжує традиції української барокової естетики, адже презентує багатовимірність краси Всесвіту, безмежність його природних багатств.

Проте у 2008 році Алла Буйгашева створює гобелен «Тиша», де зображує дерево з кулястою чорно-білою кроною на мерехтливому сірому тлі. Замість буяння

Заповіт

кольору — стриманість і витонченість. Такі контрасти творчої палітри засвідчують намагання майстрині не зупинятися на певних колористичних уподобаннях, вдивлятися в природу, шукати й створювати відповідні живописні гармонії.

У творчому доробку Алли Буйгашевої є гобелени, присвячені видатному сину України — Тарасові Шевченку. У композиції «Т.Г. Шевченко та його твори» (2003) постать поета з пером і книгою в руках розташована у своєрідній рамі, що складається з фігур його поетичних персонажів. Композиція гобелена нагадує традиційну ікону святого з житієм. Так, ідея майстрині показати поета

глядачем поетом і художником, закоханим в Україну.

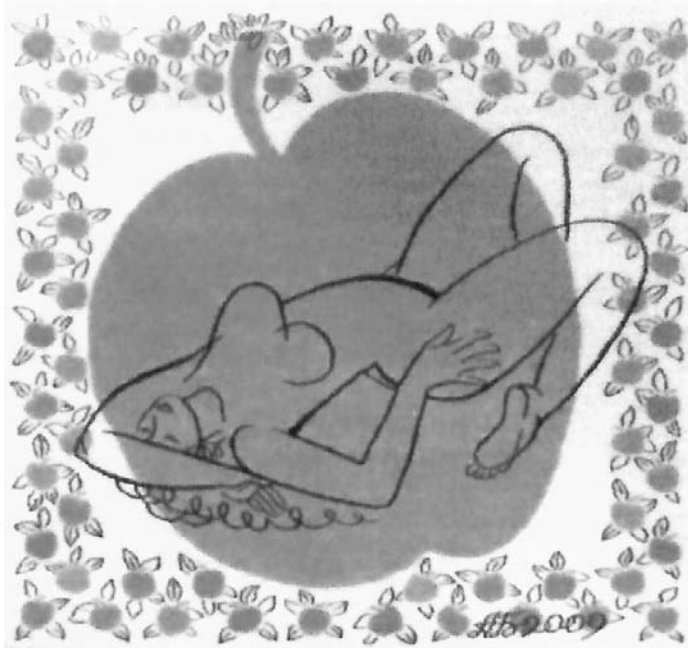
Портретом Бориса Грінченка Алла Буйгашева продовжує галерею видатних синів України. Гобелен, створений у 2013 році, демонструє найвищу професійну майстерність Алли Борисівни і як художника-живописця, і як майстра гобеленоплетіння. Тонкі нюанси фарбованої вовни передали і натхненний, живий погляд видатного науковця, і створили витончене моделювання об'єму відкритого обличчя. А ідеально рівні, високого профілю рядки, віртуозно сформували чіткий силует, орнаментальну стрічку і головне гасло творчості Бориса Грінченка: «Віддав себе я праці без останку».

Море, енкаустика

поряд із «життям» персонажів його творів, дає змогу значно глибше зрозуміти поетичну спадщину Шевченка. У 2003 році було створено ще один гобелен — «Портрет Т.Г. Шевченка». Усім добре відомий класичний образ поета обрамлено гірляндою з троянд. Варто зазначити, що м'які абрисы силуету, гармонія рис обличчя й барокове кружляння троянд створено в авторській техніці, завдяки якій глядач не бачить «зубчастого» руху нитки — усі контури абсолютно пластичні і витончені. Шевченкіана Алли Буйгашевої була продовжена у 2010 році гобеленом «Т.Г. Шевченко. Заповіт». Поет з пером у руці пише незабутні рядки «Заповіту», а за літерами, крізь контури палітри в вохристо-оливковому мареві на тлі вітряків, хат і ланів проступає постать засмученої Катерини. Тарас Шевченко постає перед

У 2016 році мисткиня створює живописний портрет Бориса Грінченка. За втілення образу видатного українського науковця Алла Буйгашева, заслужений художник України (2006), член спілки художників України, стала переможцем конкурсу (виборола перше місце) на здобуття премії імені Бориса Грінченка у номінації «Кращий твір мистецтва». Указом Президента України від 22 серпня 2016 року «Про

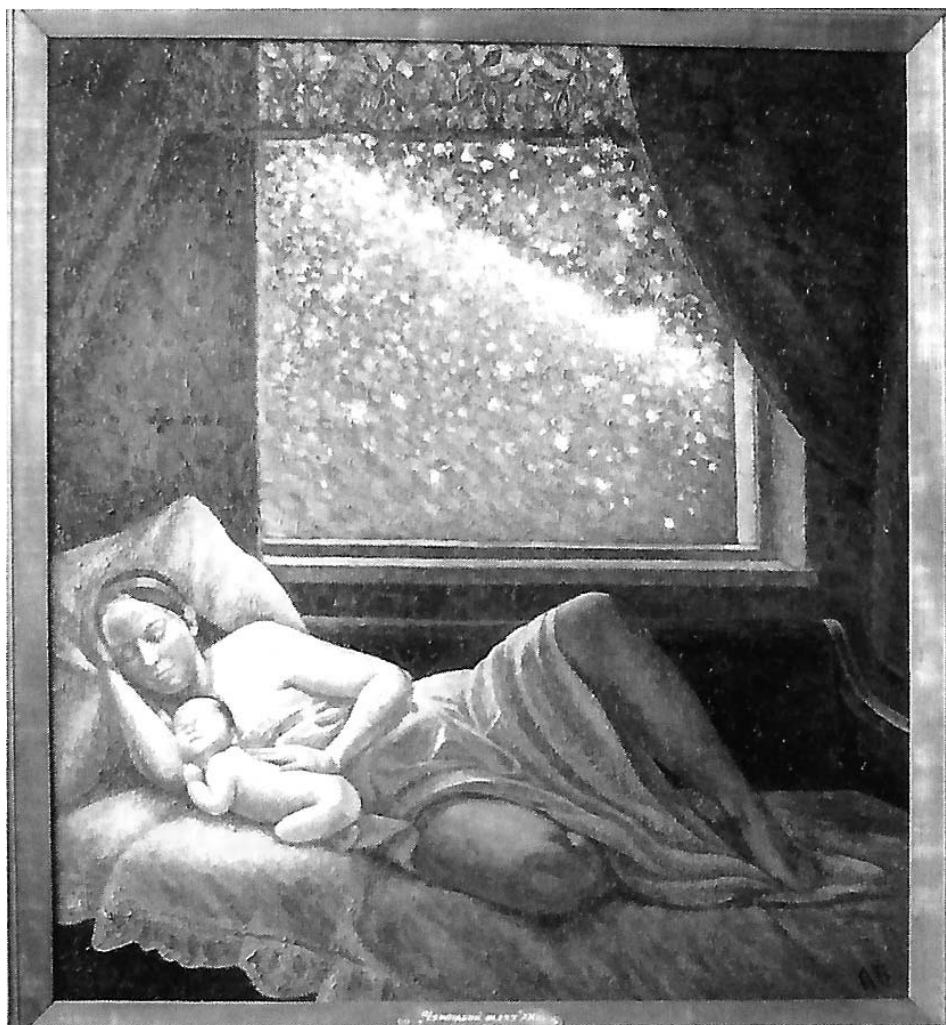
Яблуко спокуси

відзначення державними нагородами України з нагоди 25-ї річниці незалежності України» за значний особистий внесок у державне будівництво, соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток України, вагомі трудові здобутки та високий професіоналізм Буйгашевій Аллі Борисівні присвоєне почесне звання «народний художник України».

Алла Буйгашева гідно впроваджує у життя головне гасло творчості Бориса Грінченка, оскільки із захопленням і радістю усі свої знання й майстерність передає учням. Педагогічна діяльність у Київському університеті імені Бориса Грінченка з 2008 року дала змогу створити не просто художню майстерню, а осередок гобеленоплетіння й живопису, у якому не вичерпується натхнення і творчість. Алла Борисівна завжди оточена студентами, які слідкують за кожним рухом майстрині.

Тонкий психолог і вимогливий педагог, Алла Буйгашева налаштувала своїх учнів на цікаву колективну роботу, результатом якої стали гобелени «Яблуня», «Знаки зодіаку» (2011—2012), що прикрашають інтер'єр Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка. Кожен студент брав участь у створенні фрагментів композиції. Так Алла Буйгашева не тільки передає майстерність, а й налаштовує студентів на засвоєння та відчуття споконвічних людських цінностей — добра, любові й взаєморозуміння, цінностей, які несе художниця крізь все своє життя.

Ольга Коновалова, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

Чумацький шлях, полотно, олія

Кишеньковий дракон

Вірші для дітей

Переклав із російської Іван Андрусяк

Леонід Сорока народився в Києві за рік до початку війни. Був з батьками евакуйований до Уралу. Там, в невеличкому селищі в Удмуртії, де батько його працював в ліспромгоспі, поруч з природою пройшло його дитинство. У 15-річному віці повернувся до Києва. Після школи працював на різних заводах токарем, слюсарем, техніком в архітектурній майстерні. Навчався три роки у Сільськогосподарській академії. Закінчив філологічний факультет Київського університету, працював в газетах «Київська правда», «Юный ленинец».

Як поет дебютував у популярному в ті роки журналі «Юность» в 1967 році та потім ще двічі друкувався там. Дитячі книжки виходили у видавництві «Веселка», а також у видавництвах в Москві та Санкт-Петербурзі. З 1991 року в Ізраїлі. За цей час виходили книжки для дітей («Про мишонка Шона...», «Монетки на ветке» та інші).

За підтримки Посольства Держави Ізраїль в Україні у перекладі відомого українського дитячого письменника Івана Андрусяка було видано книжку дитячих віршів Леоніда Сороки «Кишеньковий дракон». (Видавництво «Грані-Т»)

Леонид Сорока – член Спілки російськомовних письменників Ізраїля та член міжнародного ПЕН-клубу.

ЯК ПОКРАЩИТИ НАСТРІЙ

Якщо не з тої встав ноги –
тікай чимшвидше у луги.

Із братиком щоб не побитися
і не накапостить сестрі,
найкраще геть із дому вшитися,
побути трохи надворі.

Птахам рукою помахати,
постежити за їжаком –
і повернутися до хати,
налитий сміхом і добром.

ОСА

Оса гуділа круж стола.
Вона сердитою була.

Ви б теж отак гуділи,
якби на вас ізвідусіль –
«Згинь! Пропади!» –
кричали всі,
аж келихи тремтіли.

Була б добрішою оса,
якби хто-небудь їй сказав,
бодай хоч раз:

«А хто там?
Це ти, осо?
Привіт, мала!
Я так зрадив, що ти прийшла!
Ану ж, попий компоту!»

ЯК Я ПЛАКАВ

Я упав і як на зло
пальчика подер об скло.
З ранки виступила кров.
Мама глянула: «Агов!
Не реви-но, витри слізки...
Синку, май терпіння трішки!»
Пальчика перев'язала
і мене поцілувала.
Усміхнулась, як годиться:
«До весілля загоїться».
– До весілля ждати годі!
Я погрався б ще сьогодні.

ЛЕВИ

Цілий день біля левиці
левеня стриба, сміється,
і гасає по траві,
і стоїть на голові.

Покрутитись можна всмак,
хвостика свого піймати,
а чи з мамою відтак
можна в хованки пограти.

Тільки ж хочеться так само
гратися і з дітлахами,
але всі малі сусіди
поховались – ані сліду.

Драпонули, зблисли п'яти...
Сумно стало левеняті,
що така у левів доля –
їх не люблять всі довкола.

КАБАН

Ці клики неначе піки –
а йому не дивина.
Некультурний він і дикий,
бійку скрізь розпочина.

А яке у нього рило!
Ну й гостренний кожен зуб!
Навіть дуба він підриє –
ну і грюпнеться той дуб.

Це ж нечувано – зуміть
так розперезаться:
вовк і навіть сам ведмідь
кабана бояться.

Та маленький кабанюк
вмить його ногою стук –
бавиться навмисне,
а татусь не писне!

Тільки ніжно лиже сину
жовту і смугасту спину.

ХОДЯТЬ ЛЕЖАЧИ КРОКОДИЛИ

Уявляєте, що за диво –
ходять лежачи крокодили?
От була би я крокодиллом,
я би лежачи не ходила.

Адже навіть маленька Ніка –
їй і року іще нема;
адже навіть маленька Ніка,
що не всі вимовля слова;
бачте, навіть маленька Ніка
ходить стоячи вже сама
і навстоячки, як велика,
їсть, і п'є, й пісеньки співа.

ВІРШИК ПРО ТЕ, ЩО ЗНАЄ САШКО

А Сашко – найменший внук.
Він стоїть на голові.

А, Б, В – багато букв
уже знає він.

Знає, де у літака
крила, хвіст, мотор, шасі.

І від нот не утіка:
до, ре, мі, фа, соль, ля сі...

Впізнає він кожную пташку,
знає пісню не одну...

Годі вже про тебе, Сашку –
ти і так уже заснув.

ТРОЛЬ

Розриваю я пакунок.
Ой-ой-ой, оце так ніс!
Тато Троля в подарунок
із Норвегії привіз.

Мешкав Троль в холоднім Осло
поміж скель, серед снігів,
і хоча давно дорослий –

вирости він не зумів.

Ну й велика в нього грива –
розчешу. І обійму.
Троль мовчить – чи хворобливий,
а чи сумно тут йому.

Із незвички тяжко Тролю –
він покинув рідний край.
Та його я не неволю:
«Хочеш в Осло? Відлітай!

Попрошу я маму й тата,
хай квиток тобі візьмуть».
Та гукає Троль завзято:
«Ні, не хочу я у путь!

Ви мене зустріли чемно,
дуже раді ви мені.
Це ж і Тролеві приємно!
Не поїду звідси, ні».

ЩЕ ПРО ДЗИГУ, або ВАЗА САМА ВИННА

Що ця дзига наробила?!
Вазу ген зі столу збила!
Ой, крутійко – далебі
неперелівки тобі.
Тато з мамою прийдуть –
в скриню, капосну, замкнуть.

Дзига викрутитись хоче:
«Я на стіл і не заскочу.
Там я зроду не крутилась.
Це вона сама розбилась!

Не сподобалась одразу
ця мені маленька ваза.
Все їй гульки в голові!
Хоч би хвильку або дві
постояла – а то ж ні:
лише зачує де пісні,
то до танцю кличе нас.

Ось і тут хитнулась раз,
два хитнулась, нахилилась,
поковзнулась – і розбилась».

ГАРМИДЕР

А надворі тарарам,
стуки, грюки, тріски...
У вікно влітають нам
реготи і писки.

От гармидер – зо страху
мухи повтікали.
В Жучки не знайти й блоху –
а було ж чимало.

На такий шалений згук,
вигнувши коліна,
із балкону навіть жук
дременув по стінах...

Із підвалу навтьоки
шугонули миші...
І подерті чобітки
прогулялись вийшли.

Крокували ген у даль
луками дзвінкими.
Чобітків нам трохи жаль –
скучили за ними...

МІСЯЦЬ-ДІДУСЬ

Місяць-дідусь
із туману постав.
Люльку з кишені
тихо дістав.

Довго її
набивав тютюном,
довго розкурював
ген за вікном.

А розкурив,
затягнувсь – і помалу
хмари на небо
повипливали.

ВІНІГРЕТ (Плутанина)

Ввечері до нас – їй-богу –
рано, саме на обід
дядечко прийшов, якого
Вінігретом звати слід.

Це до нас він мчав помалу –
в чім попало – на зорі,
затемна, коли смеркало, –
й ні до кого він забрів.

В нього з овочів фруктових
одежина – просто клас!
Ще дядьки такі ніколи
не заходили до нас.

Увірвався він без стуку,
в двері грюкав кулаком.
У цибуляному фракту –
справжній велет, майже гном.

Із капусти плащ великий
на плечах йому висів.
Ген під стіл він на полицю
з усього розмаху сів.

Покрутився, і на ліжку
обережненько так – стриб!
Налякалися ми, звісно,
й радісний зчинили крик:

Вінігрете! Вінігрете!
Ще не бачили мене ти!

Товщий став ти і молодший,
ну точнісінько скелет.
Бачить ми тебе не можем,
Ти наш любий Вінігрет!

УТОПІЯ

Якби випало мені
в баночці тонути –
хай би був кав'яр у ній,
чом би і не бути?!

Я б кав'яру скуштував
ложку, другу, сьому...
Так увесь би і ум'яв –
і вернувся додому.

Якби випало мені
(от же ж не обманюю!)
опинитись в казані,
повнім каші манної, –

я гукнув би королю,
а чи хто там буде:
«Я цю кашу не люблю
ні в свята, ні в будень!»

Я ж і ложечку її
не ковтну нізащо!
Краще вкиньте ви мене
в смакоту інакшу».

МРІЇ

Любив бегемот
грушевий компот –
він пив би його щоденно.

Зате крокодил
компот не любив –
однак любив печеню.

Любив бурундук
солодкий бамбук,
а також молочну гречку.

А тітка сова
спросоння, бува,
хотіла до чаю тістечка.

І дядечко кріт
бурчав: на обід
цукерки б смачні придалися.

Та сумно йому –
немає кому
буфета відкрити у лісі.

КОВБАСА

Чудо-чудо-чудеса!
Де поділась ковбаса?

Зникла, щезла, утекла?
А цілісінька ж була!

Тихо так собі лежала,
мов нічого й не бажала.

Фокстер'єр на неї скося
зиркав, може би, і досі.

Киця зістрибнула з ліжка
й облизувалась тишком-нишком.

Горобець зітхнув: «Чик-чик,
від ковбаски я відвик».

Миші крадькома з нори
привітатися прийшли.

Із акваріума риби
усміхатися могли би, –

так хвалили ковбасу,
обзирали її всю.

На столі вона лежала,
мов нічого не бажала.

І нарешті – утекла,
мов ніколи й не була!

А зосталась, ніби з казки,
тільки шкурка від ковбаски.

ЗАПРОШЕННЯ

Кіт Василь на ювілей
сам запрошує гостей.
Список склав він, як годиться –
обіцялися прийти
всі його знайомі киці
і, без сумніву, коти.
Ще й мишей – вони ж сусіди –
теж запросить до обіду.

Він на пошту завітав,
написав мишам листа:
«Високоповажні миші,
на гостину жду я вас.
Стрінемось о другій в ніші.
Буде сиру і ковбас
досхочу, ще й молока.
Пише ваш сусіда К.»

Звісно ж, іншого листа
написав Василь котам:
«Високоповажні друзі,
в мене нині ювілей.
О годині рівно другій
в ніші ждатиму гостей.
Будуть миші на обід.
Не запізнуйтеся.
Сусід».

ЖАБ-ПТИЦЯ

Одного дня – мабуть, в неділю, –
мов пташка, жаба полетіла.
З собою узяла в політ
два бутерброди на обід.

Спокійно, мовби так і треба,
вона лелек зустріла в небі –
й, змахнувши лапками, помалу
піднялася аж попід хмари.

Ще довго там вона літала
і бутерброди наминала –
«Ква-ква, краса тут небувала!» –
аж поки не похолодало.

РОЗШУКУЄТЬСЯ ЗЛОЧИНЕЦЬ

Увага!
Поліція Лева шукає.
Прикмети злочинця:
є хвіст, голова є,
чотири ноги
і пащека страшна:
він дім проковтнув
і пожер він човна;
паром, гвинтокрил,
вантажівки зо дві...
Озброєний
і небезпечний цей звір!
А хто наведе
поліцейських на Лева –
отримає цілу
коробку еклерів.

МУХА-ЗАЄЦЬ

Із Тель-Авіва в Амстердам
раз муха без квитка летіла.
Мов балерина, тут і там
усе кружляла і бриніла.

Коли одна зі стюардес
всім пристебнутись наказала,
відповіла їй муха «Йес» –
і ще прудкіше закружляла.

І, розбишака, звідтіля,
все гудучи, немов турбіна,
до капітана корабля
влетіла, капосна, в кабіну.

Тож довелось їй в арешт
загнати – в пляшечку від пива,
й зворотнім рейсом, врешті-решт,
відправити до Тель-Авіва.

КИШЕНЬКОВИЙ ДРАКОН

Кишеньковий жив дракон.
Їв він кашу з молоком.

А одна його довбешка
хліб жувала тишком-нишком.

Є і в другій секреті:
закурила сигарету.

Та до неї третя:
– Гей!

Приклад не бери з людей!
Хай же і довбешка знає,
що куріння убиває!

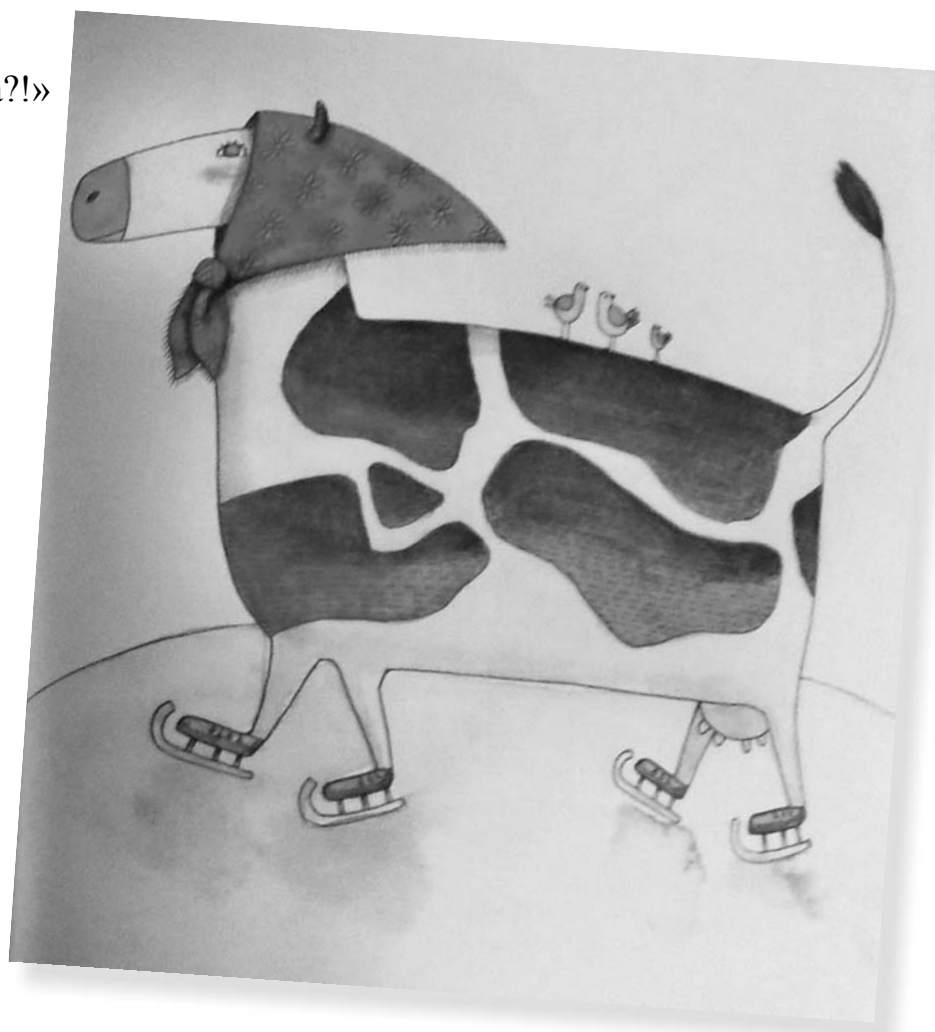

КОРОВА НА ЛЬОДУ

Ну що тут такого –
направду – їй-богу –
без сумніву, все до ладу:
каталась корова,
каталась корова,
каталася на льоду.

Рудавої масті,
у хустці квітастій,
каталася хвацько вона, –
їй нечемний цаписько
підскакував близько
їй кричав, що корова дурна!

Цаписько регоче –
корові ж на очі
сльозинка набігла сумна...
Гукну лиходію:
«А сам ти зумієш
кататися так, як вона?!»

НА БЕРЕЗІ

Чайці море по коліна.
Запитала в чайки Ліна:
– Ну ж бо, чайко, ну ж бо, пташко,
розкажи, якщо не важко,
що піймала на обід?
Чайка ж скрикнула в одвіт:
– Я нічого не піймала.
Риб дурненьких в морі мало.

ЧОМУ КРИЧАТЬ ЖАБИ

Чом уся орава жаб
розкваквалакалася – жах?!

Здогадатися неважко:
наступив я на мурашку.

– Ква-ква-ква, гва-ньба яка! –
двісті жаб мені гука. –

Перш ніж опустити ногу,
подивися на дорогу.

КІТ

Кіт застрибнув на канат,
як справдешній акробат.

На канаті покатався
і на вулицю подався.

Вмить метелика зловив,
потримав – і відпустив.

Горобця зігнав з доріжки,
в затінку полéжав трішки,

а тоді бочка́-бочка́
в дім пішов – до молочка.

У СЕЛІ

У селі ми.
За вікном
поряд з нами радо
ходять коні табуном,
а корови – стадом.
Не заплутаюсь, мабуть –
роздивляюсь старанно:
сім гусей шнурком ідуть,
сто овець – отарою.
А птахи летять гуртом,
діти мчать юрмою.
Лиш з наструненим хвостом
котик – сам з собою.

ЧОВНИК

Човника я вирізав
Із кори
І пустив я човника
У ріку
Розігнався човник мій
Мов з гори
В течію потрапив він
У прудку
І ускочив човник мій
Ген у вир
І за ним розвіявся
Навіть слід
Якщо раптом стрінете його ви
Ну то переказуйте
Мій привіт

Закінчення на 3 стор. обкладинки

БАЙКИ

Народився в 1937 році. Мешкав у м. Полтава (Україна). З 1954 року навчався та працював в м. Харкові. Інженер-механік, конструктор, винахідник. В жовтні 2000 року репатріювався в Ізраїль. Автор шести книг гумору та сатири. Член Асоціації російськомовних сатириків Ізраїлю (АРСІ), член СРП Ізраїлю. Учасник та співавтор перших 3-х випусків альманаху «Сім сорок». Співавтор трьох збірок гумору ізраїльських авторів Автор багатьох публікацій в українській та ізраїльській пресі Деякі твори опубліковані в США, Німеччині та Білорусі..

БАЙКА ПРО ЛЕВА ТА ВОВКА

Лев з вовком і лисом домовились жити.
Що спільно вполюють, — все чесно ділити.
Ось впіймано курочку, зайця, вівцю,
Лев каже: Як здобич поділимо цю?

Без роздумів вовк починає ділити:
— Вівцю треба левові буде лишити,
— Я — зайчика з'їм, курка буде лисиці.
Лев лапою вовку заїхав по пиці,
Другою — з розмаху по спині дістав,
А потім — зубами його розірвав.
— А ти як поділиш, — питає у лиса.
— Вівця — твій сніданок, в ній м'яса до біса.
А зайчика, леве, з'їси на обід,
А курка — вечеря.
— Ти ділиш, як слід!
І хто тебе вчив справедливо ділити?
Та вовк, — каже лис. — Ось він поруч лежить.

ПАПУГА ТА ШПАК

Повторюючи все чуже без втоми,
(Бо був і зовні, як взірець краси),
Папуга наш всесвітньо був відомий,
Бо підробляв відомі голоси.
Яскраві шати та хода погорда,
І слава у усіх кутках землі.
Від захвату дівчата мліли горді,
І тут-таки складались в штабелі.

Концерти всі проходять при аншлагах,
Квитків ціна — в захмарній вишині.
Спішили всі почути чудо-мага,
Хоч пальчиком торкнутись до штанів...
А гонорарів цифри — шестизначні,
В готелях — поверх весь займають аж,
Ясні прогнози! Поряд — фани вдячні,
Несуть з концертів, і впадають в раж.
А десь далеко, у селі глухому,
Де тільки річка тиха протіка,
Природа-мати трудиться без втоми,
Таланти регулярно розтика.
І цього разу став її кумиром
Носатий, як і батечко його,
Простий, тихенький, непомітно-сірий
Шпак із шпаківні з дворику мого.
Наслідував він так пташкам знайомим,
Людей знайомих так відображав,
Що до Шпака — куди Папузі тому!
Ще рівня він того не досягав!
Все правда! Але де в селі глухому
Той Шпак талант покаже дивний свій?
Невже ж бо дві бабусі з того дому
Зуміють рівень оцінить такий?
І виступав той Шпак в сільському клубі,
І оплесків зривав шалений шквал,
Співав — з любові до мистецтва, любі!
І ні копійки він за те не мав.
Мораль ясна. Зітхнемо з туги зразу.
Не розкрутили генія-Шпака.
І буде доля в нього нелегка,
А от Папуга вчасно вскочив в фазу.
І думка в голові бринить шалена:
Що, як в глухі кутки відкрити путь?
Бо автору відомо достеменно,
Що там таланти досі ще живуть.

НАМ – 40 РОКІВ!

Свій сорокарічний ювілей відзначило Об'єднання вихідців з України (ВОВУ). На конференцію, присвячену цій річниці, приїхали волонтери-активісти з 35 міських відділів Об'єднання і гості – представники урядових установ, муніципалітетів та творчих колективів, дипломати і журналісти. Святкова зустріч відбулась у Рішон ле-Ціоні, місті, заснованому вихідцями з України, що відмітив у своєму привітанні член міської ради Михайло Райф.

Голова ВОВУ Давид Левін зачитав привітання від прем'єр-міністра Ізраїлю Біньяміна Нетаньяху, який поздоровив півмільйонну громаду євреїв, вихідців з України, з світлим і радісним святом Хануки і підкреслив їх безцінний внесок у розвиток культури, науки та суспільного життя Ізраїлю.

В привітанні говорилось про посилення зв'язків і розширення співробітництва Ізраїлю з Україною, у частковості, про зустріч, яка відбулась на урядовому рівні з приводу просунення угоди щодо українських пенсій.

Цієї теми торкнулась у своєму виступі і віце-спікер Кнесету Талі Плосков, голова комісії по проблемам постраждалих у Катастрофі. Вона позначила активну участь ВОВУ у рішенні соціальних проблем літніх репатріантів, наводячи конкретні приклади, а також передала привітання від віце-спікера Кнесету Юлія Едельштейна, котрий, як і більшість присутніх, народився і виріс в Україні. Він назвав роботу ентузіастів-добровольців «благословенною діяльністю на благо улюбленої країни».

За безкорисну службу, за допомогу в адаптації нових репатріантів подякував ВОВУ голова Єврейського Агентства Сохнут Натан Щаранський. Поздоровлення зачитав його прес-секретар Давид Шехтер. Про це ж говорила і давній друг Об'єднання – міністр абсорбції Софа Ландвер, яка особливо підкреслила величезний внесок вихідців з України у розвиток держави Ізраїль. Кращим свідченням цього є успішна і вельми плідна їх інтеграція у ізраїльське суспільство.

Про багаторічне співробітництво з Об'єднанням, про його роль у розвитку дружніх відносин з Україною і популяризації культури країни виходу дуже тепло говорив Надзвичайний та Повноважний посол України в Ізраїлі Геннадій Надоленко. Було зачитано вітальну адресу від прем'єр-міністра України Володимира Гройсмана.

Голова ВОВУ Давид Левін зробив ґрунтовно документовану доповідь, в якій була відображена історія створення організації, підведені підсумки її діяльності на протязі чотирьох десятиліть і визначена перспектива на майбутнє. Особливу увагу доповідач приділив створенню Міжнародного Україно-Ізраїльського Центру науки, культури і освіти, розширенню його повноважень. Надалі – багато роботи: черговий, сьомий фестиваль української культури в Ізраїлі, три гала-концерти, організація ВОВУ в Україні і представництва Міжнародного Центру в Ізраїлі; продовжиться робота по увічненню пам'яті жертв і героїв Голокосту, по розшуку людей, приймавших участь у їх рятуванні. Спільними зусиллями меморіалу Яд ва-Шем і ВОВУ 2363 осіб з України отримали звання Праведників світу. Конференція схвалила діяльність правління Об'єднання і роботу ревізійної комісії, було обрано новий склад правління і комісій, стверджено концепцію подальшої діяльності.

Приємним сюрпризом була нагорода групи активістів Почесними грамотами посольства України в Ізраїлі. По завершенню ювілейної конференції Тамара Горенштейн і Василь Фалєєв виконали гімни Ізраїлю і України, підхоплені усім залом.

Прес-центр ВОВУ